

**KOULUSOITTIMIA OPETTAJANVALMISTUKSEEN - MUSIIKIN
OPETUSOPPIA HELSINGIN OPETTAJAKORKEAKOULUSSA
LUKUVUONNA 1963 - 1964**

Annika Kuosmanen
Pro gradu -tutkielma
Musiikkikasvatus
Kevät 2012
Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Musiikin laitos
Tekijä – Author Annika Kuosmanen	
Työn nimi – Title Koulusoittimia opettajanvalmistukseen – musiikin opetusoppia Helsingin opettajakorkeakoulussa lukuvuonna 1963-1964	
Oppiaine – Subject Musiikkikasvatus	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Kevät 2012	Sivumäärä – Number of pages 87 s., liitteet 8 s.
Tiivistelmä – Abstract <p>Laulunopetus oli keskeinen oppiaine kansakoulussa koko sen toiminnan ajan. 1950-luvun lopulla oppiaine alkoi hitaasti muuttua musiikinopetuksen suuntaan Orff-soittimiston tullessa osaksi opetusta. Tutkielman tarkoitus on selvittää miten koulusoittinten tulo näkyi kansakoulunopettajien valmistuksessa.</p> <p>Tutkielma keskittyy lukuvuoden 1963-1964 musiikin pedagogiikkaan Helsingin opettajakorkeakoulussa ja keskeinen lähde tässä työssä on alkuperäinen opiskelijan muistiinpanoaineisto Ellen Urhon pitämiltä luennoilta. Luentojen sisältöä verrataan tuolloin voimassa olleeseen opetussuunnitelmaan, Kansakoulukomitean mietintöön vuodelta 1952, sekä opettajainvalmistusta ohjanneeseen Seminaarilainsäädännön uudistuskomitean mietintöön vuodelta 1960.</p> <p>Koska kansakoulujärjestelmän eri asteet vaihtelivat vuosien saatossa sekä nimityksiltään että luokka-asteiltaan, tutkielmassa luodaan katsaus näiden koulumuotojen kehitykseen. Tausta-aineistona kansakoulunopettajaksi valmistuvien musiikinopetuksesta on käsitelty Seminaarilainsäädännön uudistuskomitean mietintöä 1960, jota on pääpiirteissään suositeltu noudatettavaksi myös opettajakorkeakouluissa.</p> <p>Tutkielma on luonteeltaan kvalitatiivinen, musiikkikasvatuksen historiaan liittyvä vertaileva tapaustutkimus, jossa aineistoon perehdytään sisällönanalyttisin keinoin. Käsiteltävien kohteiden eri osa-alueita verrataan pääpainon ollessa koulusoittimissa. Tavoite on selvittää nouseeko koulusoittinpedagogiikka esiin käsitellyssä aineistossa ja jos, niin millä volyymilla sekä missä määrin ja miltä osin luentojen pedagogiikka ja komiteamietintö ovat yhteneväiset tai eroavat toisistaan.</p> <p>Tutkimuksesta ilmenee, että komiteamietintö mainitsee soittimet ainoastaan ohimennen, kun taas opettajakorkeakoulun pedagogiikassa ne ovat keskeisessä osassa. Etenkin rytmillisen aineksen opetuksen yhteydessä soittimet nousevat merkittävästi esiin.</p> <p>Tutkimuksen lisäksi tämän työn keskeinen motiivi oli arvokkaan yksityisen muistiinpanomateriaalin tallentaminen digitaaliseen muotoon jälkipolvien tarkasteltavaksi.</p>	
Asiasanat – Keywords: kansakoulun laulunopetus, koulusoittimet, musiikkikasvatuksen historia, opettajanvalmistus	
Säilytyspaikka – Depository: Jyväskylän yliopisto, Musiikin laitos	
Muita tietoja – Additional information	

1 JOHDANTO	5
1.1 Tutkimuskohteen valinta	5
1.2.1 Musiikin didaktiikka ja opetusoppi	7
1.2.2 Opetussuunnitelma	8
2 TUTKIMUKSEN TAUSTAA	9
2.1 Kansakoulujärjestelmän synty ja kehitys.....	9
2.2 Opettajankoulutuksen vaiheita	13
2.3 Seminaariopiskelijoiden musiikinopetus 1960-luvulla.....	14
2.4 Laulunopetus ja koulusoittimet	18
2.5 Aiempia tutkimuksia.....	21
3 TUTKIMUSASETELMA	23
3.1 Tutkimuskysymys	23
3.2 Tutkimusmenetelmä ja -aineisto	23
3.3 Tutkimuksen kulku.....	24
4 ELLEN URHON LUENTOJEN SISÄLTÖ MATTI RINTEEN MUISTIINPANOJEN MUKAAN	27
4.1 Virren opetus.....	27
4.2 Laulutunti.....	30
4.3 Laulutunnin runko	31
4.4 Metodiikka – musiikin opetus kansakoulussa	33
4.4.1 Luokat 1 – 2.....	33
4.4.2 Luokat 3 – 4.....	38
4.4.3 Maaseutuharjoittelu ja yhdysluokat.....	43
4.4.4 Rytminluku	45
4.4.5 Sävelkorkeustajun kehittäminen.....	47
4.4.6 Musiikkivihko	49
4.5 Säveltapailumetodeita.....	51
4.6 Kerhotoiminta.....	54
4.7 Kertaus	55
5 LUENTOJEN SISÄLTÖ VERRATTUNA KANSAKOULUKOMITEAN MIETINTÖÖN VUODELTA 1952	57
5.1 Laulunopetuksen tavoitteet.....	57
5.2 Psykologisia näkökohtia.....	58
5.3 Musiikki ja liikunta.....	59
5.4 Eräitä erityiskysymyksiä	60
5.4.1 Esityslaulusto	60
5.4.2 Äänenmuodostus ja artikulaatio	62
5.4.3 Musiikkitaito ja -tieto	63
5.4.4 Kuuntelu ja sepittäely	65
5.5 Oppimäärän järjestely erimuotoisissa kouluissa.....	66
5.6 Laulutunnin järjestämisestä	66
5.6.1 Tunnin kulku.....	66
5.6.2 Differentioimismahdollisuuksista	67
5.7 Oppimäärän pääkohdat	68
5.8 Liite n:o 8 Laulunopetuksen erityiskysymyksiä.....	70
5.8.1 Korvakuulolaulu	70
5.8.2 Laulutavujen nimet.....	71
5.8.3 Nuottilaulu	72
5.8.4 Sävelvärit	73

5.8.5 Käsimerkit.....	74
5.8.6 Laululliset (lausunnalliset) iskualanimet.....	75
5.8.7 Liikunta.....	76
5.8.8 Äänenmuodostus ja artikulaatioharjoituksia.....	76
5.9 Koulusoitinten osuus vertailtavissa kohteissa	77
6 PÄÄTÄNTÖ	80
LÄHTEET	84
LIITTEET	88

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuskohteen valinta

Musiikkikasvatuksen historian kurssiin kuului tehtävä, jossa piti haastatella jotakuta varttuneemman polven edustajaa hänen musiikkimuistoistaan ja silloisesta kansakouluopetuksesta. Valitsin haastateltavakseni entisen esimieheni, nykyisen oppilaani ja ystävänäi opetusneuvos Matti Rinteen, koska tiesin hänellä olevan näkemystä ja kokemusta kertyneenä vuosien saatossa. Yllätys minulle oli se, miten tarkasti hän muisti kansakoulun varhaisimmatkin laulutunnit. Innostuin hänen muisteluistaan siinä määrin, että jatkoin haastattelua hänen muilta kouluasteiltaan ja opettajanvalmistuksestaan. Varsinaisen yllätyksen koin hänen tuodessaan erääseen haastattelutilaisuuteen alkuperäistä opiskelumateriaaliaan, muun muassa autenttiset luentomuistiinpanot lähes viidenkymmenen vuoden takaa Helsingin opettajakorkeakoulun musiikin opetusopin luennoilta. Opettajana hänellä oli ollut Ellen Urho, merkittävä musiikkipedagogi, joka on ollut ratkaisevalla tavalla vaikuttamassa Suomen musiikinopetuksen kehitykseen, avartumiseen ja monipuolistumiseen.

Suorastaan haltioiduin tuosta arvokkaasta materiaalista ja paloin halusta perehtyä siihen tarkemmin. Opetusneuvos Rinne luovutti ystävällisesti muistiinpanonsa käyttööni. Aikomukseni oli tallentaa aineisto digitaaliseen muotoon jälkipolvien tarkasteltavaksi ja sen vuoksi skannasin ja valokuvasin muistiinpanot. Opetettu oppiaine oli tuolloin vielä laulu, mutta panin tallennustyön edetessä merkille soittimien huomattavan osuuden luentojen pedagogisessa aineistossa. Heräsi kysymys, missä vaiheessa ne olivat sinne tulleet. Muistin aiempien haastattelujen ja lukemani kirjallisuuden perusteella, että kansakoulun laulunopetus oli todellakin pääasiassa laulamista opettajan säestäessä harmonilla. Muistin myöskin Ellen Urhon toimineen aktiivisesti koulusoitinpedagogiikan tuomiseksi Suomeen. Näistä lähtökohdista heräsi ajatus paitsi raportoida Ellen Urhon musiikin opetusoppia yhden lukuvuoden 1963-1964 osalta Helsingin opettajakorkeakoulusta, myös tutkia koulusoitinten

osuutta siinä verrattuna tuolloin voimassa olleeseen varsinaisen kansakoulun opetussuunnitelmaan eli Kansakoulukomitean mietintöön 1952 sekä opettajainvalmistusta ohjanneeseen Seminaarilainsäädännön uudistamiskomitean mietintöön 1960.

Tutkimuksen taustaksi pyrin selvittämään lyhyesti kansakoulun syntyä ja järjestelmää eri vuosikymmeninä, sillä luokka-asteiden lukumäärä ja nimitykset ovat vaihdelleet hämmäntävästi vuosien saatossa. Lisäksi kansakoulu maaseudulla on poikennut huomattavasti urbaaniympäristön opetusjärjestelmästä. Myöskin opettajanvalmistukseen ja siinä erityisesti musiikin opetukseen olen pyrkinyt luomaan yleiskatsauksen.

Tämä tutkimus on katsaus menneeseen yhden henkilön muistiinpanojen ja haastattelutiedon pohjalta. Kysymyksessä on siis musiikkikasvatuksen historiaan liittyvä laadullinen tapaustutkimus, jonka tulokset eivät ole yleistettävissä käsiteltävänä olevaa ajanjaksoa koskeviksi yleispäteviksi totuuksiksi. Eri opettajakorkeakouluissa on musiikin opetusopissa saattanut olla erilaisia painotuksia ja jopa samassa oppilaitoksessa samalla vuosikurssilla opiskelleiden muistot ja muistiinpanot voivat poiketa toisistaan. Koin kuitenkin tärkeänä tallentaa tämän yhden, pienen mutta arvokkaan tiedonmurusen jäämästä unohduksiin.

1.2 Käsitteistö

1.2.1 Musiikin didaktiikka ja opetusoppi

Suomessa didaktiikan alueesta käytettiin pääasiassa nimeä opetusoppi aina 1970-luvulle saakka. Ennen saksalaisperäisen termin yleistymistä tieteenala jakautui opetusmenetelmä- ja opetussuunnitelmaoppiin. Edellinen paneutui opetustapoihin, jälkimmäinen opetuksen sisältöihin. (Uusikylä & Atjonen 2000, 22-23.)

Ainekohtaisesta musiikin didaktiikasta Linnankivi & al. toteavat, että se on käsitteenä verraten uusi. Tutkimuksiin perustuva tieto on ollut johtamassa aikaisemmin lähinnä musiikkitaitojen kehittämiseen keskittynyttä opetusta oppilasta kokonaisvaltaisesti kehittäväksi toiminnaksi. (Linnankivi & al. 1981, 13-14.)

Aiemmin musiikinopetus oli kohdistunut pääasiassa laulamisen ja soittotaidon kehittämiseen sekä teoriatiedon opettamiseen mahdollisesti irrallisena elementtinä käytännön musisoinnista. Kansakouluopetus Suomessa oli käsittänyt lähinnä laulukirjoihin, vuoden eri juhliin sekä perinteiseen ohjelmistoon pohjautuvia lauluharjoituksia. Peruskouluun siirryttäessä pedagogiikka alkoi uuden tutkimustiedon myötä siirtyä ”tietoa kaatavasta” behaviorismista oppilaan huomioivaan konstruktivistisempaan suuntaan. (Tenkku 1988, 10.)

Musiikkikäsitteen laajeneminen, median voimakas kasvu sekä uusista tutkimuksista saadut tulokset asettivat haasteita musiikinopetukselle. Linnankivi & al. toteavat eri maissa tuolloin julkaistun musiikkididaktisen kirjallisuuden olevan kirjavaa ja heterogeenistä johtuen musiikin luonteesta oppiaineena. Taideaineena kirjoittajat katsovat sen vaativan opetuksellista teoriapohjaa, jotta vältytään hajanaiselta ja perustelemattomalta esitykseltä. Opetuksen teorianmuodostuksessa kognitiivisille prosesseille ja vuorovaikutussuhteelle pannaan painoa. (Linnankivi & Tenkku 1988, 9.)

1.2.2 Opetussuunnitelma

Opetussuunnitelma on opetusta ohjaamaan laadittu dokumentti, johon on kirjattu koulutuksen tavoitteet, oppisisällöt sekä arvioinnin perusteet. Vuosien saatossa kyseinen ohjenuora on kulkenut myös nimillä lukusuunnitelma, oppiennätys, opintosuunnitelma, opinto-opas tai koulutussuunnitelma. (Uusikylä & Atjonen 2000, 46.)

Vuonna 1881 kansakoulua silmällä pitäen laadittiin mallikurssit, jotka toimivat ensimmäisinä opetussuunnitelmina viisitoista vuotta aiemmin perustetussa kansakoulussa. Aikaisemmin koulut olivat päättäneet itsenäisesti oman opetuksensa sisällöstä. Mallikursseihin koottiin tietoa hyväksi havaituista opetuskäytännöistä. (Nurmi 1989, 12.)

Oppivelvollisuuden 1921 voimaan astumisen ja peruskoulun opetussuunnitelman 1970 välisenä aikana kansakoulutoimintaa ohjeisti kaksi komiteamietintöä. Vuonna 1925 laadittu mietintö paneutui maalaiskansakoulun opetukseen, myöhempi vuoden 1952 mietintö oli varsinaisen kansakoulun opetussuunnitelma. (Nurmi 1989, 181-187.)

Kansakoulun historian ja vielä peruskoulun aikaanakin opetussuunnitelmat ovat toimineet lähinnä opastuksellisina ja suuntaa antavina elementteinä luoden melko väljät raamit opettajien itse suunnitella ja toteuttaa omaa opetustaan. Vuoden 2004 perusopetuksen opetussuunnitelma on ensimmäinen, joka määrätään velvoittavana noudatettavaksi ja jossa todetaan, että ” opetuksen järjestäjän tulee laatia ja hyväksyä opetussuunnitelmaa noudattaen, mitä näissä perusteissa on määrätty” (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 5).

2 TUTKIMUKSEN TAUSTAA

2.1 Kansakoulujärjestelmän synty ja kehitys

1856 keisari Aleksanteri II:n senaatille antaman tehtävän mukaan tuli selvittää kansanopetuksen järjestäminen kaupunkien lisäksi myös Suomen maalaiskunnissa. Senaatti delegoi tehtävän tuomiokapituleille, joilta odotettiin lausuntoja ja ehdotuksia asian johdosta. Kansan sivistystehtävää pidettiin siksi tärkeänä asiana, että tuomiokapitulien lausunnot saatettiin kirjallisessa muodossa suuren yleisön tietäväksi ja niihin pyydettiin kommentteja vuoden 1857 loppuun mennessä. 18 muun ehdotuksen lisäksi senaattiin saapui Uno Cygnaeuksen lausunto ”*Strödda tankar om den tillämnade Folkskolan i Finland*” (Hajanaisia mietteitä Suomeen aiotusta kansakoulusta). Kansakoulun perustamista varten tuli selvittää silloisen kansanopetuksen tila Suomessa sekä vastaavien tehtävien hoito muissa maissa. Tehtävään valittiin pastori Uno Cygnaeus. (Pajamo 2009, 32.)

Cygnaeus matkusti ensin Suomessa perehtyen silloiseen kansanopetukseen, josta hän totesi, että ulkolukutaitoa yleisesti oli, mutta sisällön ymmärtäminen jätti toivomisen varaa. Muiden maiden kansakouluihin ja pedagogisiin ajatuksiin hän kävi tutustumassa Ruotsissa, Tanskassa, Saksassa, Itävallassa, Sveitsissä ja Hollannissa. Paitsi kansakouluihin, hän tutustui myös opettajia kouluttaviin seminaareihin. Pestalozzin ja Fröbelin teorioiden lisäksi hän kiinnostui myös tuolloin vielä eläneen Adolf Diesterwegin ajatuksista, jotka näyttävät vaikuttaneen häneen voimakkaimmin. Diesterwegin tavoitteena oli kansakoulu, joka vapaana kirkosta tarjoaa yleisinhimillistä sivistystä kaikille ja jota valtion tarkastuksen alaisen hallintoelimen tuli ylläpitää. Cygnaeus raportoi havainnoistaan senaatille ja jätti esityksen kansakoulukasvatuksen suuntaviivoiksi. Keskeistä esityksessä oli, että kansansivistyksen kohottamiseen korkeatasoisten kansakoulujen avulla tarvittiin koulutettuja opettajia ja uudenlainen kouluhallinto. (Syväoja 2004, 35-36.)

Kansakouluasetus annettiin 1866. Ajatuksena oli, että alkuopetus eli lukemisen ja kristinuskon peruskappaleiden opetus oli edelleen kirkon ja kodin harteilla, kun taas kansakoulu tarjoaisi syventävämpää ja monipuolisempaa opetusta. (Iisalo 1991, 178.)

Alkuopetuksen tila ei maaseudulla kansakouluasetuksen myötä merkittävästi muuttunut, sillä säädöksen mukaan opetusvastuu oli edelleen kotona tai kirkollisilla lastenkouluilla. Kaupungeissa opetus siirtyi alempiin kansakouluihin. Opetusmuodot eivät kuitenkaan vakiintuneet kovinkaan ripeästi, sillä Nurmen mukaan vielä vuosisadan vaihteessa todettiin, että ”kiinteitä lastenkouluja on vain siellä täällä, kiertäviä kouluja kaikkialla ja osa näistä hyvinkin lyhytaikaisia ja epäsäännöllisesti toimivia”. Kaupungeissa alakansakoulut alkoivat alusta lähtien toimia kaksivuotisinä ja 1907 oppivelvollisuuskomiteamietintö ehdottaa kaksivuotista alakansakoulua osaksi kuusivuotista oppivelvollisuuskoulua. Eduskunta oli esityksen kannalla, mutta hallitsija ei sitä tuolloin vahvistanut. (Nurmi 1989, 9-11.)

Oppikoulusta todettiin vuoden 1872 koulujärjestyksessä, että se edellyttää kansakoulun ”vaikutustointia” ja vuonna 1905 oppikoulun käynnin pohjaksi säädettiin yläkansakoulun kahden alimman luokan oppimäärä. Kaikki oppikouluun pyrkivät eivät kuitenkaan kansakoulua käyneet lainkaan, vaan he pyrkivät suoraan valmistavasta koulusta. Valmistavia kouluja oli aina 1950-luvulle asti, jolloin uudenlaiset oppikoulun pääsykoejärjestelmät tekivät ne tarpeettomiksi. Näin vaatimattomista lähtökohdista ponnistanut koululaitos kasvoi alle sadassa vuodessa kuusivuotiseksi oppivelvollisuuskouluksi. (Nurmi 1989, 13-15.)

Jatko-opetusajatus orasti jo 1866 kansakouluasetuksessa, josta löytyy säädös ”koulunkäyntinsä päättäneiden tai muiden sivistysharrastuksesta kiinnostuneiden henkilöiden opetuksesta iltapäivänä tai parina viikossa.” Etenkin maaseutua ajatellen senaatin kirkollisasiantoimituskunta ohjeisti kansakoulun jatkokurssien toimeenpanosta 1893. Kurssien tuli olla pituudeltaan 150 tuntia ja opetusta saattoivat antaa muutkin kuin opettajat. Kaupungeissa oppivelvollisuuslaki määräsi, että ”kaupungeissa, kauppaloissa ja taajaväkisissä yhdyskunnissa tuli olla riittävä määrä kansakouluihin kytkettyjä, päiväkouluiksi tarkoitettuja jatkoluokkia”. Maaseudulle suotiin edelleen kaksivuotinen kurssimuotoinen jatko-opetus. 1930-luvulla alkoi kauan jatkunut kiista jatko-opetuksen ja ammattiopetuksen välillä. (Nurmi 1989, 15-16.)

Oppivelvollisuuden tultua voimaan 1921 kansakoulu toimi joko supistettuna tai täydellisenä. Kansakoulu käsitti kuusi luokkaa, joista kaksi alinta luettiin alakansakouluun ja ylemmät neljä luokkaa yläkansakouluun kuuluviksi. (Nurmi 1983, 112.) Supistetun kansakoulun lukuvuosi koostui 40:stä työviikosta täydellisen kansakoulun 36:n työviikon sijaan, mutta opetus jakaantui siten, että sekä syys- että kevätlukukaudella kuusi viikkoa opetettiin kahta alinta luokkaa ja loput työviikoista käytettiin ylempien luokkien opetukseen. Pulavuosina supistettujen koulujen määrä yli viisinkertaistui vuoden 1925 300:sta siten, että niitä vuonna 1939 oli yli 1600. (Nurmi 1989, 13.)

Talvisodan syttyminen aiheutti keskeytyksiä koulutyöhön ja teki opiskelusta sekä kansa- että oppikouluissa tilapäisluonteista. Kotiopetusta suositeltiin tammikuussa 1940 ja sen tueksi tuli radiokoulu saman vuoden helmikuussa. Talvi- ja jatkosodan välisenä aikana koulunkäynti pyrittiin jälleen normalisoimaan, mutta resurssien puutteen ja monien mullistusten vuoksi koulunkäynti sotien ajan oli sirpalemaista. Oppivelvollisten liikkuvuuden ja siirtolaisuuden vuoksi koulua vaihtaneiden päästötodistusten saannista jouduttiin tekemään erillisiä päätöksiä. 1943 oppilasarvostelua ohjeistettiin ja jatkokoulun käynti asetettiin kansakoulun päästökirjan ehdoksi. (Nurmi 1989, 23-25.)

1945 kansakoulukomitea antoi ehdotuksen, jonka pohjalta lähdettiin kehittämään kansakoulun 7. luokkaa, ammatillista jatkokoulua sekä kunnallista kokeilukeskikoulua. Vuonna 1946 kansakoulun yhteyteen perustettavan keskikoulun lupa myönnettiin kolmelle kunnalle viidenkymmenen yhden sitä anottua. Maalaiskunnille annettiin oikeus perustaa yksivuotisia jatkokouluja kaksivuotisten iltajako-opetusten korvaajiksi. Jatkokoulut olivat maa-, metsä- tai kotitalousalan oppilaitoksia ja ensimmäinen tällainen perustettiin Orimattilaan. Seitsenvuotinen kansakoulujärjestelmä otettiin käyttöön elokuun alussa 1948. Uutta luokkastetta oli kokeiltu kaksiohjaajaisissa kouluissa, joskin ilman opetussuunnitelmaa ja oppikirjoja. Vuoden 1952 kansakoulukomiteamietinnössä tilannetta selkiytettiin siten, että opetusryhmät jaettiin alaluokiksi 1–3 entisen alakansakoulun luokkien 1–2 sijaan ja luokista 4–7 muodostui uusi yläkansakoulu. Uudessa koulumuodossa kolmannen luokan mainitaan aiheuttaneen runsaasti päänvaivaa paitsi opetusjärjestelyjen, myös opettajan osalta. (Nurmi 1989, 41-43.)

Jatkokoululle, jonka käymistä kansakoulun päästötodistuksen saaminen edellytti, kansakoulukomitea ehdotti nimeä kansalaiskoulu. Maaseutuväestö haluttiin myös kahdeksanvuotisen päiväkouluksen piiriin, jolloin siellä kansalaiskoulu muodostui yksivuotisesta päiväkoulusta. 1930-luvulta lähtien vallinnut tora jatkokoulun ja ammattikoulun välillä helpottui 1946 annetun säädöksen mukaan, jossa sanottiin, ettei ”oppivelvollista lasta saanut ottaa oppilaaksi sellaiseen kouluun, jossa ei opetettu yhtä monta tuntia kuin kansakoulun vastaavalla asteella”. Samaan aikaan katosivat myös oppikoulun yhteydessä olleet valmistavat koulut. (Nurmi 1989, 42-43.)

Kirjavia kansakoululainsäädäntöä selkiyttämään astui voimaan 1.8.1958 kauan valmisteltu kansakoululaki. Sen mukaan kansakoulussa oli kahdeksan vuosiluokkaa; seitsemän varsinaista kansakoulua ja yksi jatkokoulu. Tosin varsinainen kansakoulu saattoi olla myös kuusivuotinen ja sen lisänä kaksivuotinen päiväjatkokoulu. Kansakouluun voi osana sitä kuulua myös keskikoulu. Hallituksen pyrkimyksenä oli kuitenkin varata mahdollisuus keskikoulujen perustamiseen, ei lisätä niiden määrää tuolloin. Sivistysvaliokunnan esityksen mukaan keskikoulun tuli kuitenkin oppimäärältään, ei hallituksen ehdotuksen mukaan rakenteeltaan, vastata valtion oppikoulua. (Nurmi 1989, 44-45.)

60-luvulla rakennemuutos yhteiskunnassa oli voimakasta taloudellisten suhdanteiden aiheuttaman maalta- ja maastamuuton vuoksi (Nurmi 1983, 110). Oppikoululaitos laajeni merkittävästi 1950-60-luvuilla suurten ikäluokkien varttuessa kouluikään. Kehitys mahdollisti oppikoulun käynnin kaikista yhteiskuntaluokista tuleville oppilaille, myös maaseudulla. (Metso 2001, 268.)

1960-luvun alussa kansalaiskoulu toimi pääasiassa yksi- tai kaksivuotisena. Kesällä 1961 eduskunta hyväksyi kansalaiskoulun vapaaehtoisen 9. luokan, joka yleistyi nopeasti. Vajaassa kymmenessä vuodessa yli puolet kansalaiskouluista oli kolmiluokkaisia ja kurssimuotoinen kansalaiskoulu oli kutistunut kahteen kappaleeseen. 1966 hallitus teki jälleen esityksen eduskunnalle kansakoululain muuttamisesta. Ehdotukseen sisältyi ”sellaisen kokeilukoulun järjestäminen, jossa kansalaiskoulu ja kuuden vuoden kansakoulun pohjalle rakentuva keskikoulu yhdistetään kolmevuotiseksi yhtenäiskoulutyypiseksi peruskoulun yläasteeksi”. (Nurmi 1989, 53-54.)

2.2 Opettajankoulutuksen vaiheita

Kansakoulu opetusmuotona vaati myös tehtäväänsä koulutetut opettajat. Tätä varten tarvittiin seminaari, jonka Cygnaeus ehdotti perustettavaksi Jyväskylään sen keskeisen sijainnin vuoksi. (Syväoja 2004, 36.) Cygnaeuksen mielestä musiikin asema kasvatustekijänä oli merkittävä ja sen vuoksi kansakoulunopettajaksi aikovan seminaariin pääsyn yhtenä edellytyksenä oli laulutaito (Suomi 2009, 67). Jo ennen kansakouluopetuksen käynnistymistä 1866 Jyväskylän väliaikainen seminaari oli ollut toiminnassa kolme lukuvuotta. Seminaarikurssi oli nelivuotinen, joista neljäs vuosi oli pääasiassa opetusharjoittelua tarkoitusta varten perustetuissa erillisissä tyttöjen ja poikien mallikouluissa. Viisivuotisia seminaareista tuli vuonna 1916. (Nurmi 1989, 19-20.)

Jyväskylän seminaari toimi sisäoppilaitoksena, jossa oli oma osasto sekä miehille että naisille. Yksi seminaarin lukuisista oppiaineista oli laulu ja soitanto, jonka opettajaksi kutsuttiin E.A. Hagfors. Vuoden 1866 opetussuunnitelman mukaan laululle ja soitolle oli varattu kolmena ensimmäisenä opiskeluvuonna kuusi ja viimeisenä vuonna kaksi viikkotuntia opetusta, joka oli kaikista seminaarin oppiaineista suurin tuntimäärä. Soitonopetus keskittyi pianon ja harmonin soittoon, laulussa harjoiteltiin koraaleja sekä ns. huvilauluja. Runsaasti huomiota sai myös musiikin teoria, jossa käsiteltiin muun muassa intervalleja, sävellajeja ja sointuja. (Nurmi 1995, 21-37.)

1922 seminaarikomitea ehdotti, että seminaarit jakaantuisivat ala- ja yläkansakouluseminaareihin. Alakansakouluseminaarit, joiden edeltäjänä toimivat kiertokouluseminaarit, vakiinnuttivat toimintansa 1926. Kaksivuotisen oppikurssin aikana seminaarin tuli antaa opiskelijoilleen voimistelussa, laulussa ja soitossa sellaiset valmiudet, että he opettajina kykenisivät opettamaan kyseisiä aineita myös yläkansakoulussa. Vuonna 1934 Jyväskylään perustetun kasvatusopillisen korkeakoulun myötä kansakoulunopettajainvalmistus alkoi siirtyä ylioppilaspohjaiseksi. (Nurmi 1989, 20-21.)

J. E. Salomaa kritisoi 1954 eri asteiden opettajainvalmistuksen kirjavaa käytäntöä ja sen myötä opettajien eriarvoista yhteiskunnallista ja kulttuurista asemaa. Joissakin maissa tehtyä ehdotusta siirtää kaikkien opettajain valmistus yliopistoihin Salomaa ei katsonut voitavan

toteuttaa Suomessa kovinkaan nopeasti, mutta toivoi kehitystä ohjattaman kulkemaan siihen suuntaan samoin kuin ylioppilastutkinnon edellyttämistä opettajaopintojen pohjakoulutukseksi. (Salomaa 1954, 82-83.)

2.3 Seminaariopiskelijoiden musiikinopetus 1960-luvulla

1960 valmistui kansakoulunopettajien valmistusta koskeva Seminaarilainsäädännön uudistuskomitean mietintö (KM 1960) koskien nelivuotista opettajaopistoa. Komitean oli määrä laatia ehdotus myös opettajakorkeakoulujen opetussuunnitelmaksi, mutta se ei annetun määräajan puitteissa ollut mahdollista. Korkeakoulujen osalta mietinnössä todetaan, että ne voivat käyttää opetuksessaan seminaareille laadittua opetussuunnitelmaa soveltuvien osien. (KM 1960, 5.)

Mietinnön mukaan opetus seminaareissa jaettiin kolmeen eri opintosuuntaan A, B ja C, jotta kansakoulun tarpeisiin kyettiin vastaamaan. Linja A keskittyi moniopettajaisten koulujen didaktiikkaan sekä teollistuvan yhteiskunnan haasteisiin ja valmisti opettajia kaupunkeihin. B-suunta käsitteli pääasiassa agraariväestön kasvatuskysymyksiä ja niiden koulujen erityiskysymyksiä, joissa on vain yhdestä kolmeen opettajaa. C-linja oli tarkoitettu alkuopetuksesta kiinnostuneille. (KM 1960, 13.)

Ensimmäisenä kolmena opintovuonna musiikinopetus oli kaikille sama. Laulua, yhteislaulua ja musiikkioppia opiskeltiin 3 ja soittoa 1/3 viikkotuntia vuosikurssia kohti. Yksinlauluun oli varattu II ja III vuosikurssin opiskelijoille 1/6 viikkotuntia vuodessa. Vapaaehtoiseen musiikinopiskeluun oli mahdollisuus II vuosikurssista eteenpäin. Linjat eriytyivät kolmannen vuosikurssin päätyttyä, jolloin C-suuntauksen opiskelijoille tuli laululeikkien muodossa tunti enemmän musiikinopetusta muihin linjoihin verrattuna, mutta koska naisopiskelijat opiskelivat syyslukukaudella säilöntää, musiikinopetuksen lisäys alkoi vasta kevätlukukaudella. (KM 1960 13-15.)

Seminaarin musiikinopetuksen tavoitteena oli oppilaiden lauluäänien sekä rytmijä sävelkorvan kehittäminen kansakouluopetuksen vaatimalle tasolle samoin kuin tähän liittyvän tiedollisen aineksen opetus ja sen soveltaminen käytäntöön. Oppilaiden soittotaidon piti saavuttaa sellainen taso, jolla he kykenivät säestämään tunneilla, hartaustilaisuuksissa ja koulujuhliissa koululauluja ja virsiä. Yleissivistyksellinen päämäärä oli opastaa ymmärtämään musiikkia ja sen kauneusarvoja, antaa riittävästi tietoa musiikin historiasta ja sen keskeisistä hahmoista. Musiikillisesti edes keskitasoisesti suoriutuvien opiskelijoiden ohjaaminen perusopintoja pidemmälle oli tavoiteltavaa, jotta nämä kykenisivät toimimaan kehittävästi musiikin kentällä paikkakunnallaan. Tässä mielessä erityisesti kuoron- ja soitinyhtyeenjohtoon sekä instrumenttiopintoihin oli kiinnitettävä huomiota (KM 1960, 53-54.)

Oppiaineiden ja opetusmenetelmien luokittelu jakaantui laulunopetukseen, musiikkioppiin, yhteislauluun, soittoon ja laulun opetusoppiin. Laulunopetuksen tuli pohjautua äänenmuodostusharjoituksiin, joiden tavoitteena oli terve äänenkäyttö, laaja ääniala ja sävelkorvan kehittyminen. Harjoituksissa artikulaatio tuli huomioida. Säveltapailu ja –sanelu toimivat apukeinona nuottilaulun opiskelussa. Säveltapailun tavoitteena oli sujuva prima vista-taito laulunimien kaikissa sävellajeissa neljään etumerkkiin asti. Esitysvarmuuden saavuttamiseksi suositeltiin III vuosikurssilla perehdyttäväksi suomalaiseen taidelauluun. (KM 1960, 54-55.)

Oppisisällöissä määriteltiin, että I vuosikurssin laulun ja musiikkiopin opetuksen tuli käsitellä äänenkäytön perusteita, sävelsaneluita ja –tapailutehtäviä, nuottiharjoituksia opittavien laulujen yhteydessä, yksiäänistä sävellystä, koululauluja ja virsiä, laulun johtamisharjoituksia, rytmiopesta rytmisyksiköt sekä sävelopista sävelalat, tonaalisuus, intervallit ja sävelraudan käyttö. II:lla vuosikurssilla rytmioppi laajeni lausekkeisiin ja sikermiin ja säveloppi sävellajien vaihdoksiin, kirkkosävellajeihin ja viritysjärjestelmiin. Sävellyksen lisäksi laadittiin yksinkertaisia sanelu- ja tapailutehtäviä. III:lla vuosikurssilla äänenmuodostusharjoituksia tehtiin nimenomaan koulukäyttöä ajatellen, perehdyttiin taidelauluihin, koulu- ja kuorolaulujen johtamiseen sekä laulun opetusopin pääkohtiin. Sointuoppi käsitteli koraalisointuanalyysiä, sointujen yhdistämistä kenraalibassoon sekä sävelmien soinnutusta. Sävellyksessä edettiin kaksiaäänisyyteen. (KM 1960, 55-56.)

IV vuosikurssin kaikille yhteinen opetus keskittyi kuorolaulun johtamisharjoituksiin, sikermää¹ laajempiin rytmisyksiköihin, musiikin historian pääpiirteisiin sekä laulun opetusopin syventämiseen tarpeen mukaan. Kaikilla vuosikursseilla laulun oppimäärästä 1 viikkotunti oli yhteislaulua. Seminaarin opiskelijat lauloivat yhdessä ryhmässä edellyttäen, että näitä ei ollut enempää kuin 180. Kuorolaulun ja äänenmuodostusharjoitusten lisäksi tarkoitus oli harjoitella kuoronjohtoa ja esittää vuosittain myös muutama säästyksellinen sävellys. (KM 1960, 93-94.) Yhteislaulun opetus riippui oppilaiden taidoista, harrastuneisuudesta ja lukumäärästä. Käytännössä mitä suurempi kuoro, sen helpompia tehtäviä, jotta kaikki suoriutuivat niistä. Neliäänisyys ei ollut itseisarvo, myös kaksi tai yksiäänisesti voitiin laulaa, samoin soitinyhtyeen säästyksellä. Yhteislauluharjoituksissa tuli pienemmille lauluyhtyeille tarjota mahdollisuus esiintymiseen sekä kuoronjohtajille tilaisuus yhteislaulun harjoitukseen. Kuorossa oli suotavaa myös tehdä usein lyhyitä äänenmuodostusharjoituksia. (KM 1960, 55-56.)

Yksinlaulun opetusta annettiin vuosikursseilla II ja III 1/6 viikkotuntia eli 7 ½ minuuttia oppilasta kohden. Opetuksen lähtökohta, etenemisnopeus ja harjoitusten vaikeusaste sovitettiin kunkin oppilaan edellytysten mukaisesti. Vapaaehtoisena oppimääränä musiikkia oli mahdollisuus valita II vuosikurssista eteenpäin. Tällöin yksinlaulun opetusta sai lisäksi ½ viikkotuntia sekä yksilöllistä soitonopetusta 1/3 viikkotuntia, jonka lisäksi oli yhteissoittoharjoituksia yksi viikkotunti. Soittajia ollessa kymmenen tai yli, lisättiin yhteissoittoharjoituksia kahteen viikkotuntiin. (KM 1960, 93-94.)

Musiikkiopin I ja II vuosikurssin rytmi- ja sävelopin perusasioihin suositeltiin paneuduttavaksi etupäässä kirjallisin harjoituksin. Sanelu- ja tapailuharjoitukset lähtivät kolmisoinnusta, josta edettiin yksiäänisten sävellysten laatimiseen. Kuunteluharjoituksia käytettiin sointuopin harjoituksiin, joissa tunnistettiin kantasointuja ja kadensseja. Oppilaiden kykyjen mukaan voitiin edetä kenraalibassoon ja soinnutukseen asti. Musiikkiopissa tuli myös kootusti esittää jo opeteltujen kappaleiden yhteydessä käsitellyt taustatiedot säveltäjistä, musiikin historiasta sekä muusta musiikilliseen yleissivistykseen kuuluvasta. (KM 1960, 55.)

---

¹ Olavi Ingman määrittelee sikermän säeryhmistä koostuvien lausekkeiden kokonaisuudeksi. Sikermät voivat rakenteensa mukaan olla joko jono-, pari- tai kahdenpuolisia sikermiä. (Ingman 1955, 75.)

Musiikkioppia ja laulua tuli harjoittaa rinnakkain toinen toisensa tukena.

”Kun laulamisen halu on välittömästi vallannut oppilaat, sisällytetäköön oppituntiin runsaasti laulua, mutta jos oppilaat ovat fyysisesti väsyneitä tai muusta syystä haluttomia laulamaan, voidaan tunti käyttää pääasiallisesti musiikin kuuntelemiseen.”

(KM 1960, 55.)

Soitossa pianon käsittelyn perusasiat tuli saattaa kuntoon, jonka jälkeen urkuharmonin opetusta voitiin ottaa rinnalle. Kun kosketinsoitinten perusoppimäärä oli hallussa, voitiin niiden opetuksen sijaan ottaa muuta instrumenttiopetusta, etenkin viulunsoitossa. Tavoitteena oli aika ja resurssit huomioon ottaen saattaa kunkin oppilaan soittotaidot niin pitkälle kuin tämän kyvyt sallivat. Minimissään jokaisen oli osattava 30 koululaulun säestystä pianolla tai harmonilla sekä viimeksi mainitulla 40 koraalia alkusoittoineen. Pääasiallisen 1/3 viikkotunnin eli 15 minuutin yksilöopetuksen sijaan voitiin I vuosikurssin alkupuoliskolla opettaa kolmea oppilasta yhdessä 60 minuuttia viikossa, jolloin nopeammin tapahtuvan etenemisen ansiosta voitiin mahdollisesti pieni osa tunnista käyttää äänilevykuunteluun. Vapaaehtoisen musiikin opetuksessa instrumenttiopetusta voitiin antaa sekä yksilöohjauksessa että yhteissoitossa. Tämän kaltaisen musiikin opetus riippui sekä käytettävissä olevista soittimista että opettajista. (KM 1960, 56.) Perusopinnoissa soitonopiskelu keskittyi kansakoulussa opettavien laulujen säestyksiin pianolla ja harmonilla, edistyneempien oppilaiden kanssa voitiin paneutua kuorolaulujen ja messujen säestyksiin, prima vista-soittoon sekä piano- ja urkusävellyksiin. Vaihtoehtoisesti voitiin antaa myös viulun- tai jonkin muun instrumentin soiton opetusta. Vähimmäisvaatimuksena oli, että tutkinnossa opiskelija osasi välttävästi soittaa vaadittavat edellä mainitut säestystehtävät. (KM 1960, 93-94.)

Laulun opetusopissa tuli III vuosikurssin alussa käydä läpi keskeiset seikat kevätlukukauden opetusharjoittelua silmällä pitäen. Tarpeen vaatiessa opetusainesta syvennettiin vielä jäljellä olevilla lukukausilla sekä ryhmäohjaustunneilla. (KM 1960, 56.)

Opintosuunta C sai IV vuosikurssin jälkimmäisellä puoliskolla yhden viikkotunnin muita linjoja enemmän musiikinopetusta. Sen tavoitteena oli selventää musiikkitajun kehittymistä,

ala-asteen oppilaiden edellytyksiä musiikilliseen ilmaisuun, lasten opastaminen musiikin kuunteluun sekä sepittelyyn. Opetuksessa käsiteltiin myös ala-asteen laulunopetuksen opetussuunnitelmaa, metodiikkaa, laulun suhdetta liikuntaan, musiikkiesityksiä sekä koulusoittimia ja niiden käyttöä ala-asteella. Laulustoon valittiin ala-asteelle sopivia virsiä, leikkilauluja, kansansävelmiä ja muita lauluja. (KM 1960, 94.)

2.4 Laulunopetus ja koulusoittimet

Kansakoulun perustamisesta lähtien musiikinopetus oli pääasiassa laulunopetusta. Korvakuulolaulun lisäksi käytössä oli keskenään kilpailevia opetusmetodeita, kuten intervallimenetelmä, kaavalaulu, numerometodi sekä asteikko- ja sointujärjestelmä. (Rautiainen 2009, 51.) Koulun musiikintunteihin oppilaiden käyttämät soittimet eivät juurikaan kuuluneet, joskin Martti Hela kirjoittaa jo vuonna 1917 ilmestyneessä teoksessaan uuden laulunopetuksen suuntaviivoista ja tekemästään koulusoitinkokeilusta. Hänen esikuvansa oli Pythagoraan kehittämä koulusoitin ”monokhordi”, joka siltään ei Helan mukaan soveltunut oppilaskäyttöön.

”Monokhordi sellaisenaan olisi liian hankala, virsikannel myöskin, harmonikat y.m.s. arvottomia ja sopimattomia, viulu liian vaikea soittaa.”

Hela näki lasten soittohalun ja rakensi ”koulupianon” lasten harjoitussoittimeksi. Hanke kuitenkin ilmeisesti hautautui jonnekin, koska hän ei enää vuoden 1952 komiteamietinnössä tuo laulutuntien yhteydessä soittamista esille. (Hela 1917, 42-44.)

Myös Juhani Pohjanmies pyrki tuomaan soittimia koulujen musiikinopetukseen. 1930-luvulla hän rakensi ksylofonin tapaisen kromaattisen oppilassoittimen erityisesti poikien musiikkikasvatusta ajatellen. Soittimen katsottiin olevan ”reipasta ja viehättävää askartelua laulamisen lomassa”, kehittävän musiikkitajua sekä tuovan musiikkiharrastusta myöskin koteihin. (Vainio 1936, 6-11.) Toinen Pohjanmiehen kehittämä soitin oli Melpopiano, yhdellä koskettimistolla ja pilleillä varustettu pienoisorku, jota kuvailtiin ”oppilassoittimien säästyskoneeksi soveltuvaksi kaunisääniseksi soittimeksi” (Vainio 1937, 7). Pohjanmiehen

kehittämään soittimistoon lukeutuu myös ”priimisoitin”, joka oli virsikannelta muistuttava yksikielinen ja yksiääninen jännekielisoitin. Käyttökelpoisuudestaan huolimatta soittimet eivät kuitenkaan yleistyneet laajempaan käyttöön. (Kosonen 2011, 16.)

1950-luvulla eristäytyneenä olleeseen suomalaiseen musiikkikasvatukseen alkoi tulla kansainvälisiä vaikutteita 1953 perustetun kansainvälisen musiikkikasvattajien järjestön ISME:n (*International Society of Music Education*) myötä. (Suomi 2009, 73.)

Vuonna 1957 päivätyssä *Musiikkia oppimaan*-kirjan esipuheessaan Jorma Pukkila ja Matti Rautio mainitsevat Orffin koulusoittimiston olevan yleisessä käytössä ”kaikkialla maailmassa”, paitsi Suomessa. Etenkin Saksassa soittimien sanotaan olevan koulun musiikinopetuksessa keskeisellä sijalla. Pukkila ja Rautio perustelevat koulusoittimen laajempaa käyttöönottoa Suomessakin sillä, että ne paitsi kiinnostavat ja innostavat lapsia ja tekevät näin ollen oppitunnista iloisen ja virkeän, myös tarjoavat laajemman pohjan opetukselle ja avartavat oppilaiden musiikillista näkemystä. Koulusoittimista etusijalle Pukkila ja Rautio asettavat rytmisoittimet, joista mainitaan triangeli, tamburiini, kastanjetit, lautaset, helistimet ja rummut. Ksylofonille ja metallofonille tarjotaan alaviitteessä suomalaisia nimivaihtoehtoja ”puukilkka” ja ”metallikilkka” sekä erikseen mainitaan niiden olevan diatonisia soittimia. Opetuksen kannalta pidetään suotavana, että niiden kielet ovat irrotettavissa, jotta liiat kielet voidaan tarpeen mukaan poistaa häiritsemästä oppimista lukuisuudellaan. Muina musiikintunnilla käytettävänä soittimina mainitaan oppilaiden itsensä mahdollisesti hankkimia soittimia; nokkahuilu, viulu, torvi, rummut, kellopeleli, mandoliini ja kitara. Melodia- ja harmoniasoittimien tosin mainitaan vaativan jo tiettyä harjaannusta, joten niitä ei ensisijaisesti lueta varsinaiseen koulusoittimistoon. Koulusoittimistoa puolustetaan nimenomaan rytmiaineksen opetuksen tukena, mutta todetaan, että se ei kuitenkaan saa muodostua itsetarkoitukseksi. Laulun katsotaan olevan edelleen musiikkituntien keskeinen tehtävä, joskaan se ei saisi muodostaa oppituntien yksinomaista sisältöä. (Pukkila & Rautio 1964, 3-5.)

1954 Rakel Suominen kirjoittaa ikivanhasta tavoitteesta koulun musiikinopettamisen havainnollistamisesta. Lauluun osallistuivat kaikki, soiton katsottiin useimmiten olevan opettajan tai jonkun oppilaan sooloesitys, jota muut kuuntelevat. Sopivan hintaisten ja oppilaille riittävän helposti omaksuttavien soittimien puute oli haitannut koulusoittinten

hankintaa ja käyttöönottoa. 1930-luvulla tosin oli useissa kouluissa ollut käytössä Juhani Pohjanmiehen suunnittelemaa aiemmin mainittuja soittimia, jotka eivät kuitenkaan korkean hintansa vuoksi saavuttaneet yleisen koulusoittimen asemaa. Vuonna 1954 Pohjanmies kehitti koulukäyttöä varten pinnaharpun, joka koostui kromaattisesta kaksioktaavisesta asteikosta $f-f^2$. Sen eduksi luettiin pysyvä sävelkorkeus, lujatekoisuus ja havainnollisuus. Pinnaharpun ääni syntyi tiukan U:n muotoon taivutetuista, toisesta päästään kiinnitetyistä metallilankakielistä, joita soitettiin yksinkertaisimmillaan oikean käden etusormella. (Suominen 1954, 45-47.)

Vuonna 1957 Ellen Urho osallistui Klemetti-Opiston järjestämälle musiikinopettajien kurssille, jossa esiteltiin myös koulusoittimia. Kotimaista, itse tehtyä soittimistoa edusti Kotkan lyseossa käytössä ollut ksylofonin tyyppinen ”pimputin” eli ”pimpa”. Myös Pohjanmiehen pinnaharppu oli esittelyssä. Kurssin pääasiallisena antina oli tutustuminen Orff-soittimistoon, joka koostui helposti soitettavista lyömäsoittimista. Orffin mukaan lapsen musiikkikehityksen ensimmäinen vaihe on rytmi, viimeiseksi kehittyy harmoniataju. Tästä syystä ei pianoa tulisi Orffin mukaan käyttää rytmiopetuksessa, koska se houkuttelee sointujen käyttöön. Ennen rytmisoitinten käyttöönottoa harjoitetaan luonnollisia kehosoittimia, käsiä ja jalkoja. Neljä erilaista harjoitusta näille ”rytmisoittimille” ovat käsien läiskyttäminen, lyöminen polviin tai rintaan, sormilla nakuttaminen ja jalalla polkeminen. Puisista ”hälysoittimista” mainitaan kalistin, puurumpu, palikat, kastanjetit ja rämistin. Metallisia samaan kategoriaan kuuluvia ovat pienoislautaset, triangeli ja kulkuset. Myös kehärumpu ja pikkurumpu mainitaan. Määrätasoisiksi soittimiksi nimetään kellopelejä, metallofoni ja ksylofoni. Urho mainitsee kellopeliryhmän voitavan korvata omatekoisella ”lasipelillä”, jossa eri suuruisia lasia täytetään vedellä. Häly- ja määrätasoisien soitinten lisäksi Orff-orkesteriin kuuluu myös bassosoitinryhmä, joka antaa musisoinnille harmonisen pohjan. Tähän ryhmään kuuluvat mm. kontrabasso, sello ja gamba. Varsinaisina melodiasoittimina voidaan edellä mainittujen määrätasoisien soittimien lisäksi käyttää myös viuluja ja nokkahuiluja. (Urho 1957, 5-8.)

2.5 Aiempia tutkimuksia

Laulunopetuksen muuttumista musiikinopetukseksi ja kouluosoittimien ottamista osaksi opetusta käsittelee Matti Rautio teoksessaan *Rytmiikasvatus ja kouluosoittimet* vuodelta 1959. Kysymyksessä ei ole varsinainen tutkimus vaan katsaus ja esitys soitinten käyttöön ja rytmikasvatuksen eri menetelmiin koulun musiikintunneilla. Rytmioopin lisäksi teos käsittelee taputus-, sana-, kuva- ja liikuntarytmejä sekä myöskin Ellen Urhon luennolla esille nousutta Nacka-systeemiä, joskaan Rautio ei tätä nimeä käytä. Teoksessa käsitellään myös rytmi- ja melodiasoittimet, rytmiorkesteri ja improvisaatio sekä monen opettajan huolenaihe, järjestyksen säilyminen soittimia käytettäessä. Teos pohjautuu Emile Jaques-Dalcrozen ja Carl Orffin metodeihin ja soittimistoon. (Rautio 1959.)

Tutkielmia musiikinopetuksen muutoksesta on tehty useita. Jussi Lehtipuu tutkii musiikinopetuksen muuttumista Sibelius-Akatemialle 2003 valmistuneessa työssään *Koulujen musiikinopetuksen murrosvaihe Suomessa – Ajanjakson 1952-1970 tarkastelua eräiden keskeisten vaikuttajien näkökulmasta*. Tutkielmaansa hän on haastatellut neljää tuona aikana vaikuttanutta pedagogia musiikkikasvatuksen lähihistorian muutoksista. Haastateltavat olivat Ellen Urho, Inkeri Simola-Isaksson, Erkki Pohjola ja Liisa Tenkku. Tuloksissaan Lehtipuu käsittelee haastateltavien taustaa, kasvua musiikinopettajana ja ulkomailta saatuja vaikutteita sekä suhdetta Orffiin ja Kodályihin samoin kuin heidän työtään musiikinopettajana sekä suhdettaan musiikkiluokkiin, musiikkiopistoihin sekä klassiseen ja viihdemusiikkiin. Oman työni kannalta keskeisintä oli Lehtipuun tutkimuksen osuus musiikinopetuksen muuttumisesta 1950-60 – luvuilla ja siinä etenkin Ellen Urhon näkemys. Haastattelussa Urho katsoo suurimman muutoksen tulleen Orffin ja Kodályin ajatusten myötä (Lehtipuu 2003, 62). Oman työni tausta-aineistona ja näkemyksen avartajana Lehtipuulta saamani Urhon haastattelun litterointi oli myös sangen merkittävä. (Lehtipuu 2003.)

Soittimia kouluun – musiikinopetuksen kehitys 1950-luvulta peruskoulun alkuun oppikirjojen valossa on Jenni Jurvan Jyväskylän yliopistolle vuonna 2007 tekemä Pro gradu-tutkielma, joka myös sivuaa tämän työn aihetta. Jurvan metodina on käytössä olleiden oppikirjojen

sisällönanalyysi, jonka avulla hän kartoittaa musiikinopetuksen muutosta. Jurva toteaa Orffin vaikuttaneen soittimistonsa kautta selkeimmin mainittuun muutokseen metodin jäätyä usein hämäräksi. (Jurva 2007.)

Musiikkikasvatuksen historiaan liittyy myös Tuomas Sidoroffin tutkielma *Laulun opetuksesta musiikin opetuksiksi – Suomen koulujen musiikkikasvatuksen murrosvaihe aikalaisten kirjoituksissa vuosina 1952-1973*. Tutkielma on valmistunut Sibelius-Akatemialle vuonna 2008. Sidoroffin tutkimus keskittyy sisällönanalyttisin keinoin suomalaisen musiikkikasvatuksen keskeisten toimijoiden ajatuksiin koulujen laulun- ja musiikinopetuksen oppisisällöistä, opetusmenetelmistä ja tavoitteista sekä suhtautumisesta tuolloin meneillään olleeseen peruskoulu-uudistukseen. Tuloksissaan Sidoroff toteaa vuosien 1960-1964 kirjoituksissa Orff-soitinten, orkesterisoitinten opetuksen, rytmikasvatuksen, musiikkiliikunnan, äänenkäytön sekä iskelmämusiikin herättäneen teksteissä keskustelua. Kouluja ja viranomaisia myös arvosteltiin uudistusten hitaasta edistymisestä. (Sidoroff 2008.)

Satu Ekurin Jyväskylän yliopistolle 2008 tekemän Pro gradu-tutkielman aiheena on koulumusiikin sukupolvet 1900-luvulla. *Laulutunnista musiikintuntiin. Koulumusiikin sukupolvet 1900-luvun kansa- ja peruskoulussa* lähestyy aihettaan suosittujen koululaulujen kautta. Tutkielma kiinnittää huomiota musiikinopetuksen ja koululaulujen piirteisiin sekä niissä tapahtuneisiin muutoksiin 1900-luvun alkupuolelta 2000-luvun alkuun vuosiluokilla 1-4. Tutkimus on suoritettu eri sukupolvia edustaneiden musiikinharrastajien lomakekyselyllä sekä musiikinopettajien teemahaastatteluilla. Ekuri toteaa musiikinopetuksen laajentuneen ja monipuolistuneen niin oppisisältöjen ja materiaalien kuin musiikki- ja oppimiskäsitysten suhteenkin. Koulun musiikinopetuksen muutoksen hän toteaa seuraavan muuta musiikkikulttuuria lähes sukupolven viiveellä. (Ekuri 2008.)

3 TUTKIMUSASETELMA

3.1 Tutkimuskysymys

Yhtenä kasvatuksen historian tutkimuksen tavoitteena on oman maan koulujärjestelmän kehityksen tunteminen ja koulutuksen keskeisten muutosten selvittäminen. (Kuikka 2001, 16.) Tämä tutkimus pyrkii selvittämään Helsingin opettajakorkeakoulussa kansakoulunopettajaksi opiskelleiden musiikin pedagogiikkaa lukuvuonna 1963-1964 suhteessa kouluopetusta tuolloin ohjanneeseen Kansakoulukomitean mietintöön 1952. Ennen kaikkea koulusoitinten osuus vertailtavissa kohteissa muodostui olennaiseksi kysymykseksi. Ennakko-olettamus oli, että 1950-luvun lopulla alkanut koulusoitinten esiinmarssi suomalaisessa musiikkipedagogiikassa näkyisi jollakin tavalla opettajanvalmistuksessa.

Keskeiset kysymykset ovat:

- Miten koulusoitinpedagogiikka ilmenee käsittelemässäni aineistossa?
- Missä määrin lukuvuoden 1962-1963 opetus on yhteneväistä Komiteamietinnön 1952 ja Seminaarilainsäädännön uudistuskomitean mietinnön 1960 kanssa?

3.2 Tutkimusmenetelmä ja –aineisto

Tutkimukseni on luonteeltaan kasvatuksen historiaan liittyvä kvalitatiivinen ja vertaileva tapaustutkimus, jossa pyrin sisällönanalyttisin keinoin perehtymään tutkimusaineistoon.

Tapaustutkimus keskittyy yksittäiseen tapaukseen ja pyrkii sen ominaispiirteiden systemaattiseen, tarkkaan ja totuudenmukaiseen kuvailuun. Tapaustutkimus pyrkii tuottamaan valitusta tapauksesta yksityiskohtaista tietoa eikä siis analyysillään tavoittele laajaa yleistettävyyttä, joskin huolellinen perehtyminen yhteenkin tapaukseen saattaa tuottaa yksittäistapauksen ylittävää tietoa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Sisällönanalyysillä pyritään kuvaamaan dokumenttien sisältöä sanallisesti. Sen tarkoituksena on aineiston informaatioarvon lisääminen eli pyrkimyksenä on luoda hajanaisestakin aineistosta mielekäs, selkeä ja yhtenäinen kokonaisuus. Aineiston selkeys on edellytyksenä selkeiden ja luotettavien johtopäätösten tekemiselle. (Silius 2005.)

Vertailevan eli komparatiivisen tutkimuksen pyrkimyksenä on kartoittaa valittujen kohteiden yhtäläisyyksiä ja eroja. Vertailu voi perustua joko kvalitatiiviseen tai kvantitatiiviseen aineistoon. (Myllyntaus 1995.)

Tutkimusaineistoni koostuu kahdesta kirjallisesta lähteestä sekä puolistrukturoidusta haastattelusta. Toinen kirjallisista lähteistäni on yksityinen muistiinpanomateriaali Ellen Urhon musiikkipedagogiikan luennoilta, toinen on Kansakoulukomitean mietintö 1952. Haastattelulla halusin varmistaa tulkintojen oikeellisuuden muistiinpanojen osalta. Yksityiseen aineistoon sisältyy tietty lähdekriittisyyden ongelma, mutta se voi antaa tutkijalle uusia, perusteltuja näkökulmia. (Kuikka 2001, 75.)

3.3 Tutkimuksen kulku

Sain opetusneuvos Rinteen muistiinpanot käyttööni keväällä 2010 ja ensimmäinen tehtäväni oli kirjoittaa ne puhtaaksi. Tehtävä oli työläs ja aikaa vievä, sillä luentotilanteessa käsin kirjoitetut tekstit eivät olleet selkeästi luettavissa ja kiireessä kirjoitusvirheitäkin oli päässyt syntymään. Olin jo heti aineiston saatuani skannannut ja valokuvannut sen, mutta elektronisen muodon tarkkuus ei ollut mielestäni riittävä eikä sen käsittely sujuvaa, joten puhtaaksikirjoituksen tein alkuperäisistä muistiinpanoista. Kirjoitin materiaalin aluksi vihkoon käsin, jolloin saatoin tehdä tekstiin samanlaiset asettelut, piirrookset ja merkinnät, kuin alkuperäisessä dokumentissa. Tämä antoi minulle alustavan kokonaiskuvan aineistosta. Koska tekstin kaikki kohdat eivät auenneet ensimmäisellä kerralla, merkitsin huomiokynällä kirjoittamaani vihkoon ne sanat, joita en ollut tunnistanut tai joiden kohdalla olin joutunut arvailemaan, selvittääkseni ne myöhemmin opetusneuvos Rinteen kanssa. Vasta tämän jälkeen ryhdyin siirtämään aineistoa tietokoneelle. Pyrin tässäkin noudattamaan alkuperäistä sisältöä niin tarkasti kuin mahdollista.

Syksyllä 2010 ryhdyin perehtymään Kansakoulukomitean mietintöön vuodelta 1952, joka siis oli tuolloin voimassa ollut opetussuunnitelma. Pyrkimyksenäni oli vertailemalla tutkia opetussuunnitelman sisältöä ja tavoitteita sekä sitä, miten ne ilmenivät opettajankoulutuksessa kyseisen aineen ja luokka-asteiden osalta. Etenkin koulusoitinten osuus ja niiden painotus olivat tutkimukseni kohteena. Jaoin KKM:n yleiset ja erityiskysymykset sekä liitteen 8 erityiskysymykset tärkeiksi katsomiini pääkategorioihin ja ryhdyin sitten etsimään samaan osa-alueeseen kuuluvia elementtejä muistiinpanoista. Tämä metodi osoittautui ongelmalliseksi, sillä eri osa-alueet paisuivat hallitsemattomiksi muistiinpanojen lukuisten yksityiskohtien lukeutuessa moneen eri kategoriaan. Tarkempi kategoriointi taas olisi tehnyt tutkimuksesta sirpalemaisena ja vaikeasti hahmotettavan kokonaisuuden.

Lähestyin ongelmaa toisesta suunnasta ja ryhdyin kirjoittamaan luentomuistiinpanoja auki pyrkien ranskalaisista viivoista kokonaiseen lauseisiin ja piirrosten selittämiseen verbaalisin keinoin. Selkeästi luettelomaisissa paikoissa olen erillismerkinnät luettavuuden vuoksi säilyttänyt sekä liittänyt raporttiin joitakin kuvia aineistosta. Tässä vaiheessa syntyi aineiston sisällöstä ja sen rakenteesta huomattavasti kirkkaampi kokonaisnäkemys, jota edesauttoi pikkutarkka eri osa-alueiden nimeäminen ja niistä muodostettu sisällysluettelo. Siirryttäessä lyhyistä ja toisinaan varsin irrallisista virkkeistä kokonaiseen lauseisiin nousi esiin uusia kysymyksiä siitä, mitä luennolla oli sanottu ja mitä todella oli tarkoitettu. Merkitsin kysymykset ylös koneella kirjoitettuihin muistiinpanojäljennöksiin sitä mukaa kuin niitä nousi esiin varmistaakseni tulkinnan oikeellisuuden opetusneuvos Rinteeltä myöhemmin.

17.10.2011 opetusneuvos Rinne puolisoineen tuli kutsumanani ystävällisesti vierailulle. Vierailun yhteydessä kävimme epäselväksi jääneitä sanoja ja tulkintoja läpi. Käytössämme olivat sekä alkuperäinen aineisto että siitä koneella kirjoittamani ja piirroksin täydentämäni versio kysymyksineen. Kävimme ne läpi paneutuen epäselviin kohtiin. Tallensin käydyn keskustelun iPhone 4 – puhelimella kokonaisuudessaan siirtääkseni sen myöhemmin tietokoneelle litteroitavaksi. Tallenteen pituudeksi tuli 1.41.24 tuntia, josta osan vie puolison syliin sekä pöydälle hypännyttä ja toimillaan hilpeyttä herättänyttä kissaa koskeva keskustelu. Tallenne sisältää myös kohtalaisen pitkiä, papereiden tutkimisesta aiheutuneita hiljaisia jaksoja sekä muutamia asiaan kuulumattomia rupatteluhetkiä.

Litteroituani haastattelun ja kirjoitettuani selvinneet asiat puhtaaksi siirryin käsittelemään Komiteamietintöä ja sen liitettä, joista selvitin pääkohdat. Olin kaavailut kolmen käsiteltävänä olevan kohteen ja niiden eri elementtien vertailun omaksi luvukseen tämän jälkeen, mutta ylenpalttisen tautologian välttämiseksi päädyin nostamaan vertailtavan aineiston mietinnön ja liitteen esittelyn yhteyteen etsimällä vastaavat ainekset luentomuistiinpanoista.

Havaittuani, että muistiinpanoissa on paljon sellaista, mitä opetussuunnitelmassa ei mainita, suoritin vertailun lisäksi toisin päin lähtien Ellen Urhon opetusmateriaalista.

Helmikuussa 2012 sain vielä opetusneuvos Rinteeltä käyttöni hänen opiskelumateriaalina olleen laulukirjansa, josta skannasin tämän työn liitteeksi tekstissä mainitut esimerkkilaulut.

Tämän aineiston näkökulmasta tapaustutkimus on luonteva tutkimusote. Tutkimuksen erityisansio on käyttöön saamani aineisto ja se, että olen saattanut tarkistaa aineiston yksityiskohtia sen kirjoittajalta itseltään.

4 ELLEN URHON LUENTOJEN SISÄLTÖ MATTI RINTEEN MUISTIINPANOJEN MUKAAN

Matti Rinteen muistiinpanot Ellen Urhon musiikin didaktiikan luennoista sijoittuvat ajalle 13.9.1963 – 25.4.1964. Luennoista 13 on päivätty, mutta oletettavaa on, että niitä on ollut enemmän ja päiväykset ovat jääneet osasta muistiinpanoja pois.

4.1 Virren opetus

Luennot alkavat virren opetuksesta. Valmisteluina nuotit tulee kirjoittaa taululle huomioiden tahtien pituus sekä nuottien sijoittelu aika-arvon perusteella. Sanojen tulee olla oikeilla paikoillaan ja muotorakenteen näkyvissä. Varsinainen opetus alkaa ”mielenmuokkauksella”, jolla virsi pyritään tekemään kiinnostavaksi. Kyseisellä luennolla esimerkkivirtenä on ollut silloin käytössä olleen, vuoden 1938 virsikirjan virsi 558 (nykyään 572) ”Taas kukkasilla kukkulat”. Alempien luokkien kanssa mieltä muokataan käymällä läpi virren sanojen sisältöä, ylemmillä luokilla virren sanoittajaa Lönnrotia. ”Tuntisuunnitukseen” eli harjoitustunnin suunnitelmaan, jollainen opiskelijoiden oli tehtävä, tuli liittää harjoiteltavasta virrestä nuottiliite harjoitettavaan sävellajiin.

Mielenmuokkausta seuraa opettajan lauluesitys ja keskustelu virren melodian sävystä. Sanat luetaan taululta ja käydään läpi sana- ja asiaselitykset. Sen jälkeen opettaja soittaa virren yksittäin aktivoiden luokan ja oppilaat hyräilevät mukana sekä naputtavat kevyesti.

Varsinainen virren harjoitus tapahtuu opettajan näyttäessä taululta vasemmalla kädellä kasvot luokkaan päin. Vilkailla poikaluokilla voidaan laulaa ensin esim. no – tavulla. Nuoteista käydään läpi aika-arvot ja montako naputusta kullekin nuotille. Oppilas tulee myös näyttämään taululta, ala-asteella virsi käsitellään pätkinä. Virheet korjataan ja varotaan liian hidasta tempoa.

Kun virsi on opittu, luokka laulaa seisten opettajan viittoessa. Sitten käydään läpi muut säkeistöt sekä niiden sisältö ja lopuksi lauletaan koko virsi opettajan säestäessä.

Vaihtelua virren harjoitukseen saa vuorottelemalla fortea ja pianoa, kuoroa ja solisteja, kahdella eri kuorolla tai laulamalla parisäkein pulpettijonoittain.

Seuraavan päivän luento 14.9.1963 jatkaa virren opetuksesta. Todetaan, että kansakoulukomitean mietinnön mukaan koulussa tulee opettaa 8 virttä vuodessa ja kehoitetaan käyttämään vanhoja suomalaisia virsiä. Sanasisältöön on syytä kiinnittää huomiota käyttäen apuna raamattua tai raamatunhistoriaa. Opeteltavan virren valinnassa huomioidaan uskonnontunnilla käsiteltävät aiheet. Esteettisyyttä korostetaan käyttämällä runokirjoitusmuotoa ja kiinnittämällä huomiota kauniiseen sanontaan. Muodon havaitsemisen avuksi taululle voi hahmotella jotakin kaunista. Virren tempo on tehtävä itselleen selväksi ja pidettävä siitä kiinni.

Oikean tunnin rungon mukaan tunti aloitetaan oppilaille ennestään tutulla virrellä. Kyseisellä luennolla esimerkkipurteenä on ollut vanhan virsikirjan virsi 408 (nyk. 332a) ”Herraa hyvää kiittää”. Virren loputtua virsikirjat suljetaan ja ryhdytään tutustumaan uuteen virteen, esimerkkinä silloinen virsi 420 (nyk. 461) ”Kiitä Herraa yö ja päivä”. Kyseinen virsi pohjautuu psalmiin 148, jonka joku oppilaista raamatusta lukee. Puhutaan virren säveltäjästä, joka tässä tapauksessa on Felix Mendelssohn. Opettaja esittää virren ja ryhtyy sitten harjoittamaan sanoja.

Luennolla on käytetty metodia, jossa sanojen alkukirjaimet merkitään taululle säkeittäin, kyseisen virren kohdalla seuraavasti :

K H Y J P

P J V

A J K M K

H O T T

T T H M K

L V M L

L Y Y

(Kiitä Herraa, yö ja päivä,
pimeys ja valokin!
Aurinko ja kuu myös kiitä,
Hän on tehnyt teidätkin.
Taivaan tähdet, hiljaisella matkallanne kiittäkää.
Lähde, virta, meren laine,
lauluun yhteen yhtykää.) (Maasalo, Kuusisto & Lehtonen 1965, 428.)

Edellisen luennon ohjeiden mukaisesti opettaja tässäkin soittaa virren oppilaiden hyräillessä mukana. Sitten virsi lauletaan hitaassa tempossa opettajan viittoessa. Opettaja voi joko laulaa tukena tai olla laulamatta. Lopuksi oppilaat taas laulavat seisaaltaan ja opettaja säestää.

Luennon kolmantena esimerkivirtenä on virsi 43 ”Kas, kirkas nyt kointähtönen” (nykyiseltä nimeltään ”On kirkas aamutähti nyt”). Mielenmuokkauksena opettaja kertoo tarinan Saksan maalla olleesta seitsenvuotisesta sodasta, taistelutantereesta ja sen läheisyydessä sijainneesta kirkosta. Kirkonkellot soivat ja soturi astuu kirkosta pihalle². Kertomuksen tukena voisi myös käyttää levysoitinta.

Tunnelmaan pääsyn jälkeen opettaja laulaa ensimmäisen säkeistön, sitten opettaja taas soittaa ja oppilaat hyräilevät. Tämän jälkeen opettaja siirtyy taululle ja ilmeisesti kirjoittaa nuotit. Muistiinpanoissa mainitaan, että virsikirjat ovat poissa, mutta opettaja osaa sanat. Kun sävelmää on tarkasteltu ja 1. säkeistö laulettu seisaaltaan, ryhdytään perehtymään toisen säkeistön sisältöön.

---

² Tarina ei varsinaisesti liity virteen, mutta etenkin poikaluokilla saa mielenkiinnon heräämään. (Rinne 2011.)

4.2 Laulutunti

Muistiinpanojen seuraava päiväys on 28.9.-63. Luento jatkaa edellisen luennon aiheella oikean laulutunnin rungosta ohjeistaen oppitunnin ajankäyttöön. Jo osattavaan alkulauluun ehdotetaan käytettäväksi 3–5 minuuttia ja edellisellä tunnilla opetellun laulun harjoitukseen kymmenkunta minuuttia. Sen jälkeen seuraa 5–10 minuuttia musiikkioppia, jonka jälkeen paneudutaan uuden laulun harjoitukseen. Sen ensimmäiseen säkeistöön suositellaan käytettäväksi 15–20 minuuttia. Laulamisen jälkeen on 5–10 minuuttia teorian vuoro, jonka jälkeen jatketaan uuden laulun opettelua. Lopuksi lauletaan vielä edellisellä tunnilla opittu laulu.

Laulutunnin virkistävää luonnetta tuodaan esiin maininnoilla ”iloinen laulu, iloinen mieli” sekä ”virkistävä tunti, eloisa ja värikäs, tuoreen tuntuinen”. Tunnin vaihtelevuuteenkin tulee kiinnittää huomiota. Opettajan on kuitenkin pidettävä joka tunti mielessä koko lukuvuoden tavoite, jotta päätehtävä tulee hoidetuksi. Laulaminen ja musiikin kuuntelu ovat etusijalla, puheen määrä pitäisi minimoida. Kun uusi laulu on opittu, se hiotaan loppukuntoon kahdella seuraavalla laulutunnilla. Viimeistelyssä etsitään mm. laulun rytmi ja ilme. Tunnin aikana tulee käyttää enintään 10 minuuttia teoriaan, mutta se olisi saatava hausimmaksi osaksi tuntia. ”Ei laulaminen yksin hauskaa, myös tietäminen tulee olla hauskaa”.

Tunnin tulee muodostaa tyylikäs kokonaisuus. Alkulaulun, vanhan laulun ja uuden laulun tulee olla joko samantyyppisiä tunnelmaltaan tai toistensa vastakohtia. Rytmitehtävien sanojen tulee puolestaan sopia lauluihin ja kuuntelutehtävien liittyä aiheisiin. Tunnin rakenne voi olla jonomainen, parillinen tai kahdenpuolinen (laulu-soittotehtävä-laulu), joista parillinen mainitaan yleisimmin käytetyksi. Joka kolmas tai neljäs tunti voidaan pitää kertaustuntina, jolloin kerrataan 5–6 opetettua laulua, välikevennyksinä voi pitää esim. tietokilpailuja. Kertaustuntien rakenteeksi suositellaan jonomaista tuntia ja niiden tarkoitus on selvittää mihin tuloksiin opettaja on päässyt.

4.3 Laulutunnin runko

Mahdollisesti seuraava luento (päivämäärä puuttuu) käsittelee laulutunnin runkoa tarkemmin. Sen osa-alueina ovat laulutunnin aloittaminen, vanhan laulun harjoitus, musiikkitiedollinen tehtävä, mielenmuokkaus, uuden laulun harjoitus, laulun harjoitus nuoteista, virheiden korjaus sekä kaanon.

Laulutunti voidaan aloittaa monella tapaa. Jo aiemmin mainittu tuttu alkulaulu on yksi mahdollisuus tai voidaan lähteä edellisellä tunnilla opitulla laululla. Itse tehty laulu mainitaan yhtenä vaihtoehtona. Levyltä voidaan soittaa marssi, jolloin oppilaat tulevat marssien luokkaan tai opettaja voi avata tunnin omalla soittoesityksellään. Magnetofonin kuuntelua tai kaikurytmejäkin voi käyttää, tavoitteena on saada tunnin aloitus eläväksi.

Vanhan laulun harjoituksen yhteydessä käytetään äänen muokkausta. Lauletaan tavuilla no, myy tms. välttämättä säveliä a–c¹. Laulua harjoitellaan vuoroin hiljaa, vuoroin voimakkaasti, kiinnitetään huomiota artikulointiin ja hengityslinjaan sekä nyansseihin ja tempoon. Esitystä voi vaihdella eri tavoilla. Kuoro voi laulaa luokan edessä, esitys voidaan jakaa solisteille ja kuorolle tai lauluun voidaan ottaa soitinsäestys.

Musiikkitiedollisen tehtävän osalta tehtävävaihtoehtoiksi luennolla mainitaan rytmitapailu tai –sanelu, säveltapailu, äänilevykuuntelu tai sepittely eli improvisointi. Mielenmuokkauksella opetettava asia pyritään tekemään jännittäväksi. Muokkauksen tulee olla lyhyt mutta vapaamuotoinen, piirroksia voi käyttää apuna.

Uuden laulun harjoituksessa laulun tulee olla kirjoitettuna taululle. Opettaja esittää laulun, jonka jälkeen sanat lausutaan ja opettaja selvittää vieraat sanat. Sanojen opetus voi tapahtua korvakuulolta, sanojen alkukirjaimet merkittyinä tai kaikurytmein ja sanat voidaan lukea kirjasta tai taululta. Rytmiiin perehtymisessä voidaan käyttää apuna laattoja tai rytmitavuja, sanat lausutaan rytmisä tai lauletaan jollakin sävelellä. Kappaleen perusrytmi etsitään jollakin tavalla. Opettaja perehdyttää oppilaat laulun melodiaan soittamalla sen yksinäisesti. Oppilaat naputtavat kevyesti eläytyen rytmiiin ja hyräilevät sekä ”soittavat mukana” yhdellä

sormella pulpettiin naputtaen. Sanat voidaan kuiskata. Levottoman luokan kyseessä ollen opettaja voi yllättäen keskeyttää ja kysyä missä ollaan menossa.

Kun laulu harjoitetaan nuoteista, taululle kirjoitetun laulun muotorakennetta pitää hyödyntää. Opettaja näyttää taululta kädellä koko olemuksen ollessa mukana. Oppilaalle annetaan esim. nuija, jos hän tulee näyttämään taululta. Yksi mahdollisuus on, että nuotit eivät olekaan valmiina, vaan opettaja kirjoittaa ne laulaessaan taululle ja oppilaat piirtävät ne ilmaan. Laulun opettelun aloituspiste on laulun kokonaisuudessa. Pitkät laulut voidaan jakaa esim. kolmeen osaan muotorakenteen mukaan. Lähdetessä laulamaan opettajan täytyy miettiä mielessään yksi tyhjä tahti saadakseen rytmin (tempon) kohdalleen. Tämän seikan tärkeyttä korostetaan muistiinpanoissa erityisesti. Alkusävelen voi opettaja ottaa ääniraudasta, mikäli osaa, muussa tapauksessa on syytä käyttää pianoa. Opettajan tulee huolehtia, että laulun säveltaso pysyy muuttumattomana, ellei tarkoitus nimenomaan ole korottaa.

Virheisiin tulee puuttua jo varhaisessa vaiheessa. Väärin laulettu sävelen voi opettaja tuoda esiin esimerkiksi venyttämällä kyseisen sävelen, rytmivirheen voi korjata sanomalla. Virheellisiä kohtia tulee harjoittaa, mutta uusimista vältetään ellei sitä perustella. Vaihtelun vuoksi harjoitetaan sekä fortessa että pianossa. Opettajan tulee olla aktiivisesti mukana sekä kontrolloida, lauletaanko oikein. Tempon tulee olla etukäteen tarkkaan selvillä ja siitä pitää pitää kiinni. Kun ensimmäinen säkeistö on opeteltu taululta, pidetään pieni siirtymäkeskustelu ja ryhdytään opettelemaan seuraavia säkeistöjä kirjasta. Opettajan tulee laulaa kaikki säkeistöt, sillä niiden rytmi saattaa vaihdella. Laulun sanojen ja sävelmän alkuperästä keskustellaan ja tunti pyritään päättämään kunnolliseen esitykseen.

Kaanonin harjoittamisesta muistiinpanoissa mainitaan, että se aloitetaan lorun lausumisella, jolla tutustutaan kaanonin rytmiin. Esimerkkinä loru ”Posti se kulkee”. Sitten rytmi taputetaan. Seuraavaksi otetaan mukaan naputus ja soittimia, jolloin taputusta, naputusta ja soittimia vuorotellaan. Rytmi voidaan opetella myös rondomuodossa A B A C A D A, jolloin A = sanat, B = soittimet ja C = naputus. D:tä ei muistiinpanoissa määritellä. Apuna voidaan käyttää rytmilaattoja, joihin iskualat on merkitty valmiiksi. Harjoitella voidaan esimerkiksi Suomen kaupunkien nimillä. Kaiken kaikkiaan kaanon tulee harjoittaa liikkuen, lausuen, soittaen ja laulaen.

Tässä yhteydessä muistiinpanoissa on myös sitaatti Wolf - nimiseltä ajattelijalta: ”Kaiken musiikin lähtökohta on lausuminen”.

4.4 Metodiikka – musiikin opetus kansakoulussa

Seuraava kattava otsikko muistiinpanoissa on ”Metodiikka. Musiikin opetus k.koulussa”. Kokonaisuus on jaettu ala-asteen luokkien 1 – 2 sekä 3 – 4 opetukseen ylempien luokkien esiintyessä vain ohimennen. Opetus on jaoteltu lauluihin, melodiasoitinten soittoon, rytmitajun koulutukseen, sävelkorkeustajun koulutukseen, improvisointiin ja sepittelyyn sekä musiikin kuunteluun. Kaiken sanotaan perustuvan musiikin aktiiviseen kuunteluun, mutta luova tulee olla kaikilla osa-alueilla.

4.4.1 Luokat 1 – 2

Luento lähtee 1 – 2 luokkien didaktiikasta. Opettajan tulee huomioida, että oppilaat ovat hyvin eritasoisia. Jotkut oppivat ensimmäisen laulunsa vasta koulussa ja joukossa voi olla arkoja oppilaita. On laulettava paljon kaikilla tunneilla ilman nuottitietoa tavoitteena koota oppilaille musiikkielämyksiä, joihin myöhempi musiikinopetus voidaan ankkuroida. Pienen luokan kera voidaan edetä nopeammin kuin ison luokan kanssa, mutta muistiinpanoissa painotetaan vielä, että päätavoite tulee olla musiikkielämysten hankkimisessa. Ensimmäisen luokan keväällä voidaan siirtyä valmistaviin harjoituksiin. Niitä tulee tehdä innostuen ja analysoimatta, käsitellä laulua lapsen käsitettävissä olevana kokonaisuutena, jossa yhdistyy melodia, rytmi, teksti ja liikunta. Myös nuotinluvun opetuksessa lähtökohtana tulee olla kokonaisuus, jossa opetusaines on lapsen kehitystason mukaista ja aihe ennestään tuttu. Opetusmetodissa on syytä huomioida luovuus ja lapsen mahdollisuus kokea itse sekä omaksua eläytyen. Lapselle tulee myös antaa tilaisuus leikkiä sävelmillä, keksiä niitä itse sekä niihin sanoja.

Ensimmäisen luokan laulujen tulee olla raikkaita, reippaita ja iloisia. Iskelmä katsotaan arvottomaksi sävellykseksi, jota tulee välttää. Alussa ehdotetaan käytettäväksi äänialaltaan

suppeita, vain kvartin laajuisia lauluja ($e^1 - a^1$), jotka ovat sävelkulultaan yksinkertaisia ja selkeitä sekä rytmillisesti helpporakenteisia. Sykkeen tulee kuitenkin olla selvä. Integrointimahdollisuus muihin aineisiin huomioidaan tekstin osalta. Lorut, huhuilut, kansansävelmät, kertosaelaulut sekä leikkilaulut, joihin voidaan yhdistää liikuntaa ja dramatisointia, nostetaan sopivina lauluina esiin.

Artikulointiin tulee kiinnittää huomiota jo ensimmäisellä luokalla. Konsonantit ja loppukirjaimet tulee ääntää selvästi, vokaalit pyöreästi ja diftongit kapeasti. Äänenmuodostusharjoituksia voi käyttää leikin muodossa, lähtien kuitenkin ”korvakuulolta kokonaishahmona”.

Seuraavan otsikon myötä muistiinpanot siirtyvät rytmittäjän koulutukseen. Luku jakaantuu neljään osaan :

- Rythmi ja liikunta
- Leikit
- Rytmisoittimet ala-asteella
- Rytmiluku ala-asteella

Liikunnan tulisi olla vapaasti rytmillistä, johon oppilasta ei pakoteta eikä häneltä vaadita alussa täsmällisiä suorituksia. Esittäminen ei ole niinkään tärkeää kuin eläytyminen. Liikunta voidaan aloittaa marssin tahdissa astellen, kenties samalla laulaen ja iskusäveliä korostaen. Kaikurytmejä voidaan käyttää lyhyinä kokonaisuuksina.

Luennon esimerkissä

opettaja taputtaa kaksi kahden neljäsosan tahtia oppilaan toistaessa ne perässä. Rythmi voidaan toistaa myös viestin kulku – leikkinä, jossa oppilaat toistavat rytmin yksi kerrallaan. Myös tahdin viittausta voidaan harjoitella. Yhtenä oppimisen osa-alueena mainitaan eläytyminen rytmin muutoksiin, hitaaseen ja nopeaan tai kiihtyvään ja hidastuvaan tempoon. Harjoituksena voidaan käyttää esim. sateen kuvailua naputuksin, joissa sävelkorkeus ja kesto eivät ole primäärejä tekijöitä, vaan esille tulevat kontrastit hidas ja nopea sekä voimakas ja hiljainen.

Leikeissä yhdistyvät laulu, liikunta ja rytmileikit, jotka lapset saavat vapaasti keksiä itse eikä kaavoja anneta.

Rytmisoihtimista mainitaan, että ennen niiden käytön aloittamista on opittava motoriset taidot, esim. käsien käyttö. Harjoituksina luetellaan taputustavat kumu, taputus, läimäys ja hipsaus, pulpettiin nakutus tai läimäys, vastapäisen parin polvien kosketus, sormilla napsaus tai polkaisu. Rytmisoihtinten käyttöönoton edellytys on, että sitä ennen on syksyllä laulettu riittävästi yhteislaulua. Syyspuolen lopulla kullekin oppilaalle annetaan oma rytmisoihtin ja opettaja soittaa levyltä marssin. Oppilaat saavat itse eläytyä rytmiin kerran tai kaksi, jonka jälkeen soittimet otetaan yksitellen esille.

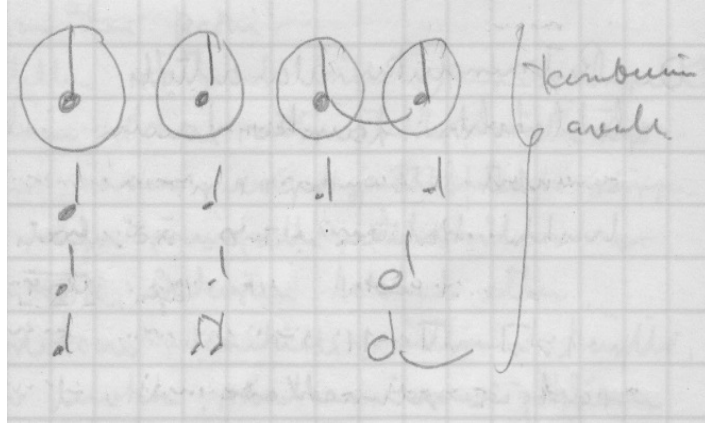
Ensimmäisenä soittimena käsittelyssä on kehärumpu. Oppilaille tulee selvittää, miten soitin on tehty, kuinka sitä lyödään ja miten tuotetun äänen sävy eroaa lyöntikohdasta riippuen. Kyseistä soitinta voidaan soittaa myös nuijalla. Soitto aloitetaan marssilaulun yhteydessä. Kootaan orkesteri luokan eteen, mutta soittimen käyttö selostetaan kaikille oppilaille. Koko luokka on mukana harjoituksessa lyömällä. Harjoitusta voidaan varioida esim. iskusäveliä tai tahdinosia korostamalla.

Rytmikapulat, muistiinpanoissa nimellä palikat, ja tamburiini voidaan ottaa käyttöön laulun yhteydessä. Palikoita ei tule soittaa mekaanisesti. Soittimia voidaan käyttää ”kysymys-vastaus”-harjoituksiin tai lorujen eri säkeistöt voidaan jakaa eri soittimille. Erityisesti mainitaan ketjurunot Kantelettaresta.

Toisella luokalla rytmisoihtimia voidaan käyttää monipuolisemmin. Säestysrytmi voidaan jakaa perus- ja erityisrytmiin, joita soitetaan yhtäaikaan tai käyttää helppoja ostinatorytmejä esim. ♪ ♪ | ♪♪ ♪ |. Huomiota tulee kiinnittää lyönnin voimakkuuteen ja näin ollen äänen ”värisävyyteen”. Toisaalta todetaan, että liike on tärkeämpi kuin ääni ja sitä parempi mitä suurempi liike.

Rytminluvun opetuksessa lähtökohtana tulee olla jokin hauska laulu tai loru, esimerkiksi ”Lits, läts, kip, kap”. Luokka kehoitetaan jakamaan kahteen ryhmään (tytöt ja pojat), joiden rooleina ovat isä ja lapsi. Isä lukee rytmin pitkänä ”liits, lääts”, lapsi mukailtuna ”litsis, lätsis”. Nämä merkitään kahdeksas- ja neljäsosanuotteina sekä rytminimin tan ja ti-ti. Kyseisiä uusia rytmejä sekä niiden erilaisia yhdistelmiä voidaan harjoitella tapailun, sanelun

ja liikunnan avulla. Sepittelytehtävässä voidaan keksiä annettuun rytmiin sanat tai päinvastoin. Harjoitusten kestoksi suositellaan noin kolme minuuttia kerrallaan. Rytmien kirjoitusta harjoitellaan kirjoittamalla ensin ilmaan, sitten taululle. Jo tuttua rytmiä käytetään uuden harjoituksen pohjana esimerkiksi yhdyskaarin sitomalla tai jakamalla pitempi nuotti kahdeksi lyhyemmäksi. Harjoitus voidaan tehdä tamburiinin avulla.

Lisäksi harjoitellaan 2- ja 3-jakoista rytmien sykintää laulamalla ja eläytymällä. Käsiliikkeitä, naputuksia ja taputuksia voidaan käyttää apuna.

Rytmitajun koulutusta muistiinpanoissa seuraa sävelkorkeustajun koulutus. Kokonaisuus jakaantuu

- musiikillisen havaintokyvyn kehittämiseen
- säveltasojen erottamiseen
- vertikaaliseen ja horisontaaliseen hahmottamiseen
- kuulon ja näön assosiaatioon
- melodian ja rytmien yhdistämiseen sekä
- opetusmetodin täsmentämiseen.

Havaintokyvyn kehittämisessä pyritään voimistamaan sisäistä kuvittelua erilaisilla mielikuvilla ja todetaan, että kuullun sävelen ja nuotin välinen yhteys saavutetaan vähitellen harjoittelemalla.

Korkean ja matalan säveltasojen erottamisessa käytetään aluksi kahta säveltasoa, joita harjoitellaan sävelleikkien avulla ja sävelen tapaamisharjoituksilla sekä harjoituksilla, joissa oppilaat vastaavat ääniin. Seuraavaksi kyseiset kaksi ääntä kirjoitetaan pystysuorassa suunnassa ilmaan käyttäen suurta etäisyyttä. Myöhemmin toinen sävel muuttuu

horisontaalisesti kulun ollessa ”ylimalkainen”. Harjoitusta tukevat kaaret taululla tai paperilla, liikunnalliset liikkeet ja äänisadut (esim. tuuli ulvoo). Oppilas saa tulla taululle piirtämään.

Kuulo- ja näköhavaintojen yhdistämisessä käytetään apuna flanellitaulua l. flanellografia³. Kuunnellaan eritasoisia säveliä ja pyritään havaitsemaan liikkuuko sävel asteittain, suurin hyppäyksin vai pysyykö paikallaan. Flanellografiin merkitään havainnot kuvin (esim. orava hyppii edestakaisin). Oppilas tulee etsimään, mistä kappaleesta opettajan kuvittama laulu on. Lauletaan yhdessä ja oppilas saa tulla merkitsemään kuvilla flanellografiin. Tavoitteena on oppia havainnoimaan kulkeeko melodia alas vai ylös.

Myös melodian ja rytmin yhdistämisessä käytetään näköhavaintoja apuna. Kyseiset elementit kuvataan ”optillis-akustillisesti” eli laulun aiheeseen liittyvillä kuvilla, jotka vastaavat nuotteja. Perussävel on viivalla ja kuvat tulee asetella tarkalleen rytmin mukaan, sillä ”laulu on lapselle kokonaisuus”. Pidempi sävel esitetään suuremmalla kuvalla rytmin mukaan harvaan tai tiheämmin aseteltuna. Kuvituksesta tulee myös käydä ilmi säkeet tai säeparit laulun muotorakenteen mukaan.

Opetusmetodiesimerkissä opettaja aluksi laulaa laulun toistaen sen sitten hitaasti näyttäen samalla flanellografista. Kuvista keskustellaan ja tarkastellaan sekä sävelmän kulkua että rytmiä. Laulua harjoitellaan ensin opettajan näyttäessä kuvista, sitten opettajan käyttäessä ”laulavaa kättä” ja oppilaiden osoittaessa kuvataululta. Lopuksi lauletaan ensin viitaten, sitten säestyksellä ja lopuksi esitys dramatisoiden.

Muistiinpanoissa selvästi irrallisena osana on tässä välissä lyhyt merkintä kuoron johtamisesta, jossa kolmena keskeisimpänä elementtinä mainitaan tempo, täsmällisyys ja ilmeikkyys ja näitä yhdistävän hakasulkeen jäljessä maininta ”kaikki eläytyvät”.

Seuraava luennon päiväys on 9.11.-63. Luennon aiheena on ”Kuuntelu ala-asteella” ja aihetta käsitellään yleisin ohjein sekä yksilöiden ensimmäisen luokan kuuntelutehtäviä lyhyesti. Kaikkea neuvotaan havainnoimaan tarkasti. Yleisesti kuuntelu alkaa opettajan malliesityksellä, josta oppilaalle tulisi muodostua ihannekuvan malli. Sen jälkeen oppilaan

---

³ Flanellikankaalla päällystetty levy, johon voi helposti kiinnittää ja poistaa tarranauhalla varustettuja pahvikuvia.

tulisi kyetä kontrolloivaan ja ”kuunnellen tarkistavaan” omaan esitykseen. Luennon esimerkki käsittelee äänenmuodostusta, josta todetaan, että tärkeintä ei kuitenkaan ole osata, vaan se, että kuulee oikein. Soitossa äänenmuodostus opitaan kosketuksen avulla, mutta oppilaalla täytyy olla mielessään jonkinlainen äänellinen ihanne. Kuuntelua voi harjoittaa rytmii- ja sävelkorkeusharjoitusten avulla.

Ensimmäisen luokan kuunteluohjeissa neuvotaan aloittamaan eri soitinten äänenväriin kuuntelulla. Toiseksi tulee tarkata tempoa: hidas ja nopea, kolmanneksi dynaamisista seikoista äänen voimakkuuksia forte ja piano. Kuuntelu on syytä aloittaa pienillä sävellyksillä. Oppilaat saavat kertoa niistä tarinoita, jotka saavat mielikuvituksen liikkeelle. Lasten aktivointiin kiinnitetään huomiota sekä siihen, että opettaja itse on hyvin valmis tehtäväänsä. Suositeltavina äänilevyinä mainitaan

- Rimski-Korsakov : Kimalaisen lento
- Grieg : Peer Gynt, Vuorenkuninkaan luolassa
- Melartin : Prinsessa Ruusunen
- Saint-Saëns : Eläinten karnevaalit

Toisen luokan kuunteluohjeita ei käsitellä erikseen, vaan muistiinpanot jatkavat III – IV luokkien lauluista.

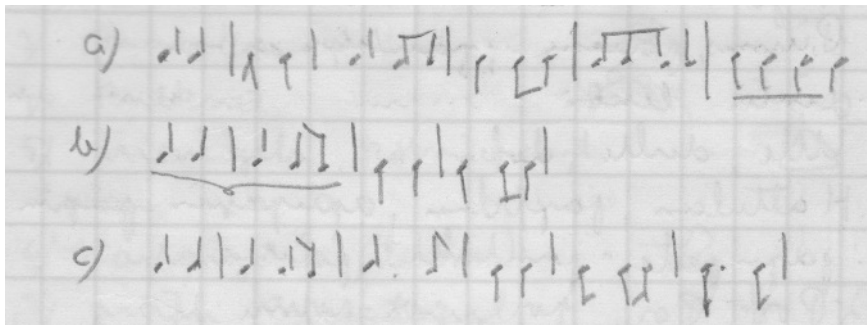
4.4.2 Luokat 3 – 4

Kolmannen ja neljännen luokan lauluista todetaan, että äänialue voi olla oktaavi tai yli. Ohjelmistoon esitetään rytmikkäitä ja reippaita lauluja, joiden yhteydessä voi harjoittaa musiikkiliikuntaa, sekä lauluja, joita voidaan leikkiä ja näytellä. Laulujen aiheiden on suotavaa olla kouluun, kotiin ja luontoon liittyviä. Kalevalaissävelmät, vanhat kansansävelmät ja kansanlaulut kauniine ja raikkaine melodialinjoinen ovat mainittujen listalla, samoin kuin isänmaalliset laulut sekä oman maakunnan laulu. Kaanoneita, hengellisiä sävelmiä ja etenkin suomalaisia virsiä esitetään laulettaviksi, kunhan sanoitukset ovat lasten käsitettävissä. Tässä yhteydessä on myös huomautus, että soiton opetus kellopelillä ja nokkahuilulla kulkee rinnan (laulunopetuksen kanssa).

Laulujen jälkeen tulevat rytmitajun harjoitukset, jotka jakaantuvat seuraavasti:

- kaikurytmit
- rytmiviestit
- kysymys ja vastaus
- sanalliset harjoitukset
- lorut
- rytmikaanonit

Kaikurytmitehtävässä on kaksi esimerkkiä, joista ensimmäisessä on yhden tahdin ja toisessa kahden tahdin vuorottelu neljäs- ja kahdeksasosanuotein. Kolmannessa tehtävässä on kolmen tahdin jäljittelytehtävä, jonka viimeisessä tahdissa on pisteellinen neljäsosa- sekä kahdeksasosanuotti. Kaikki esimerkit ovat tahtilajiltaan 2/4. Tärkeää harjoituksissa on jatkuva rytminskyke sekä täsmällinen suoritus, joka vaatii oppilaalta keskittymistä.

Rytmiviestissä rytmikokonaisuus kulkee oppilaalta oppilaalle. Rytmien tulee joko pysyä samana alusta loppuun tai sitä voidaan tarkoituksella muunnella. Varioitavassa rytmissä voidaan hyödyntää erilaisia soittimia. Kysymys ja vastaus-tehtävässä toinen esittää ”rytmikysymyksen”, jota toinen ”rytmivastauksellaan” täydentää.

Sanallisissa harjoituksissa rytmejä johdetaan erilaisista sanoista. Esimerkeissä on mainittu mieliruoka (pannukakku), juurikkaat (porkkana), 2-3-jakoiset nimet, kukat (voikukka, leskenlehti), eläinsarja (katti). Harjoituksessa lausutaan sana taputtaen samalla.

Loruista esimerkiksi on otettu lasten tyypillinen leikkiinvalintaloru:

Enten, tenten, teelika, mentten,
hissun, kissun, vaapulavissun
ellin, keelin, klot
viipula, vaapula, vot,
eskon saun piun, paum,
neekeri vastasi pois.⁴

Viimeisessä ryhmässä esitellään kuusi erilaista rytmikaanoniksi soveltuvaa lorua:

- Pium, paum, paukkaa
- Lintu lensi
- Ulle, dulle, dof
- Hattulan pappilan apupapin papupata pankolla porisee
- Por, por, por, por, porsas
- Körö, körö, kirkkoon

Rytmikaanonit mainitaan voitavan toteuttaa taputuksilla, soittimin jne.

Rytmitajuharjoituksista siirrytään III – IV- luokkien rytmisoittimiin, joita kehotetaan käyttämään viisaasti ja säästeliäästi. Soittimia on listattu kaikkiaan 9:

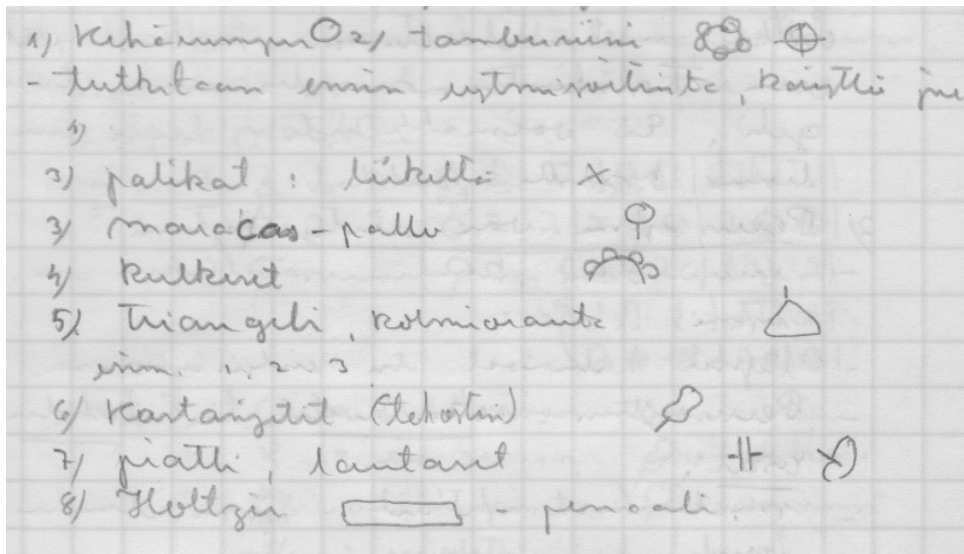
- kehärumpu
- tamburiini
- palikat
- maracas-pallo
- kulkuset
- triangeli, kolmiorauta
- kastanjetit
- piatti, lautaset
- Holtzin penaali

---

⁴ Lorun viimeistä säettä pidetään nykyään jokseenkin epäkorrektina, ja oman kokemukseni mukaan säe olikin jo 1970-luvun puoliväliin mennessä muuttunut muotoon ”nyt mä lähden tästä pelistä pois”.

Jokaiselle soittimelle on piirretty oma symbolinsa.

Kehärummun ja tamburiinin esittelyn jälkeen kehoitetaan ensin tutkimaan rytmisoitinta, sen käyttöä jne. Palikoiden yhteydessä mainitaan liike, triangelin yhteydessä iskut 1,2,3. Kastanjetit kuvataan tehostimeksi.

Rytmisoittimia ohjeistetaan käyttämään laulujen, lorujen, soiton jne. yhteydessä. Kyseisiä soittimia on syytä käyttää vain rytmikkäissä lauluissa sykettä elävöittämään, ei esimerkiksi ”Sua lähde kaunis katselen” -tyyppisissä lauluissa. Kun rytmisoitinta lauluun valitaan, täytyy huomioida myös rytmisoittimen luonne. Soitossa on pyrittävä vapautuneeseen, eläytyvään rytmin ilmentämiseen käyttäen suuria liikkeitä. Soitinnusta kehoitetaan vielä toistamiseen käyttämään säästeliäästi. Kun rytmisoittimia ryhdytään ottamaan lauluun mukaan, lapset saavat ehdottaa, mitä soittimia he haluavat. Pyrkimys on ”värittää” laulu sanojen mukaan, esim. ”Talitiitti maaliskuussa”, triangeli (ei voimakkaasti), ”Lintu ruutuun koputtaa”, palikat.

Säestysrytmiksi voidaan valita joko perusrytmi tai erityisrytmi, sävellyksen oma rytmi. Muistiinpanojen mukaan lapset itse haluavat erityisrytmin. Perusrytmiin voidaan valita iskusävelet tai tahdinosat. Molempia voidaan soittaa yhtäikää myös ilman laulua.

Kumpaakin rytmiä kehoitetaan myös kuvittamaan.

Muistiinpanojen esimerkissä ensimmäisen rytmin kuvituksessa on jalka ja kehärumpu, toiseen rytmiin on kuvattu käsi ja palikat⁵. Kun käytössä on useita rytmisoittimia, jokaisella soittimella on oma rytminsä, joka pysyy samana. Esimerkkinä on käytetty marssilauluja, niistä nimeltä mainiten ”Reimasti aivan” .

Kaikki rytmit opetetaan koko luokalle, jotta oppilaat voivat vaihtaa soittimesta toiseen. Koko jono voi esimerkiksi leikkiä, että heillä on jokin soitin. Kullekin soittimelle kirjoitetaan oma lyhyt rytmikuvionsa, jotka vuorottelevat. Opettaja näyttää kunkin soittimen kuvion.

Luennolla käsitellään myös Tukholmassa kehitettyä Nacka-systeemiä, jossa käytetään kuvatauluille eri värein merkittyjä nuotteja. Jokainen soitin merkitään eri värillä. Luennon esimerkissä värit on jaettu seuraavasti:

- kehärumpu = keltainen
- palikat = ruskea
- tamburiini = punainen
- lautaset = violetti
- triangeli = sininen
- kastanjetit = vihreä
- maracas = oranssi

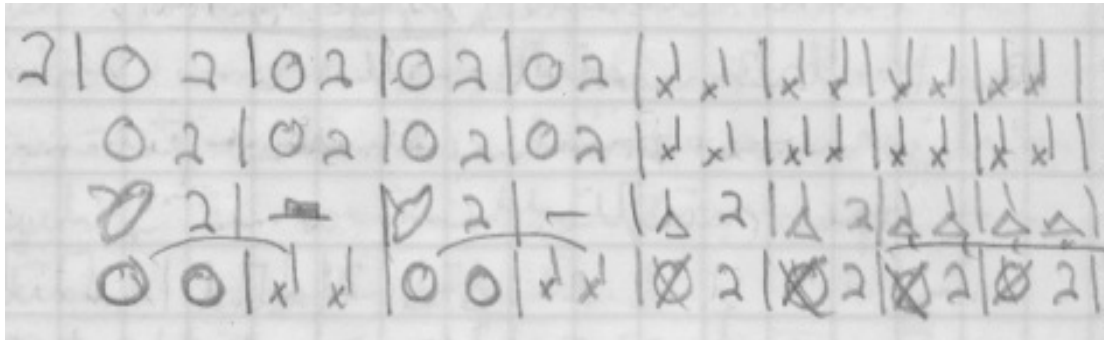
Soittimia soitetaan ryhmittäin opettajan näyttäessä mikä ryhmä kulloinkin on vuorossa.

---

⁵ Koska kaikille luokassa ei riittänyt soittimia, oppilaat voitiin jakaa kahteen ryhmään, joista toinen soitti kehärumpua tai polkaisi jalalla, toinen taas soitti palikoita tai taputti (Rinne 2011).

Seuraava luento on päivätty 30.11.-63.

Alussa on jako rytmisoittimiin, esimerkikappaleena on Metsän laulajaiset (liite 1). Rytmiryhmissä vuorottelevat kehärumpu, palikat, lautaset, triangeli ja tamburiini. Kehärummun, palikoiden ja triangelin osalta laulussa on jo kahta erilaista rytmisäestystä.

4.4.3 Maaseutuharjoittelu ja yhdysluokat

Luennon seuraavan osan pääotsikko on Maaseutuharjoittelu. Puhelinkeskustelussa aiheesta 5.5.2012 Rinne kertoi, että harjoittelu maaseudulla tapahtui toisen opiskeluvuoden talvella kahden viikon eli kahdentoista koulupäivän mittaisena jaksena. Harjoittelu maaseudulla koettiin tärkeänä ja arvokkaana ja sen tuli tapahtua yhdysluokilla.

Muistiinpanojen mukaan harjoittelijan tulee aluksi ottaa selville minkälaisia lauluja luokka on laulanut ja suunniteltava oma opetuksensa sen mukaan laulut ja soittimet huomioiden. Myös maaseudulla laulunopetus alkaa laulun taululle kirjoittamisella väriliituja käyttäen ja muotorakenteet huomioiden. Oppilaat opetetaan seuraaman nuotteja taululta. Opetuksessa käytettäviä apukeinoja ovat laulava käsi, rytmikaanon, kaikurytmit, soittimet (jos on) sekä huolellinen viittaus, joka lapsille tulee myöskin opettaa. Harjoitusten elävöittämiseen tarkoitetut variaatiot ovat samat kuin aikaisemmin mainitut: solo – kuoro, osa luokkaa laulaa ja nyanssit. Yläluokkien kanssa kehoitetaan paneutumaan musiikin historiaan esimerkiksi käsittelemällä jotain suurta säveltäjää (Mozart, Sibelius) tai selostamalla jokin soitin.

Viimeisen tunnin tulisi olla kertaustunti joskin laulujen sanat pitäisi oppia jo varsinaisen tunnin aikana. Musiikkia kehoitetaan pitämään joka tunnilla.

Yhdysluokkien laulunopetuksessa luokka-asteilla I – III suositellaan I luokkaa aktivoitavaksi muulla tavoin, harjoittelemaan esimerkiksi rytmiä tai viittausta tai marssimaan. Yläluokilla voi teettää ryhmitöitä, joissa kukin tutkii tiettyjä asioita. Opettajan tulee myös selvittää, onko oppilailta soittimia, ja jos on, hyödyntää kyseistä seikkaa.

Luento palaa jälleen rytminkäsittelyyn erilaisin ostinatoin. Rytmiiin kehoitetaan paneutumaan rytmiviittomin laulun yhteydessä (käden, jalat, kädet) sekä sanarytmiostinatoin laulun (esim. hupsis, hopsis) tai lorujen yhteydessä. Seuraavaksi sanoja sekä rytmisoittimia voidaan käyttää pianon tai äänilevyjen yhteydessä. Esimerkkinä on Marssi ja sille merkityt soittimet: A-osassa kehärumpu ja lautaset, B-osassa triangeli ja tamburiini. Toinen rytmimuottiesimerkki on $\frac{3}{4}$ -tahtilajissa, jossa ensimmäinen isku on varsi ylöspäin ja kaksi seuraavaa varsi alas.

Väliotsikon ”Miten toimia ja yleisiä ohjeita” alla huomioitavat rytmisoittimiin liittyvät asiat on jaettu kymmeneen osaan.

1. Soittimien jako. Jaon voi tehdä jonoittain tai ryhmittäin ja on pidettävä huoli siitä, että jokainen saa soittaa. Luokkaan voi valita soitinjärjestäjät.
2. Soittimia tulee muistaa vaihdella, etteivät tietyt oppilaat soita aina samoja soittimia.
3. Oppilaille tulee selittää soittimen nimi, rakenne ja soittotapa.
4. Rytmisoitinorkesteri sivulle luokassa, niin että näkevät nuotit.
5. Rytmit harjoitetaan koko luokan kanssa.
6. Harjoitusvaiheessa käytetään ensin vain käsiä ja jalkoja.
7. Harjoitellaan rytmitavuin, jotka opettaja näyttää taululta ja muutenkin ohjaa suoritusta.
8. Opettajan tulee antaa luokalle täsmälliset ohjeet temposta ja antaa täsmällinen alkumerkki. Eteen tulee näyttää yksi tyhjä tahti. Mukana on myös $\frac{4}{4}$ rytmiesimerkki, jossa joka tahdissa on yksi neljäsosatauko vuorollaan eri kohdassa tahtia.
9. Soiton on tapahduttava täsmällisesti ja oikein, vääriä suorituksia ei tule hyväksyä. Opettajalta edellytetään kritiikkiä.
10. Soittokuri on tärkeä.

Lopuksi on piirros Orffin ostinatokuvioista.

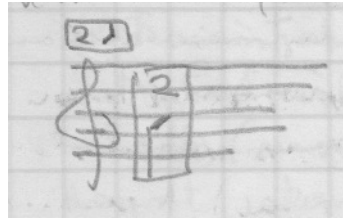
4.4.4 Rytmiluku

1.2.-64 päivätty luento keskittyy rytmien lukutaidon opetukseen. Todetaan, että opettajan itsensä on osattava ja eläydyttävä, ja että rytmien tulee olla virtaavaa ja jatkuvaa. Perusrytmien tulee sykkiä tasaisena, erityisrytmien kohdalla vaarallisiksi paikoiksi mainitaan säkeiden rajat, koska laulut on opeteltu säkeittäin. Tavoitteena on sujuva laulujen rytmilukutaito, jossa nuottikirjoitus on tehokkaasti apuna. Kokonaishahmosta lähteminen mainitaan jälleen. Iskusävelen on tultava esille noin neljän iskualan mittaisesta kokonaishahmosta. Lähteä voidaan suorasanaisestä puheesta, esimerkkinä lause ”lapset rakensivat pienen mökin”, tai nimien kautta, esim. Ee-va. Rytmien kirjoitetaan ilmaan, opettaja luokan edessä peilikuvana lapsiin nähden. Ilmakirjoitus muutetaan taulukirjoitukseksi, esimerkkeinä Koivujen alle ja Pieni mökki sekä nuottihahmotelmia.

Tässä vaiheessa oppilaille ei puhuta iskusta eikä iskusävelestä vaan sanarytmi käsitellään ostinatona. Esimerkkinä sivu 75, Uutisleipä (liite 2). Apuna voi olla rytmilaatta, josta oppilaat, ei opettaja, sanovat rytmien. Muistiinpanoissa on piirroksena kaksi neljän laatan kuviota, joista ylemmässä on kaksi neljäsosanuottia joka laatussa, alemmassa puolinuotti kussakin. Oravalaulu on tarjolla rytmisaneluksi. Sanelu tapahtuu siten, että opettaja sanoo rytmisessä lauseen, jonka oppilaat toistavat ensin tavuittain tai virkkein. Sitten luokka toistaa pelkän rytmien ilman sanoja käyttäen rytmitavuja. Lopuksi joku oppilaista tulee asettamaan laatat oikeaan järjestykseen. Rytmilaattoja hyväksi käyttävässä rytmitapailussa laatat ovat valmiina oppilaiden nähtävillä ja he keksivät niihin sopivat sanat. Laattoja vaihdellaan ja niiden mukaan valitaan uusia sanoja. Oppilaat saavat toimia laattojen paikalleen asettelijoina.

Muistiinpanoissa on kuva laatasta, jossa on neljäsosanuotti ja –tauko. Tauolle tulee viittaus, ”lyönti tyhjälle”. Sen jälkeen käsiteltäväksi otetaan iskusävel, esimerkkinä Kirvesmiehet s. 29 (liite 3). Esiin nostetaan käsitteet iskuviiva ja tahti sekä kaksijakoisuus ja kaksijakoinen viittaus. Kaksijakoista rytmiä harjoitellaan kehärummyilla ja palikoilla kehärummyun soittaessa puolinuotteja, palikoiden neljäsosia. Samalla harjoituksessa voidaan laskea, laulaa tai viitata. Tahtilajimerkintänä on kehykseen piirretty numero kaksi, jonka jäljessä

neljäsosanuotti sekä viivastolle G-avaimen perään piirretty neljäsosanuotti a¹, jonka yläpuolella numero kaksi, nämäkin kehystettyinä.

Nelisävelpiirroksessa neljän kahdeksasosanuotin ja niitä yhdistävien kaarien avulla harjoitellaan erilaisia rytmikuvioita, mm. daktyyli, vastadaktyyli, pisteellinen neljäsosa ja synkooppi.

Päiväyksellä 15.2.-64 nelisävelharjoitus jatkuu esimerkkilaululla Pyörät s. 84 (liite 4). Oppilaiden on elettävä rytmi liikunnalla, pelkkä näyttäminen ei riitä. Näkyviin merkitään monta iskualaa. Laulun tapailu lähtee nuottimerkinnästä perusrytmiä nakuttaen. Tapailuesimerkkinä on neljän tahdin rytmi ♩ ♩ | ♩ ♩ | ♩ ♩ | ♩ ♩|. Sanelu lähtee kuullusta rytmistä, joka taputetaan ja merkitään nuotein taululle. Sanelussa ”seppä takoo” ta-ta-ta-ta-tam-tam. Daktyyliä (tan-ti-ti) harjoitellaan Pyörät-kappaleen lisäksi laulussa Postiauto s. 200 (liite 5), vastadaktyyli esiintyy kappaleessa Näitkö s. 205 (liite 6). Synkooppi tulee lorun ”Mustan kissan paksut posket” säkeessä ”kirjavan kissan punaiset posket”.

3. luokan kevätpuolella on määrä jatkaa rytmitapailua ja sanelua niin, että niillä valmistetaan laulun rytmin omaksumista. Esimerkkinä on Suutarin laulu s. 94 (liite 7). Rytmitapailussa voidaan käsitellä joko säepari tai koko laulu. Tähän yhteyteen muistiinpanoihin on piirretty myös puoli-, neljäsosa- ja kahdeksasosatauot. Kohotahdin opetuksessa mainitaan lähdön tapahtuvan elämyksestä mikä ilmeisesti tarkoittaa liikettä⁶. Siirryttäessä kaksijakoisesta rytmistä kolmijakoiseen voidaan apuna käyttää nimiä, kaksijakoisessa esimerkiksi Oi-li tai Ant-ti, kolmijakoisessa Ka-le-vi, O-la-vi. Uutta kolmijakoisuutta voi havainnollistaa triangelilla. Samoin saman laulun voi laulaa sekä kaksi- että kolmijakoisena. Yhdyskaaresta esimerkkilauluna on Oravasatu s. 66 (liite 8). Muistiinpanoissa on nuottipiirroksin esitetty kolmijakoista neljäsosarytmiä, jossa kaksi neljäsosaa yhdyskaarella sitomalla päästään puolinuottiin ja siitä edelleen vielä yhden neljäsosan lisäyksellä pisteelliseen puolinuottiin.

Myös kolmijakoinen viittaus mainitaan. Kolmijakoisten iskualoja tulee harjoitella ja kuunteluesimerkein selventää marssin ja valssin välinen ero.

4. luokalla rytmilukuharjoitusten tulisi onnistua jo ilman opettajan apua, mahdollisesti harventamalla ja näin helpottamalla rytmiä. ”Alkupitkän rytmin” (pisteellinen neljäsosa ja kahdeksasosa) opetuksessa luokka jaetaan kahtia toisen puolen naputtaessa peruspulssia ja toisen alkupitkää rytmiä. ”Loppupitkä rytmi” on puolestaan päinvastainen.

Otsikolla ”Tahdinosoitusasiat” kehoitetaan siirtymään yhdistettyihin tahtilajeihin keväällä. Esimerkkinä on jo kertaalleen mainittu Oravasatu s. 66 (liite 8). Jonkun toisen tehtävän voi tämän tehtävän asemesta jättää pois. Tanssirytmien yhteydessä kehoitetaan liikkeelle ja kuunteluesimerkkeinä on masurkka ja menuetti, jälkimmäisistä mainittu Mozartin Kukkiva laakso(rinne?). Oppilaita kehoitetaan keksimään rytmejä ja sanoja sekä mainitaan jälleen, että tärkeää on lähteä musiikista ja palata musiikkiin. Alakoulusta lähtien on tärkeää huomioida muotorakenne. Opettajan tulee kirjoittaa samanlaiset säkeet allekkain taululle eri värein.

Rytmitajua kehittävänä harjoituksena mainitaan kilpailu, jossa oppilaat keksivät rytmillisiä virkkeitä, jotka lauletaan moneen kertaan. Virkkeet myös kirjoitetaan taululle väriliiduin⁷. Aika-arvojen opetuksen ei tule perustua matemaattisuuteen vaan visuaaliseen kuvaan ja sanaharjoituksiin. Muistiinpanoissa kokonuottia kuvataan pitkällä janalla, puolinuotteja sen alla kahdella lyhyemmällä ja neljäsosat lopulta alimpana neljänä lyhyenä janana. Harjoitussanoissa kokonuotti on poooing, puolinuotit pium, paum, neljäsosat tik-tak-tik-tak ja lyhyemmät tikka-takka.

4.4.5 Sävelkorkeustajun kehittäminen

Seuraava luento 22.2.-64 lähtee sävelkorkeustajun kehittämisestä ja siitä, että jokaisen opettajan tulee ehdottomasti hallita säveltapailutaito. Nuotinlukutaidon yhteydessä mainitaan, että pojille kehittyy sävelkorva hitaasti, vasta noin 11-12 vuoden iässä. Se ei kuitenkaan ole syy olla kouluttamatta sävelkorvaa vaan tarkkaavaista kuuntelua tulee harjoittaa. Mainitaan

⁶ Liike voi olla esimerkiksi jalan nosto. (Rinne 2011.)

⁷ Eri nuottikestot merkitään eri väreillä (Rinne 2011).

myös, että aikaisemmin opettaja ei saanut laulaa malliksi⁸. Pienissä luokissa kehoitetaan soittamaan nokkahuilua ja kellopelejä yhdessä säveltapailun kanssa, koska soittamalla opetettavat asiat kirkastuvat parhaiten jokaisen joutuessa olemaan aktiivinen. Liikkeelle on syytä lähteä hauskesti, ettei kenellekään pääsisi syntymään kauhunhetkiä. Kokonaisesta laulusta siirrytään pieneen kokonaiseen sävelaiheeseen. Aihe voidaan kirjoittaa taululle viivoin, jolloin oppilaat voivat näyttää sävelkulkua sieltä, tai aihe voidaan näyttää kädellä.

Muistiinpanoissa on kaavio eri ikäryhmien lauluissa käytettäväksi suositelluista sävelistä. 4-6-vuotiailla lähdetään sävelestä 5, lisätään sävel 3 (pieni terssi alas) ja vielä sävel 6, siis C-duurissa esimerkiksi sävelet g, e ja a. 7–8-vuotiaiden ryhmässä otetaan mukaan sävelet 1 ja 2 (peräsävel) sekä 8 (yläsävel) ja myöhemmin vielä 4 (leposävel) ja ala-5. Johtosäveltä 7 ei vielä lastenlauluissa käytetä, se tulee mukaan vasta yhdeksästä ikävuodesta eteenpäin. Sävelkorvakoulutuksen alussa on hyvä lähteä lapsesta itsestään improvisoinnin kautta. Tässä yhteydessä muistiinpanoissa on mainittu neljä eri pedagogia ja heidän edustamansa näkemykset. Rindererin mukaan ei ole syytä edetä intervallista toiseen, vaan sävelaiheittain opettaen lastenlauluissa esiintyviä aiheita sellaisenaan. Babsch kehottaa hyödyntämään opetuksessa kellopelejä (sävel samalle tasolle). K. Orff kehottaa improvisointiin ja rytmistä lähtemiseen, Schoch nokkahuilun käyttöön opetuksessa.

Käytännössä sävelkorkeustajun kehittäminen lähtee merkinnästä taululle sekä kädellä näyttämisestä. Esimerkkinä on pieni terssi ”kuk-kuu”. Kädellä näytetään korkeampi ja matalampi säveltasot, taululle tavut kirjoitetaan peräkkäin eri korkeuksille. Myös eri nimillä voidaan harjoitella, esim. Lee-a. Harjoituksissa voidaan laulun lisäksi käyttää nokkahuilua ja ”kilkkää” (kellopelejä) siten, että kilkassa vain tarvittavat kaksi kieltä ovat paikallaan. Opettajan laulun mukaan sävelet merkitään taululle. Esimerkkipiirroksessa on vain kaksi viivaa, joista ylemmälle merkitään so, alemmalle mi. Kyseisessä esimerkissä harjoitus on muotoa so-so-mi-mi-so-so-mi-mi-soo viimeisen sävelen ollessa puolinuotti. Myöhemmin mukaan otetaan vielä do. Käsimerkein viitataan kämmen vaakasuorassa selkeästi kolmella eri korkeudella. Opettaja laulaa, oppilaat näyttävät. Aikaa näiden opetteluun suositellaan käytettäväksi ainakin kuukausi. Taululta luettua säveltapailua sekä kuullun merkitsemistä tulisi harjoittaa rinnan muiden harjoitusten kanssa. Harjoitukset on syytä suorittaa leikinomaisesti, vaikkapa

---

⁸ Rinteen mukaan kielto koski ainoastaan sävelkorvakoulutusharjoitusta, jossa tietty oppilaan laulettava sävel piti tuottaa jotenkin muutoin, kuin opettajan laulamana.

”opperamaisesti”, kuten muistiinpanoissa mainitaan. Yhtenä leikkisänä musiikillisena askartelutehtävänä on soiva nimikortti. Siinä kortille on piirretty viivasto, johon oppilas piirtää oman nimensä tavuja vastaavan määrän neljäsosanuotteja. Kortteja ja pahvilevyjä voidaan hyödyntää myös irtonuottien käyttöön, jolloin levyille piirretylle viivastolle voidaan merkitä sävellyksiä. Muita apukeinoja ovat sävelaatat, jossa kuhunkin laattaan on merkitty yksi nuotti. Laatoilla voidaan esittää lyhyt, mahdollisesti sanoihin liitettävä sävelkulku. Muistiinpanoissa on esitetty esimerkki so-la-so-mi laulettavaksi sanoilla hyvää huoment(a).

Sävelsaneluesimerkinä muistiinpanoissa on laulu ”Teen, teen tattusia”, jonka opettaja laulaa, minkä jälkeen oppilaat sen joko näyttävät tai laulavat sävelin. Laulun ensimmäinen aihe soitetaan kilkalla, laulu merkitään nuotein ja lauletaan nuottinimin. Laulun toinen aihe lauletaan sanoin. Lopuksi lauletaan nuottinimin ja sanoin koko laulu. Kilkkaa soittaessa kappaleen tulee olla sellainen, että sen soittaminen onnistuu kahdella kielellä. Säveltapailussa koko sävelmä kirjoitetaan taululle nuotein, jonka jälkeen sävelmää tarkastellaan ja etsitään sieltä tutut sävelaiheet. Tämän jälkeen melodia lauletaan laulunimin ja keksitään lauluun lopuksi sanat.

4.4.6 Musiikkivihko

Musiikkivihkon käyttöä opetuksessa käsitellään seuraavalla luennolla⁹. Vihkoa voidaan hyödyntää kirjoittamalla sinne laulujen sanoja, taululta pieniä teoria-asioita sekä rytmi- ja sävelsaneluja. Rytmisaneluesimerkinä on jälleen Postiauto s. 200 (liite 5), sävelsaneluna oman nimen kirjoittaminen nuotein sävelillä so-mi. Improvisointia suositellaan käytettäväksi kolmannelta luokalta lähtien. Viidennen ja kuudennen luokan osalta musiikkivihkoa voidaan käyttää musiikin historian opiskeluun esimerkiksi kuvin tai rytmätöin eri säveltäjästä. Musiikkitiedollisten asioiden yhteydessä kehoitetaan pitämään yhteyttä paikkakunnan musiikkiharrastuksiin, ja radio- ja TV-ohjelmien kyseessä ollen on tärkeää ohjata hyvään musiikinkuunteluun.

---

⁹ Luento on päivätty 7.2.-64, mutta siinä on mitä ilmeisimmin tapahtunut virhe, koska kaksi aiempaa päiväystä ovat 15. ja 22. helmikuuta.

Vihkoa hyödynnetään myös tutustuttaessa soittimiin. Esiteltävät soittimet ovat määrätasoiset eli viritettävät sekä tasoltaan määräämättömät lyönti- eli lyömäsoittimet, koska kyseinen soitinryhmä on oppilaille jossain muodossa jo tunneilta tuttu. Määrätasoisista mainitaan

- patarumpu eli timpani
- kellopelit
- celesta
- kellot
- ksylofoni
- marimba
- vibrafoni

Patarumpuja mainitaan orkesterissa olevan yleensä 2 – 3, niiden valmistusmateriaali on messinki/kupari ja viritys perus – huippusävel. Vuritykseen käytetään poljinta ja mittaria. Erilaisista soittotavoista mainitaan coperti, jossa rummun kalvo peitetään erilaisen äänen saamiseksi, ja jota efektiä on käytetty muun muassa Sibeliuksen I sinfoniassa.

Tasoltaan määräämättömissä soittimissa luetellaan

- iso rumpu l. gran casse
- pikkurumpu l. tamburo militare
- marssirumpu
- tom-tom-rumpu
- tam-tam
- holtzi-penaali
- kastanjetit
- piatti l. lautaset
- tamburiini
- kehärumpu
- triangeli
- palikat

Pikkurummun mainitaan olevan kaksitoista senttimetrinen soitin, jonka alakalvossa on pärisevä metallilanka. Marssirumpu kuvataan puolestaan korkeaksi, noin viisikymmensenttiseksi. Tam-tam on sama kuin suuri gongi.

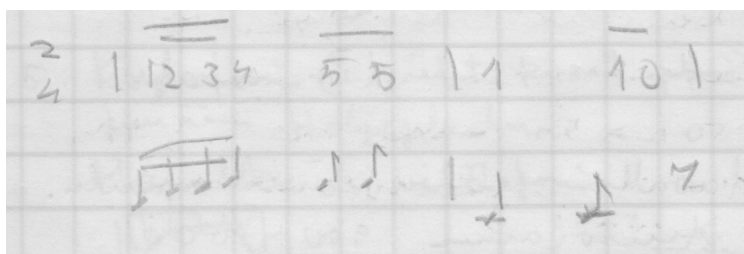
Lyömäsoitinesittelyyn liittyen on luennolla kuunneltu tehtävä äänilevyiltä Musikkunde in Beispielen: Instrumentenkunde, jossa on pitänyt tunnistaa seuraavat soittimet: 1. Patarumpu, 2. Pikkurumpu, 3. Isorumpu, 4. Triangeli, 5. Lautaset, 6. Kastanjetit, 7. Ksylofoni.

4.5 Säveltapailumetodeita

Päivämäärällä 4.3.-64 muistiinpanoissa siirrytään käsittelemään säveltapailun opetusta. Pohjustuksena tarkastellaan säveltapailun historiaa ja solmisaation kehittäjiä. Guido Arrezzolaisen mainitaan kehittäneen laulutavut ut-re-mi jne., joista ut tosin muuttui do:ksi. Laulutavun sävelkorkeus voi olla kiinteä eli absoluuttinen, jolloin do on aina c, re on aina d ja niin edelleen tai suhteellinen eli relatiivinen, jolloin do vaihtaa paikkaa sävellajin mukaan. Rousseauun kerrotaan oivaltaneen, ettei kiinteällä sävelkorkeusajattelulla pääse eteenpäin vaan musiikinoppiminen edellyttää luovaa toimintaa. Nuottikirjoituksen sijaan hän käytti numeroita. Muistiinpanojen mukaan Fröbel kannusti pikkumelodioiden keksimiseen sekä kehitti ”sormipianon”, jossa vasen käsi toimi koskettimistona oikean käden ”painellessa”. Tässäkin nuotinnus ilmaistiin numeroin, luentoimerkkinä seuraava:

1	2	3	1	3	4	5
T	i	n	g	e	r	g
5	4	3	4	3	2	321

Muistiinpanoissa mainitaan myös ranskalainen metodi Galin – Cheve – Paris¹⁰ 1800-luvulta, joka niin ikään käytti sävelissä numeromerkintöjä 1-7. Tauko merkittiin nollalla. Myös tahtilajimerkintä sekä tahtiviivat olivat käytössä. Muistiinpanoissa olevan piirroksen mukaan rytmi näyttää merkityn siten, että neljäsosanuotin kohdalla oli pelkkä numero, kahdeksanasosan yläpuolella viiva ja kuudestoistaosanuottien yläpuolella kaksi viivaa.

¹⁰

Galín-Paris-Chevé (Tenkku 1981, 40).

Rytmisanoina käytettiin seuraavia puhemuotoisia sanoja:

ta = ♩

ta – te = ♪♪

ta-fa-te-fe = ♪♪♪♪

Muistiinpanojen mukaan metodia luonnehditaan epähavainnolliseksi.

Thomascikin menetelmässä¹¹ käytetään nousevia ja laskevia numeroita sekä ”vaeltavaa nuottia”, jossa yhtä nuottia liikutetaan eteenpäin viivastolla.

Liikunnalla havainnollistetaan rytmiä seuraavasti:

♩ = naputus oikealla kädellä

♩ = vasen käsi

♩ = polku jalalla

○ = pään nyökkäys

Tonic-Solfa metodin ovat luennon mukaan kehittäneet Glover ja Curwen. Menetelmä käyttää relatiivista do:ta ja Guido Arrezzolaisen kehittämiä solmisaatiotavuja sillä erotuksella, että si muuttuu ti:ksi ja sol so:ksi. Sävellajitunnun saamiseksi lauletaan peruskolmisoinnun sävelet do – mi – sol. Havainnollistamiseen kehitetyt käsimerkit esitellään seuraavasti: do – nyrkissä, re – sormet ylös, mi – vaaka, fa – sormi alas, sol – sormet ylöspäin, la – lerppu käsi, ti – peukku ylöspäin. Käsimerkkejä voidaan käyttää myös saneluissa siten, että opettaja laulaa ja oppilaat näyttävät. Muistiinpanoihin on piirretty myös kolmannelle luokka-asteelle tarkoitettu ns. ”wieniläisen havainnollistamismenetelmän” käsi¹², jonka käyttöä ei kuitenkaan tarkemmin selitetä. Piirroksen yhteydessä todetaan kuitenkin, että asteikon ja kolmisoinnun erotus on vaikeaa. Näyttö tulee suorittaa hitaasti ja sen hyödyt pohjautuvat sisäiseen kuulemiseen ja tajuamiseen.

¹¹”Gesangstelegraph” I. laululennätin (Piha 1958, 46).

¹² Urho, E. (1988, 135).

Tässä yhteydessä luennolla on paneuduttu myös sävelväreihin, jotka ovat:

- do – keltainen
- re – sininen
- mi – oranssi
- fa – indigon sininen
- so – punainen
- la – vihreä
- ti – lila

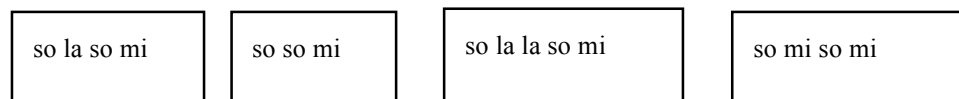
Näistä muodostetuissa I – IV – V-soinnuissa näytävät kussakin esiintyvän kaksi pääväriä sekä niiden yhdistelmän tuottama väri. Peruskolmisointu do – mi – so merkitään värein keltainen – oranssi – punainen, huippusointu so – ti – re väreillä punainen – lila – sininen ja leposointu fa – la – do värein indigonsininen – vihreä – keltainen.

Pohjaksi säveltapailun opiskelulle luennolla puhutaan lasten tauluista, joiden tavalliset aiheet opetetaan kokonaisuudessaan lapsille. Lasten lauluissa aiheet ovat samanlaisia. Aiheet opetellaan myös nuottikuvasta ja kuulosta sekä ymmärretään niiden välinen ero. Apuvälineinä voidaan käyttää säveltaattoja, joista yksi laatta muodostaa yhden hahmon. Opeteluun kehoitetaan käyttämään aikaa ja etenemään hyvin hitaasti sekä käyttämään rinnalla säveltapailua ja –sanelua. Opettaja laulaa, oppilaat tulevat mukaan. Myös improvisointia voidaan hyödyntää vapaana sävellyksenä tai määrättyihin aiheisiin sidottuna sepittelynä rytmillisin muunnoksin.

Sävelaiheiden opetusjärjestys lähtee pienestä terssistä so – mi, joka muistuttaa käen kukuntaa. Tärkeää on, että oppilaat laulavat tuttujen laulujen aiheita useita kertoja. Samoja säveliä voidaan toistaa ja yhdistellä eri tavoin. Kun ensimmäinen aihe on opittu, toisena vuorossa on so – la – so – mi, aihe, jossa edelliseen on lisätty sävel la. Tästä aiheesta voidaan tehdä säveltapailutehtävä, laattoja voidaan vaihdella ottamalla esimerkiksi yksi laatta kerrallaan ja lopuksi kaikki laatat. Kolmas sävelyhdistelmä on so – mi – do peruskolmisointu, jonka sävelistä voidaan tehdä erilaisia muunnoksia. Neljänneksi mukaan otetaan re, jolloin voidaan muodostaa jo monimutkaisempi luennon esimerkkiharjoitus so – la – so – mi – mi – re – do. Järjestyksessä sävelet muodostavat pentatonisen asteikon do – re – mi – so – la, jossa ei ole puolisävelaskeleita.

Kevätpuolella kolmannella luokalla otetaan käyttöön koulusoittimet, joista on puolisävelaskelet poistettu. Esimerkkinä sävelleattojen käytöstä tapailussa on

Oppilaiden

kanssa tarkastellaan, mistä melodia on peräisin. Rytmia ei sävelleatoissa tarvita. Sävelsanelussa opettaja laulaa tehtävän ja oppilaat totutetaan näin kuulemaan, mistä laatasta opettajan laulama sävelmä on. Sepittelyissäkin käytetään pentatonista melodiaa. Tässä yhteydessä muistiinpanoihin on merkitty loru:

Soi, soi , Sorolaan,
pitkä (matka?) Porolaan
Sorolas on musta lehmä
Mustall' lehmäll' kello kaulas.
Akka alla lypsämässä.
Poika kellon kantimessa

4.6 Kerhotoiminta

Kevään luento 18.4.-64 paneutuu kerhotoimintaan. Luennon mukaan kerhossa voidaan tehdä ”kaikenlaista” kuorot ja koulusoitinkerhot erikseen mainiten. Soittimistona luetellaan nokkahuilut sekä Orff-soittimet: kellopelit, ksylofonit, metallofonit, triangeli, kehärumpu ja palikat. Soitinten käyttöä perustellaan monin tavoin; niiden teknillinen hallinta on helppoa, hankintakustannukset edulliset, ne ovat lapsenomaisia, liikuntaan liittyviä sekä rytmittäviä kehittäviä, ne havainnollistavat teoriaa, toimivat ensi askeleena soitinmusiikkiin ja perehdyttävät yhteissoittoon, niillä voidaan tutkia oppilaan musikaalisuutta, saada oppilaat aktiivisiksi sekä tuoda vaihtelua laulutunnille ja juhliin.

Koululle hankittavaksi suositellaan kellopelejä, alttometallofoni, alttoksylofoni sekä sopraanometallofoni. Kellopelejä pitäisi olla puolelle luokkaa, noin 15 kappaletta, muita riittää yksi kappale, sopraanometallofoneja kenties kaksi. Rytmisoittimista tärkeimmiksi mainitaan palikat, triangeli ja kehärumpu, joiden lisäksi luokassa tulisi olla vielä tamburiini, lautaset ja kulkuset . Palikoiden lukumäärää ei mainita, triangeleja suositellaan hankittavaksi kaksi tai kolme kappaletta, loppuja riittää yksi kappale kutakin. Se mitä kerhoissa voi soittaa, riippuu oppilaiden soittotaidosta, josta opettajan tulee kokeilemalla ottaa selvää.

Oppimateriaaliksi voidaan ottaa Orffin Schulwerke, Raution ja Sonnisen Soitamme yhdessä I – II tai Jorma Pukkilan Soitinkerho I – V.

4.7 Kertaus

Kevään viimeinen luento 25.4.-64 kertaa ja tiivistää pedagogiset pääkohdat. Aluksi palataan siihen, miten muotorakennetta voidaan hyödyntää opetuksessa; samanlaiset säkeet helpottavat opettamista, opetus voidaan jakaa ja rytmi- ja melodiasoittimet sovittaa muotorakenteen mukaan. Säkeittäin opettelu myös helpottaa silloin, kun rytmi laulussa vaihtuu. Toinen kohta kertaa laulun opetusmetodit; lähtö kokonaisuudesta ja opettajan lauluesitys. Sanojen lausuminen mahdollistaa oppimisen korvakuulolta, kaikurytmein, taululta tai kirjasta. Rytmiiin perehdytään tarkemmin sanojen lausumisen jälkeen ja opettajan soiton kautta tulee melodia tutuksi. Tämän jälkeen laulua voidaan alkaa harjoitella. Virheiden korjaaminen on seuraava pääkohta. Virheisiin tulee puuttua varhaisessa vaiheessa esimerkiksi venyttämällä väärin laulettu sävel, luokka pitää saada mukaan kuvan tai liikkeen avulla tai jollain muulla, jolla asia voidaan palauttaa mieleen. Rytmillinen virhe voidaan korjata sanomalla. Virheellisiä kohtia tulee harjoittaa, mutta turhia uusintoja vältetään, ellei oppilaille ilmaista tehtyä virhettä. Säveltason säilymisestä pitää huolehtia sekä muutenkin kontrolloida suorituksen virheettömyyttä. Harjoitusvaiheen elävöittämiseen sopivia keinoja ovat erilaiset lauluun sopivat liikkeet sekä kuoro - soolo-osien vaihtelu samoin kuin fortin ja pianon tai hyräilyn ja laulun vuorottelemine. Rytmisoittimet ja erilaiset ostinatot voivat myös tuoda virkistävää vaihtelua harjoitteluun. Rytmisoittimia neuvotaan käyttämään viisaasti sekä säästeliäästi ja niitä suositellaan käytettäväksi etenkin rytmikkäiden laulujen yhteydessä elävöittämään sykintää. Soittimia valitessa pitää huomioida paitsi laulun, myös soittimien luonne. Pyrkimyksenä on vapautunut, eläytyvä rytmin ilmentäminen suuria liikkeitä käyttämällä. Soitinnuksen säästeliäisyyttä painotetaan vielä kertaalleen. Soittimilla voidaan soittaa joko perus- tai erityisrytmiä ja lapset saavat itse ehdottaa, mitä soittimia kulloinkin haluaisivat soittaa. Yhteenvetona vielä laulunopetuksen ainekset;

- laulu
- soitto (melodiasoittimet)
- rytmitajun koulutus
- sävelkorkeustajun koulutus
- luova toiminta (improvisointi, sepittäminen)
- musiikin kuuntelu

Äänialan tulee ensimmäisellä luokalla pysytellä alueella c^1-a^1 .

Kertauksen kanssa rinnan muistiinpanoissa uutena asiana esiintyvät tällä luennolla myöskin intervallit. Puhtaiksi mainitaan 1, 4, 5 ja 8, jotka voivat esiintyä myös ylinousevina tai vähennettyinä. Suuria ovat 2, 3, 6 ja 7, jotka voivat olla edellä mainittujen lisäksi myös pieniä. Tämän jälkeen intervallit esitetään käyttäen toista numerointitapaa, jossa kokosävelaskel saa arvon 1 ja puolisävelaskel arvon $\frac{1}{2}$. Näin ollen priimi jää ilman numeromerkintää, sekunti on 1, terssi 2 ja kvartti, joka on puolen sävelaskelen päässä suuresta terssistä, $2 \frac{1}{2}$. Edelleen kvintti $3 \frac{1}{2}$, seksti $4 \frac{1}{2}$, septimi $5 \frac{1}{2}$ ja oktaavi 6. Myös sointuasteet I, IV ja V on muistiinpanoissa ohimennen mainittu.

Lopuksi kerrataan vielä kolmos- ja nelosluokkien rytmitajun harjoitukset. Niitä voivat olla kaikurytmit, rytmiviestit, kysymys ja vastaus, sanalliset harjoitukset, lorut ja rytmikaanonit. Soittimina voivat olla palikat, kehärumpu, tamburiini, lautaset, maracas, kulkuset, penaali, kastanjetit ja triangeli. Erilaisissa ostinatoissa voidaan käyttää soitinten lisäksi käsiä ja jalkoja sekä sanarytmejä ja levyjen kuuntelun yhteydessä käyttää kaikkia edellä mainittuja.

5 LUENTOJEN SISÄLTÖ VERRATTUNA KANSAKOULUKOMITEAN MIETINTÖÖN VUODELTA 1952

Tässä työssä käsiteltävänä ajankohtana on opetusta ohjannut tuolloin voimassa ollut Kansakoulukomitean mietintö vuodelta 1952 (KKM). Komiteamietinnössä musiikki kulkee nimellä laulunopetus ja se sisältyy esteettis-käytännölliseen kasvatukseen. Mietintöön on kirjattu laulunopetuksen tavoitteita, psykologisia näkökohtia, musiikin ja liikunnan yhdistämistä, joitakin erityiskysymyksiä sekä laulutunnin järjestämistä koskevia seikkoja. Oppimäärän pääkohdat eri luokka-asteille on lueteltu jaoteltuina kolmeen pääkohtaan; esityslaulusto sekä äänenmuodostus ja artikulaatio, musiikkitaito ja -tieto sekä kuuntelu ja sepittäminen. Lisäksi mietinnössä on liite n:o 8 ”*Laulunopetuksen erityiskysymyksiä*”, jonka on kirjoittanut fil.tri. Martti Hela. (KKM 1952, 183-189 ja 336-348.)

5.1 Laulunopetuksen tavoitteet

Komiteamietinnön (1952) mukaan laulunopetuksen päätehtävänä on kartuttaa oppilaiden musiikillisesti arvokasta laulustoa sekä koulu- että myöhempää käyttöä varten. Tämän tehtävän ohella tulee huomiota kiinnittää äänen ja sävelkorvan kehittämiseen sekä musiikkitiedon alkeisiin. Musiikkitiedon opettamisen motiivina mainitaan oppilaiden mahdollinen tuleva osallistuminen kuorotoimintaan. Laulunopetuksen tulee oppiaineena olla luonteeltaan virkistävä sekä kauneustajua kehittävä. (KKM 1952, 183.)

Muistiinpanoissa (1963/64) musiikin kuuntelua tähdennetään laulamisen lisäksi, puheen määrä tulee minimoida. Laulutunnin tulee olla ”virkistävä tunti, eloisa ja värikäs, tuoreen tuntuinen”. Tunnin tulee olla myös vaihteleva ja sen tulee muodostaa tyylikäs kokonaisuus. Esteettisyyttä korostetaan runomuodolla ja kauniilla sanonnalla, lisäksi taululle voi hahmotella jotain kaunista. (Rinne 1963/64.)

5.2 Psykologisia näkökohtia

Opetuksessa tulee huolehtia siitä, että jokainen oppilas pääsee osallistumaan laulutunnin tehtäviin omien kykyjensä puitteissa. Mietinnössä (1952) todetaan, että oppilaiden musikaaliset kyvyt ja taipumukset tulevat esiin eri tahtia eivätkä kaikilla kehity lainkaan varsinaiseen laulutaitoon saakka. Tästä huolimatta kaikille pitää tarjota mahdollisuus harjaantua nauttimaan musiikista sekä perehtyä säveltaiteen perusasioihin. Mietintö lähtee siitä, että laulu kiinnostaa lapsia taidoista riippumatta ja opettajan tärkeänä tehtävänä on säilyttää ja ylläpitää tätä kiinnostusta. Tästä syystä ei opettajan myöskään ole tarpeen kiinnittää erityistä huomiota siihen, jos jonkun laulunlahjat ovat puutteelliset. Opetuksen tulee perustua kuulonvaraiseen havainnointiin, jonka tukena voivat toimia visuaaliset havainnot sekä liikunta. Opetuksen pohjana pitää olla musiikin sellaisenaan, joka mietinnön tulkinnan mukaan on laulu ja melodia, joskus soitto. Soivan musiikin tulee myös olla lähtökohtana teoriaopinnoille siten, että käytännön musisoinnista edetään sen kirjalliseen esittämistapaan. (KKM 1952, 184.)

Luennon (1963/64) mukaan kaikki perustuu musiikin aktiiviseen kuunteluun, mutta luovuus on tärkeää kaikilla opetuksen osa-alueilla. Opettajan tulee huomioida, että ensimmäisen luokan oppilaat voivat olla hyvinkin eri tasoisia, toiset oppivat ensimmäisen laulunsa vasta koulussa ja joukossa saattaa olla arkoja oppilaita. Säveltapailussa ja nuotinluvussa on syytä lähteä liikkeelle ”hauskasti, ettei kenellekään tulisi kauhunhetkiä”. Pojille mainitaan sävelkorvan kehittyvän hitaasti, vasta 11-12-vuotiaana. Alaluokilla harjoitukset tulee tehdä innostuen ja analysoimatta. Huomioon tulee ottaa myös luovuus sekä lapsen mahdollisuus kokemiseen, eläytymiseen ja sävelmillä leikkimiseen. Opetuksen tulee lähteä kokonaisuudesta

ja laulamisen perustua korvakuulolauluun. Visuaalisena ja motorisena tukena mainitaan muun muassa flanellografi ja ”laulava käsi”. Soittamisessa käsiteltävä asia opetetaan koko luokalle, vaikka kaikilla ei sillä hetkellä soitinta olisikaan ja pitää huolehtia siitä, että kaikki saavat soittaa eivätkä tietyt oppilaat soita aina samoja soittimia. (Rinne 1964.)

5.3 Musiikki ja liikunta

Komiteamietintö (1952) lukee liikunnaksi käsimerkit, naputuksen, kävelyn, juoksun, marssin ja hyppelyt, samoin kuin laululeikit ja tanhut. Musiikin ja liikunnan katsotaan tukevan toisiaan vahvasti ja motorinen toiminta saattaa helpottaa paitsi laulun, myös musiikkitiedollisten ja -taidollisten asioiden omaksumista. Käsimerkeillä voidaan ilmentää sävelkorkeuksia, sävelten keskinäisiä suhteita sekä rytmiä. Rytmin liikunnalliseen ilmaisuun voidaan käyttää myös naputusta sekä erilaisia kävelyjä, juoksuja ja hyppyjä. (KKM 1952, 184.)

Kävelyä, juoksua, hyppelyitä tai tanhuja ei muistiinpanoissa (1963/64) mainita. Marssi sen sijaan esiintyy paitsi musiikkitiedollisena, myös liikunnallisena elementtinä, samoin masurkka ja menuetti, joiden kuuntelun yhteydessä kehoitetaan liikkeelle. Liikunnan tulee olla vapaasti rytmillistä ja pakotonta, eikä alussa pidä vaatia edes täsmällisiä suorituksia. Eläytyminen on tärkeämpää kuin esittäminen. 3.-4.-luokilla ohjelmistoon tulee valita reippaita ja rytmikkäitä lauluja, joihin kyetään yhdistämään liikuntaa ja joita voidaan leikkiä ja näytellä. Leikeissä voidaan improvisoida vapaasti laulun, liikunnan ja rytmileikkien keinoin. Rytmisoitinten käyttöönoton motorisina vaatimuksina luetellaan muistiinpanoissa kumu, taputus, läimäys, hipsaus, pulpettiin nakutus tai läimäys, vastapäisen parin polvien kosketus, sormilla napsaus ja polkaisu. Ennen varsinaista soittamista sekä instrumenttien puuttuessa voidaan soittaa käsin ja jaloin. (Rinne 1963/64.)

Uuden laulun rytmin omaksumisessa naputus ja rytmiviittomat ovat olennaisessa osassa, ”laulava käsi” sekä näytöt taululta tukevat melodisia harjoituksia. Kohotahti opetellaan motorisen liikkeen, esimerkiksi jalan noston, yhteydessä. Kaiken kaikkiaan oppilaiden tulee saada eläytyä rytmiin ja ilmentää sitä liikunnalla. Soittimetkin katsotaan liikuntaan liittyviksi

välineiksi ja niiden käytössä on yhtenä tavoitteena ”vapautunut ja eläytyvä rytmin ilmentäminen suuria liikkeitä käyttämällä” (Rinne 1964).

5.4 Eräitä erityiskysymyksiä

Erityiskysymyksinä mietintö käsittelee esityslaulustoa, äänenmuodostusta ja artikulaatiota, musiikkitaitoa ja -tietoa sekä kuuntelua ja sepittelyä.

5.4.1 Esityslaulusto

Laulettavien laulujen äänialasta mietinnössä (1952) todetaan, että aiemmin käytössä olleiden korkean ($b-f^2$) ja sitä seuranneen matalan ($g-c^2$) sävelalueen sijaan tulee noudattaa kohtuutta ja pitäytyä alkuvaiheessa yksiviivaisen oktaavialan puitteissa, siinäkin lähinnä sävelissä c^1-a^1 . Myöhemmin sävelaluetta voidaan laajentaa sekä ylös- että alaspäin. Alkuvaiheessa laulun tulee olla täysjännitteistä, sävelalueen laajentuessa voidaan siirtyä käyttämään myös ohennettua laulutapaa. Harjoitusvaiheessa oleva laulu on kuitenkin syytä laulattaa esitettävää laulua matalammalta. Laulujen valinnassa tulee kiinnittää huomiota lapsen kehitysvaiheeseen ja ympäristöön. Lastenlaulujen lisäksi harjoiteltaviksi mainitaan isänmaalliset ja maakuntalaulut. Lapsen elinympäristö ja kulttuuri suositellaan huomioitavaksi muun muassa työväen- ja maaseudun laulujen esilletuomisessa. Iskelmät ja renkutukset tulee sulkea kouluopetuksen ulkopuolelle. Muutoinkin lapsia tulee kasvattaa erottamaan hyvä ja huono musiikki toisistaan. Tässä tarkoituksessa painotetaan hyvän musiikin kuuntelun merkitystä opetuksessa joko radiosta, äänilevyiltä gramofonilla tai opettajan itsensä soittamana. (KKM 1952.)

KKM:n liitteen n:o 9 (1952, 349) mukaan virsiä tulisi opetella 8 joka vuosi. Lauluvalintojen osalta suositellaan käytettäväksi aiempaa enemmän kansanlauluja ja virsissäkin erityisesti suomalaisia kansanvirsiä. Virsien ja muiden laulujen opetteluun tulee perustua korvakuuloon, joskin visuaalisia apukeinoja voi käyttää. Ennen varsinaista nuottikirjoituksen opettelua lauluja voidaan kuvata erilaisin merkein, jotka vähitellen muutetaan nuoteiksi. Eri värejä voidaan myös hyödyntää nuotinnusta harjoiteltaessa. (KKM 1952, 349.)

Soittimien käyttöä tarjotaan laulunopetuksen tueksi, etenkin jos opettajan sävelkorvassa tai laulutaidossa on puutteita. Soittimina mainitaan harmoni ja viulu. Harmoni toimii joko hyvänä säestyssoittimena tai havaintovälineenä, kun opettajan lisäksi myös oppilaat sitä soittavat. Viulua luonnehditaan melodiasoittimeksi, jolla saadaan vaihtelua laulun opetteluun. (KKM 1952, 185.)

Laulun harjoituksen tukena voi opettaja tai oppilas näyttää taululta merkkejä samoin kuin opettaja naputtaa tai viitata tahtia. Myös oppilaat voivat osallistua viittaukseen, jolloin liikunta toimii oppimisen tukena. Uuden laulun opettelussa tulee ensin perehtyä laulun nimeen sekä laulun käsittelemään aiheeseen ja sanoihin. Melodia tulee käydä läpi ensin kokonaisuutena, sitten paneutuen sen vaikeimpiin kohtiin. Seuraavaksi sävelmä lauletaan viittomien tuella ja lopuksi säestettynä. Kokonaisuuden esteettisyyteen on syytä kiinnittää huomiota harjoituksen kaikissa vaiheissa. (KKM 1952, 186.)

Luentomuistiinpanoissa (1963/64) virren opetus käsitellään perusteellisesti ensimmäisenä, irrallaan muusta esityslaulustosta. Muistiinpanoissa toistetaan KKM:n edellytys 8 suomalaisen virren opettelusta. Virsien valinnassa tulee ottaa huomioon sanasisältö, jonka tulee olla lapsen käsitettävissä, sekä integrointimahdollisuus muuhun uskonnonopetukseen. Muusta esityslaulustosta todetaan, että alaluokkien laulujen tulee olla raikkaita, reippaita ja iloisia, melodisesti selkeitä sekä rytmillisesti helpporakenteisia. Harjoitettaviksi sopivat lorut, huhuilut, kansansävelmät, kertosäe- sekä leikkilaulut. Keskiluokille 3.-4. soveltuvat laulut, jotka käsittelevät koulua, kotia tai luontoa, samoin isänmaalliset laulut sekä oman maakunnan laulu. Myös kalevalaissävelmät, vanhat kansansävelmät, kansanlaulut, hengelliset sävelmät ja kaanonit tulevat kyseeseen, iskelmät eivät. Alussa ehdotetaan käytettäväksi vain kvartin äänialaa, josta sitten laajennetaan ensin sekstiin $c^1 - a^1$, myöhemmin oktaaviin ja sen yli. (Rinne 1963/64.)

Kuuntelua käsitellään komiteamietinnön tavoin keinona tarjota oppilaille malli korvakuulooppimiseen sekä ohjata lapsia arvokkaan musiikin pariin. Opettajan esityksen kuuntelussa oppilaille muodostuu ihannekuva, jota kohti pyrkiä, äänilevykuuntelussa taas voidaan tarkastella musiikkitiedollisia elementtejä soinnin, tempon ja dynamiikan osalta. Soitinten osalta vertailtavat kohteet poikkeavat toisistaan voimakkaasti. Komiteamietintö ehdottaa

laulunopetuksen tueksi harmonia ja viulua, niitäkin lähinnä opettajan soittamina. Luennoilla ei kyseisiä instrumentteja edes mainita, vaan muistiinpanoissa paneudutaan laajasti koulusoitinten käyttöön ja niiden hyödyntämiseen laulun-, soiton ja musiikinopetuksessa lapsille. (Rinne 1963/64.)

5.4.2 Äänenmuodostus ja artikulaatio

Hyräily mainitaan komiteamietinnössä (1952) yhtenä äänenmuodostusharjoituksena laulun opetteluun yhteydessä. Varsinaisten harjoitusten tulee alaluokilla olla leikinomaisia, kun taas yläluokilla ne voidaan suorittaa tavoitteellisemmin. Huomioitavina seikkoina mainitaan hengitys, pidätys, sijoitus, resonanssi, täysjännitteinen/ohennettu ääni, edellisten sujuva siirtymä, äänen aloitus, vibrato ja glissandottomuus. Artikulaatiossa tulee pyrkiä vaaleiden vokaalien tummentamiseen, konsonanttien ”tarmokkaaseen” ääntämiseen sekä avautuvien ja sulkeutuvien diftongien huomioimiseen erilaisine ääntötapoineen. Oppilaiden mielenkiinnon ylläpitämiseksi harjoituksissa voidaan käyttää loruja, leikkihokemia tai erisnimiä. Harjoitusten ei suositella kestävän 3-4 minuuttia pidempään kerrallaan. (KKM 1952, 186.)

Oppilaiden hyräily uuden laulu opetteluun yhteydessä on metodina yleinen luentomuistiinpanoissakin (1963/64). Yhdenmukainen on myös ajatus alaluokilla käytettävistä leikinomaisista harjoituksista. Artikulointiin kehoitetaan kiinnittämään huomiota jo alaluokilla siten, että ”konsonantit ja loppukirjaimet äännetään selvästi, vokaalit pyöreästi ja diftongit kapeasti”. Muu äänenmuokkaus nivoutuu vanhan laulun harjoitukseen, jossa voidaan käyttää erilaisia laulutavuja ”noo”, ”myy” ja muita vastaavia, tai voidaan laulaa vuoroin forte, vuoroin piano kiinnittäen huomiota artikulaatioon, hengityslinjaan, nyanssiin ja tempoon. Luennolla äänenmuodostus liittyy esimerkin kuunteluun, jossa oppilaalle pyritään tarjoamaan äänellinen ihanne, sekä sen jälkeen kuunnellen tarkistamaan omaan esitykseen. Tässä ei tärkeintä ole osaaminen vaan oikein kuuleminen. (Rinne 1963/64.)

5.4.3 Musiikkitaito ja -tieto

Musiikkitaidossa eritellään rytmii- ja säveltaju (1952). Harjoituksia mainitaan voitavan pitää jo alaluokilla, kunhan lähestymistapa on riittävän leikinomainen. Rytmiharjoituksiin soveltuvat kuuntelu- ja naputusharjoitukset, säveltäjän kehittämisessä voidaan laulaa duurikolmisointun kahta tai kolmea säveltä niitä samalla visuaalisin havainnoin vahvistaen. Ylemmille luokille siirryttäessä voidaan harjoituksiin lisätä nuotinlukua ja säveltäpailua. Kolmisointuun lisätään asteikon säveliä lasten- ja kansanlaulujen kehitysjärjestyksen mukaan. Poikkeustapauksia lukuun ottamatta ei esityslauluja komitean mukaan tule mainittuihin harjoituksiin käyttää, niitä varten olkoot erilliset harjoituslaulut. Tosin harjoituslauluillakin tulee olla nimi ja sanat, etteivät melodiat jäisi irrallisiksi. Sanoina voidaan käyttää kansanloruja, hokuja, huhuiluja, työhuutoja tai sananlaskuja. Sanoitus voidaan myös kehittää tarpeen mukaan, suotavaa olisi kuitenkin, että harjoituksen sanat sopisivat yhteen tunnilla harjoiteltavan esityslaulun kanssa. Yläluokilla saatetaan päästä ”vaistonvaraiseen prima vistaan”, joka kuorolaulua ajatellen katsotaan hyödylliseksi taidoksi. (KKM 1952, 186.)

Musiikkitiedon tulee kytkeytyä musiikkitaidon harjoituksiin. Alaluokilla opitaan kolmisointu ja viivasto, yläluokilla oppimateriaalina toimivat harjoituslaulut, joista opitaan yksi uusi musiikkitiedollinen asia kustakin. Laulutuntien päätehtävä on kuitenkin esityslauluston kartuttaminen ja harjoitus, joten musiikkitaidon ja -tiedon harjoituksiin ei saa tunnista suurta osaa uhrata. (KKM 1952, 186-187.)

Luentomuistiinpanoissa (1963/64) erilaisia rytmitajuun liittyviä harjoituksia on viljalti. Yleisenä ohjeena mainitaan komiteamietinnössäkkin esitetty harjoituksen tekstin sopivuus tunnin muihin lauluihin. Mietinnön esittäessä pääasiassa kuuntelu- ja naputusharjoituksia, luennoilla pääpaino on ollut verbaalisissa ja soittimin tapahtuvissa harjoituksissa. Myös visuaalisia havaintoja on käytetty rytmien oppimisen tukena motoristen ja auditiivisten harjoitusten lisäksi. Verbaalisissa harjoituksissa käytetään kaikurytmejä, ”viestin kulku”- sekä ”kysymys ja vastaus”-leikkejä, rytmikaanoneita, improvisaatiota, sanallisia harjoituksia nimien ja lorujen, sanarytmiostinatojen, rytmikaanoneiden sekä sanelujen ja tapailujen. Laulettaessa voidaan sama laulu esittää 2- ja 3-jakoisena. Rytmisoittimilla voidaan soittaa säestysrytminä joko

perus- tai erityisrytmiä tai oppilaat ryhmiin jaettuna molempia yhtäaikaan, helppoja ostinatoja, säästystä pianon tai äänilevyjen kuuntelun yhteydessä sekä harjoituksia rondomuodossa vuorotellen sanojen ja naputusten kanssa. Visuaalisena tukena on ennen varsinaista nuottikirjoituksen opettelua käytetty erikokoisia kuvia ja eripituisia janoja sekä myöhemmin rytmilaattoja nuotteineen. Motorisissa harjoituksissa on käytetty kohdassa 5.3 ”Musiikki ja liikunta” lueteltuja soittamista edeltäviä äänentuottotapoja ja viittomia. Kuuntelutehtävänä luennolla mainitaan rytmien yhteydessä marssin ja valssin välisen eron selvittäminen, joskin rytmitapailua lukuun ottamatta kaikki edellä mainitut harjoitukset perustuvat auditiivisuuteen ja aktiiviseen kuunteluun. (Rinne 1963/64.)

Säveltäjän koulutuksen osa-alueina muistiinpanoissa mainitaan havaintokyvyn kehittäminen, säveltasojen erottaminen, vertikaalinen ja horisontaalinen hahmottaminen, kuulon ja näön assosiaatio sekä melodian ja rytmin yhdistäminen. Säveltäjän harjoituksissa lähdetään kahden sävelen, mieluiten so-mi, säveltason erottamisesta, Säveliä vähitellen lisäämällä siirrytään kolmisointuun ja asteikkoon. Suositeltava sävelten opettelu järjestyksessä on ensin 5, 3 ja 6, sitten 1, 2 ja 8, myöhemmin vielä 4 ja ala-5, johtosävelen tullessa vasta yhdeksästä ikävuodesta lähtien. Opettelussa jo tuttuja aiheita toistetaan useasti ja tunnetuista aineksista muodostetaan erilaisia kombinaatioita. Uusia säveliä lisätään kiirehtimättä yksi kerrallaan. Harjoituksissa käytetään apuna sävelleikkejä, vastausharjoituksia ja improvisaatiota. (Rinne 1963/64.)

Nuottien opettelussa on lähdettävä lapselle ennalta tutusta aiheesta, jonka kokonaisuus on lapsen hahmotettavissa. Kuullun sävelen ja nuotin yhteyden mainitaan selviävän vähitellen harjoituksen kautta. Havaintokyvyn vahvistamiseksi voidaan käyttää erilaisia mielikuvia, koska sisäisellä kuulemisella ja tajuamisella on oppimisessa keskeinen asema. Aluksi voidaan käyttää flanellografia, jossa erilaisin kuvin kuvataan sävelten liikettä ja melodian kulkua. Taululle kirjoitettaessa asia voidaan havainnollistaa kirjoittamalla laulettavat tavut eri korkeudelle tai merkitä melodian kulkua viivoin tai kaarin. Nuottiharjoituksissa voidaan käyttää myös sävelleikkoja, joissa on yksi sävel kussakin, oman nimen kirjoittamista nuotein (”soiva nimikortti”) sekä nuottien merkitsemistä eri värein. Nuotit opetellaan käyttäen sävelniminä perinteisiä guidolaisia laulutavuja liitteen 8 esittelemien uudistettujen laulutavujen sijaan (ks. 5.8.2 Laulutavujen nimet). (Rinne 1963/64.)

Motorista tukea saadaan ”ilmakirjoituksesta”, jossa sävelmä viitotaan ensin vertikaalisesti käyttäen suuria etäisyyksiä, sitten horisontaalisilla kaarilla. Myös ”laulava käsi” on liikunnallinen apukeino, jolla voidaan osoittaa säveltasoja vaakasuoralla kämmenellä tai käyttäen eri säveltapailumetodien, pääasiassa unkarilaisen Kodály-menetelmän, viittomia. Verbaalisissa harjoituksissa käytetään sävelleikkejä, tapaamis- ja vastausharjoituksia, äänisatuja, improvisointia sekä sävelsaneluja. Säveltapailussa neuvotaan käyttämään apuna kellopeliä ja nokkahuilua, sillä ”soittamalla asiat kirkastuvat parhaiten”. (Rinne 1963/64.)

5.4.4 Kuuntelu ja sepittely

Tasokkaan musiikin kuuntelumahdollisuuden tarjoaminen oppilaille nähdään komiteamietinnössä (1952) tärkeänä, joten oppilaille suositellaan järjestettäväksi musiikkitilaisuuksia, joissa tämä on mahdollista. Myös äänilevyjä ja radiota voidaan hyödyntää. Sävelsepittelyn katsotaan sopivan erityisesti herkässä kuvitteluiässä oleville alaluokkalaisille. Keskiluokilla voidaan harjoittaa vuorosepittelyä, jossa dominanttisävel toimii kysyvänä ja toonika vastaavana elementtinä. Yläluokkien oppilaiden luovuuden harjoitus suositellaan ohjattavaksi kuoro- ja orkesteritoimintaan. (KKM 1952, 187.)

Muistiinpanoissa (1963/64) kaiken todetaan musiikinopetuksessa perustuvan aktiiviseen kuunteluun. Kaikkea tulee havainnoida tarkasti niin opettajan malliesityksessä kuin äänilevykuuntelussakin. Ensimmäisen luokan kuunteluohjeissa neuvotaan paneutumaan soitinten äänenväriin, tempoon ja dynamiikkaan lähinnä fortin ja pianon osalta. Kuunteluesimerkkeinä mainitaan Kimalaisen lento, Vuorenkuninkaan luolassa, Prinsessa Ruusunen ja Eläinten karnevaalit. Tanssirytmien yhteydessä kuunteluesimerkkeinä mainitaan masurkka ja menuetti, jälkimmäisenä Mozartin Kukkiva laakso(rinne). Sävelmillä leikkimiseen, niiden keksimiseen ja sanoittamiseen tulee lapselle tarjota mahdollisuus. He voivat keksiä myös erilaisia laulusta, rytmistä ja liikunnasta koostuvia leikkejä, kuunnelluista kappaleista tarinoita tai rytmitehtävissä erilaisia sanoja ja virkkeitä. Sävelkorvakoulutuksessakin voidaan hyödyntää lapsen omaa improvisointia. (Rinne 1963/64.)

5.5 Oppimäärän järjestely erimuotoisissa kouluissa

Kaksiopettajaisissa kouluissa, joissa opetusryhmät on jaettu alaluokkiin I-III sekä yläluokkiin IV-VII suositellaan komiteamietinnössä (1952) III-luokka siirrettäväksi musiikissa yläluokkien ryhmään, jolloin alemmilla luokilla voidaan laulaa lapsenomaisempia lauluja ja III-luokka saa tilaisuuden edetä musiikkiopissa pidemmälle. Jottei turhaa toistoa tulisi, on laulumateriaali jaettava yhdysluokilla vuorokursseihin. Ylempien luokkien jo aiemmin opiskelemat teoria-asiat käydään syksyllä kertauksena läpi myös uusien tulokkaiden perehdyttämiseksi aiheeseen. Kolmi- ja useampi opettajaisissa kouluissa tulee laatia kaikkien luokkien laulusuunnitelmat päällekkäisyyksien välttämiseksi. (KKM 1952, 187.)

Oppimäärän järjestelyä käsitellään muistiinpanoissa (1963/64) ainoastaan maaseutuharjoittelun osalta. Siinä yläluokilla voidaan käsitellä musiikin historiaa jonkin säveltäjän osalta tai perehtyä johonkin instrumenttiin. Vaihtoehtoisesti yläluokat voivat ryhmätyönä tutkia jotakin valittua aihetta. Laulunopetus yhdysluokalla I-III suositellaan järjestettäväksi siten, että I luokka aktivoidaan erikseen esimerkiksi rytmiharjoituksin. (Rinne 1963/64.)

5.6 Laulutunnin järjestämisestä

5.6.1 Tunnin kulku

Komiteamietinnössä (1952) ei haluta kahlita luovan aineen tuntia liian tiukkoihin raameihin, mutta ehdottaa erääksi vaihtoehdoksi seuraavaa järjestystä:

- ♣ äänenmuodostusharjoitus
- ♣ vanhan laulun käsittely
- ♣ nuotinluku- tai melodiadiktaattitehtävä
- ♣ uusi laulu
- ♣ kuuntelu tai sepittely

Kaikkia kohtia ei oleteta suoritettavan saman tunnin aikana. Uuden esityslaulun oppimiseen voidaan käyttää enemmän aikaa ja nuotinlukutehtävä voidaan yhdistää siihen. Kuuntelua ja sepittelyä ei uskota meillä juurikaan käytettävän, vaikka sitä ”ulkomailla paljon harrastetaan”. (KKM 1952, 187.)

Muistiinpanoissa (1963/64) laulutunnin runko määritellään varsin täsmällisesti:

- △ alkulaulu (vanha) 3-5-min.
- △ edellisellä tunnilla opeteltu laulu 10 min.
- △ musiikkioppia 5-10 min.
- △ uusi laulu, ensimmäinen säkeistö 15-20 min.
- △ teoria 5-10 min.
- △ paluu uuden laulun harjoitukseen
- △ loppuun edellisellä tunnilla opeteltu laulu

Uusi laulu hiotaan loppukuntoon kahdella seuraavalla laulutunnilla. Tunnin rakenne voi olla jonomainen, parillinen tai kahdenpuoleinen, joista parillinen mainitaan yleisimmäksi. Opettajan työn tulosten selvittämiseksi suositellaan joka kolmas tai neljäs tunti pidettäväksi jonomaisena kertaustuntina, jolla lauletaan 5-6 opeteltua laulua välikevennyksineen. Eläväksi tunnin aloituksen saa vaihtamalla alkulaulun itse tehtyyn lauluun, magnetofonin tai opettajan soittoesityksen kuunteluun tai marssiin, jonka tahdissa oppilaat marssivat luokkaan. (Rinne 1963/64.)

5.6.2 Differentioimismahdollisuuksista

Koska komiteamietinnön (1952) mukaan kaikki oppilaat eivät voi suoriutua kaikista laulutuntiin liittyvistä tehtävistä, niitä tulee voida muokata ja jakaa oppilaiden vahvuuksien ja lahjakkuuden mukaan. Yhteisten tehtävien tulee olla sellaisia, että ne soveltuvat kaikille. Jotkut tehtävät voidaan jakaa ryhmissä suoritettaviksi, jolloin esimerkiksi vain yksi ryhmä laulaa toisen ryhmän viittoessa tahtia, leikkiessä tai soittaessa mukana rytmiä seuraten. Tehtäviä voidaan jakaa yksilöllisestikin ja yhtenä musiikillisen sivistystyön tavoitteena voi olla myös kuuntelevan yleisön kasvattaminen. (KKM 1952, 187-188.)

Muistiinpanoissa (1963/64) tehtäviä jaetaan ryhmittäin, mutta Komiteamietinnön perustetta tehtävien jakamiseen ei muistiinpanoissa ole mainittu, on ainoastaan kehoitettu opettajaa huomioimaan oppilaiden erilaiset lähtökohdat. (Rinne 1963/64.)

5.7 Oppimäärän pääkohdat

Mietintö (1952, 188) jakaa laulutuntien opetusaineksen kolmeen pääkategoriaan:

- △ esityslaulusto sekä äänenmuodostus ja artikulaatio
- △ musiikkitaito ja -tieto
- △ kuuntelu ja sepittely

Luokka-asteilla I ja II tulee harjoittaa lastenlauluja, laululeikkejä ja helppoja virsiä. Lauletaessa pyritään luonnolliseen laulutapaan, mahdollisten äänenmuodostusharjoitusten tulee olla leikinomaisia ja artikulaatioharjoitusten liittyä äidinkielenopetukseen. Musiikkitaidossa ja – tiedossa voidaan käyttää kuuntelu- ja naputusharjoituksia rytmitajun kehittämiseen sekä harjoittaa ”säveltarkkailua”. Nuottikirjoituksen alkeita voidaan käsitellä sekä perehtyä tavallisimpiin instrumentteihin. Kuunteluaineistona tulee käyttää lyhyitä ja helppoja kappaleita, joista oppilaat havainnoivat tunnelmaa, tempoa ja dynamiikkaa. Improvisointia ja laululeikkien kehittämistä voidaan käyttää ”mahdollisuuksien mukaan”. (KKM 1952, 188.)

Muistiinpanojen (1963/64) mukaan alaluokkien laulujen tulee olla raikkaita, reippaita ja iloisia, äänialaltaan suppeita, sävelkulultaan yksinkertaisia ja selkeitä, rytmillisesti helpporakenteisia sekä sanoituksen osalta integroitavissa muihin aineisiin. Sopivina mainitaan lorut, huhuilut, kansansävelmät ja -virret, kertosaä- ja leikkilaulut, iskelmät arvottomina kielletään. Musiikkitaidossa ja -tiedossa luetellaan kaikurytmit, ”viestin kulku”- ja muut leikit, perus- ja erityisrytmi, lorut, tapailu- ja saneluharjoitukset, sepittelytehtävät, viittoma- ja naputusharjoitukset sekä rytmisoittimet. Äänenmuodostusharjoitukset tulee suorittaa leikin muodossa, asteikossa ei käytetä johtosäveltä. Leikkimistä sävelmillä, rytmeillä ja sanoilla suositellaan. Kuuntelussa mainitaan opettajan malliesitykset sekä äänilevyt. (Rinne 1963/64.)

Mietinnössä (1952) luokilla III ja IV voidaan ohjelmistoon ottaa helppoja kansanlauluja, virsiä, kaanoneita sekä muiden maiden lauluja, joiden aiheet mielellään liittyvät kouluun ja työhön. Lauluissa voidaan liikkua oktaavin äänialueella. Äänenmuodostuksessa voidaan käyttää respiraatio- ja artikulaatioharjoituksia. Nuotinluvun opettelussa käytettävien harjoituslaulujen tulee perustua asteikkoon ja kolmisointuun. Molliin siirryttäessä suositellaan käytettäväksi laulutavuuina sävelalalle yhteistä tavustoa. Musiikkitiedossa käsitellään nuottien aika-arvoja, sävelten suhteita, tahtien jakoisuuksia sekä tasa- ja kolmijakoiset tahtilajit ja

niiden tärkeimmät iskualat. Soittimistosta voidaan käsitellä eri soitinlajit, varsinkin säestysinstrumentit. Kuunneltavaksi suositellaan ennen kaikkea suomalaista musiikkia. Musiikkiliikunnassa voidaan ryhtyä käyttämään rytmisoittimia marssimisen säestykseen. Olosuhteiden salliessa oppilaat voivat myös kehittää omia laulurunoja ja melodioita. (KKM 1952, 188.)

Keskiluokilla äänialue voidaan muistiinpanojen (1963/64) mukaan laajentaa oktaaviin ja sen yli. Laulujen tulee soveltua musiikkiliikuntaan sekä leikkiin ja draamaan. Aiheiden on suotavaa liittyä kouluun, kotiin ja luontoon. Suomalaisen kansanperinteen laulut ja virret nähdään sopivina, samoin isänmaalliset ja maakuntalaulut. Musiikkitaidon ja -tiedon osalta keskiluokilla käytetään pääosin samoja harjoituksia kuin alaluokilla tiedollisen aineksen asteittain lisääntyessä. Rytmeistä mainitaan daktyyli, vastadaktyyli, synkooppi sekä alku- ja loppupitkät rytmit. Rytmisoittimia käytetään runsaasti, myös sepittelystä. (Rinne 1963/64.)

Komiteamietinnössä (1952) V-, VI- ja VII-luokilla laulustona voidaan virsien lisäksi käyttää isänmaallisia, maakunta- ja retkeilylauluja sekä eri ryhmien omia, kuten työväen- tai maatalouslauluja. Laulun tekstin ja melodian alkuperään on suositeltavaa tutustua. Lauluja voidaan laulaa kaksi- tai kolmiäänisesti sekä mahdollisuuksien mukaan käyttää soittimia ryhmässä tai erikseen. Äänenmuodostusharjoituksissa harjoitellaan täysjännitteisen laulun lisäksi ohennettua laulutapaa ja laullista linjaa sekä tutustutaan vibratoon. Artikuloinnissa kiinnitetään huomiota eri vokaaleihin, vokaalipareihin ja konsonantteihin. Musiikkiopin eri osa-alueiden havainnollistamisessa käytetään harjoituslauluja, joskin myös esityslauluista voidaan tutkia niiden musiikillista rakennetta. Suoraan nuoteista laulamisen alkeita ryhdytään harjoittelemaan. Vaihtojakoiset tahtilajit ja niiden tihennetyt iskualat tulevat uusina opittavina asioina rytmioissa. Aikaisemmin käytettyjen säveltävien lisäksi opetellaan nuottien aakkosnimet, niiden sävelkorkeus ja sijainti nuottiviivastolla. Viimeksi mainittuun suositellaan käytettäväksi soitinta apuna. Myös tahtilajimerkinnot tulee käydä läpi, samoin kuin sävellajit sekä ”muuta musiikilliseen yleissivistykseen kuuluvaa”. Yläluokilla ei ehdoteta enää sepittelyä. Kuuntelun osalta suositellaan musiikkiesitysten seuraamista sekä perehtymistä tunnetuimpiin säveltäjiin. (KKM 1952, 188-189)

Muistiinpanoissa yläluokkien opetus on sivuutettu muutamalla ylimalkaisella maininnalla koskien oppimäärän järjestelyä erimuotoisissa kouluissa (Rinne 1963/64).

5.8 Liite n:o 8 Laulunopetuksen erityiskysymyksiä

Fil.tri. Martti Hela jakaa laatimassaan liitteessä erityiskysymykset seuraavasti (Hela 1952, 336-348.):

1. korvakuulolaulu
2. laulutavujen nimet
3. nuottilaulu
4. sävelvärit
5. käsimerkit
6. laululliset (lausunnalliset) iskualanimet
7. liikunta
8. äänenmuodostus- ja artikulaatioharjoituksia

Koulusoittimia erityiskysymyksissä ei ole huomioitu.

5.8.1 Korvakuulolaulu

Liitteessä (1952) uuden laulun opettelussa lähdetään laulun nimestä ja sisällyksestä, jotka tarpeen vaatiessa selitetään lapsille. Sekä tekstin että melodian osalta tulee lähteä kokonaisuudesta. Opettaja lausuu ensin oppilaille sanat, sitten luokka saa osallistua lausumiseen. Jos esitys lausuttuna on elävä, katsotaan sen tuottavan laulettunakin elävän lopputuloksen. Alaluokkien lukutaidon ollessa vielä kehittymässä voi opettaja sanojen muistamisen tueksi kirjoittaa taululle sanojen alkukirjaimet, sanojen pituuksia vastaavat viivat tai molemmat. Opettaja voi myös sanoja lausuessaan piirtää taululle niihin liittyviä kuvia. Kun ensimmäisen säkeistön sanat on opittu, opettaja laulaa sen oppilaille. Oppilaat liittyvät esitykseen ensin hyräillen, sitten laulamalla sanoin. Virheen tapahtuessa kyseistä kohtaa tulee harjoittaa monta kertaa väärän mallin kitkemiseksi. Laulu voidaan lukea kuuluvaksi lasten lauluvarastoon vasta kun se osataan kunnolla, ei vain sinne päin. Kun laulu on opittu, opettaja ei enää laula mukana, vaan antaa vain alkusävelen. (Hela 1952, 336.)

Melodian opettelu visuaalisena tukena opettaja voi laulaessaan merkitä sävelkulkua viivastolle eri korkuisin ja pituisin viivoin erottaen säkeet toisistaan kaarilla. Askeleena varsinaiseen nuottikirjoitukseen voidaan käyttää Werlén metodia, joissa sävelet kuvataan lintuina puhelinlangoilla. Linnut voidaan piirtää toisaalla esiteltävän väriasteikon mukaisesti

eri väreillä. Edettäessä kohti nuottien käyttöä ei aika-arvoista sovi puhua oppilaille niiden teoreettisilla nimillä, joita lapset eivät kykene hahmottamaan. Nuottien kesto suodaan tuotavaksi esiin kuvaavammin ilmauksin, esimerkiksi liikunnalliset ”seisahdus-, käynti- ja juoksunuotti”, Siukosen rallatustavujen mukaiset ”taa, tam ja ta” tai muotoon perustuvat ”aukkopää-, umpipää- ja väkänuotti”. Motorista tukea melodian opetteluun tuo sävelkaarrosten kuvailu nousevan ja laskevan käden avulla, rytmin naputus tai tahdin viittominen samoin kuin liikunnallisten laululeikkien käyttö. (Hela 1952, 336-337.)

Kun ensimmäinen säkeistö on opittu, siirrytään opettelemaan seuraavaa, kunnes koko laulu osataan opettajan viittoessa tai säestäessä. (Hela 1952, 337.)

Luentomuistiinpanoissa (1963/64) käsitellyt menetelmät uuden laulun opetuksesta noudattelevat pitkälti fil.tri. Martti Helan esitystä KKM:n liitteessä nro 8. Lähtökohtana on laulun nimi ja sisältö, mutta opetuksen perustana tulee olla laulu kokonaisuudessaan. Sanojen oppimisen tukena muistiinpanoissa käytetään myös Helan mainitsemaa metodia, jossa sanojen alkukirjaimet merkitään taululle säkeittäin. Opettajan lauluesityksen, oppilaiden hyräilyn ja korvakuulo-oppimisen sekä nuottikirjoituksen alkeiden suhteen linjat ovat yhteneväiset. Nuottien aika-arvoista puhuttaessa Hela suosittelee motorisuuteen tai muotoon viittaavia nimiä, joita ei luentomuistiinpanoista löydy. Sen sijaan rallatustavuja on käytetty Urhonkin rytmiharjoituksissa. (Rinne 1963/64.)

5.8.2 Laulutavujen nimet

Tohtori Hela katsoo (1952) guidolaisen laulutavuston olevan hyödyllinen, mutta vieraine konsonanteineen siltään sopimaton suomenkieliseen käyttöön. Perinteiset tavut do, re, mi, fa, so, la, si hän uudistaa muotoon ta, re, mi, vu, so, la, ni. Muutoksia hän perustelee seikkaperäisesti, mutta lopputuloksen parasta antia ovat tärkeimpien soinnillisten konsonanttien l, m, n, r ja v sekä dentaalien s ja t esiintyminen sekä vokaalijärjestys, joka muodostaa ”suuta sivulle ja leukaa alaspäin siirtävän ääntiösarjan”. Eduksi luetaan sekkin, että kaikki tavut alkavat eri kirjaimella, jolloin taululle voidaan merkitä vain laulutavun

ensimmäinen kirjain. Yläluokilla mahdollisesti eteen tulevista muunnesävelistä suoriudutaan muuttamalla laulutavun vokaali ylennyksissä i:ksi ja alennuksissa u:ksi. (Hela 1952, 337-338.)

Helan suosittelemasta ja laajasti perustelemasta suomalaiseen suuhun sopivasta laulutavustosta ei muistiinpanoista löydy mainintaa. Luennoilla on käytetty perinteistä do-re-mi-tavustoa. (Rinne 1963/64.)

5.8.3 Nuottilaulu

Liitteessä (1952) laulutuntien päätehtävä on esityslauluston korvakuulolta harjoittelu ja siihen suodaan käytettäväksi kaksi kolmasosaa tunnin ajasta. Nuottilaulussa musiikilliseen sivistykseen kuuluvia teoreettisia osa-alueita tulee kuitenkin myös harjoittaa tarjoamalla oppilaille samalla toiminnallisia ja älyllisiä virikkeitä säilyttäen näin oppiaineen virkistykseksi luonne. Harjoiteltavissa nuottilauluissa ei saa olla enempää säveliä kuin luokka jo tuntee ja harjoitusten tulee perustua kolmisointuun ja asteikkoon. Jos yli terssin hyppyjä halutaan harjoittaa, tulee niiden tukena käyttää apusäveliä, jotka myöhemmin jätetään pois. Vaikka nuottilaulun tarkoitus on, että oppilaat löytävät itse tarvittavat sävelet, ei Helan mukaan ole ”didaktinen rikos”, jos opettaja soittamalla tai laulamalla auttaa selviytymään hankalan kohdan yli. Harjoituslaulun tosin pitäisi olla laadittu niin, että oppilaat selviävät siitä isommista vaikeuksista. (Hela 1952, 338-339.)

Harjoituslauluissakin tulee olla nimi ja sanat, jotka mieluiten liittyvät samalla tunnilla harjoiteltavan esityslaulun aiheeseen. Sanoituksia saatetaan saada lastenloruista, kansanrunosäkeistä, työlauluista tai kaupusteluhuudoista. Lapset voivat myös itse keksiä annetuista aiheista loruja. Kuten esityslauluissa, myös harjoituslauluissa lähdetään nimestä ja sanoista. Nämä opettaja on sävelten lisäksi kirjoittanut etukäteen taululle, ellei poikkeuksellisesti ole tarkoitus opettaa laulua ainoastaan käsimerkein. Sanoihin perehtymisen jälkeen voidaan laulaa asteikko tai kolmisointu ja alkusävelen ottamisen jälkeen luokka laulaa nuoteista laulutavuilla opettajan tai jonkun oppilaan osoittaessa taululta. Rytmin selkiyttämiseksi voidaan melodia laulaa myös sävelten iskualananimin. Harjoituslaulun tarjoaman uuden musiikkiopillisen ilmiön käsittelyn jälkeen oppilaat vielä laulavat sävelmän

sanoin. (Hela 1952, 339-340.) Keskiluokilla oppiainekseen tulevan molliasteikon osalta Hela suosittaa sävelala-nuottilaulua, jossa mollin perussävel on duuriasteikon kuudes sävel ”la”. Moliin laskeudutaan duuriasteikon ylimpien sävelten kautta laulutavuilla ta, ni, la. Lapset ovat Helan mukaan tästä todenneet, että ”duurista moliin kuljetaan Tanilan kautta”. (Hela 1952, 340.)

Liitteessä todetaan esityslauluston korvakuulolta harjoittelun olevan tunnin pätehtävä, mutta teoreettisiakin asioita tulee käsitellä oppiaineen virkistykseellinen luonne säilyttäen. Muistiinpanoissa todetaan samat pääkohdat sekä ajankäytön että teoriaosuuden innostavuuden kannalta. Yhdenmukaisia ovat myöskin ajatukset harjoitettavien sävelten määrästä ja järjestyksestä, lorujen käytöstä harjoitusteksteinä sekä sepittelystä harjoitusten osana, joskaan termi ”harjoituslaulu” ei muistiinpanoissa esiinny. Helan mainitsemia yli terssin hyppyjä sisältäviä harjoituksia ei muistiinpanoissa mainita, ei myöskään iskualananimien käyttöä rytmiharjoituksissa tai molliasteikon opetusta. Sen sijaan Urhon luennoilla on käsitelty laajasti ja monipuolisesti koulusoitinten avulla tapahtuvia sävel- ja rytmiharjoituksia. (emt. & Rinne 1963/64.)

5.8.4 Sävelvärit

Sävelten merkitsemistä eri värein Hela (1952) kuvaa ”didaktiseksi apukeinoksi”, jota ei välttämättä tarvita, mutta joka olennaisesti helpottaa nuottilaulua, kun menetelmä ensin on omaksuttu. Eniten hyötyä katsotaan saatavan uuteen sävellajiin siirryttäessä, jolloin värit helpottavat uusilla viivaston paikoilla sijaitsevien nuottien hahmottamista.

Helan esittelemät värit ovat (Hela 1952, 340-341.):

- ♣ do = ta = valkoinen
- ♣ re = oranssi
- ♣ mi = vihreä
- ♣ fa = vu = sininen
- ♣ so = punainen
- ♣ la = violetin harmaa
- ♣ si = ni = keltainen
- ♣

Hela mainitsee kyseisten värien vastaavan sävelten luonnetta.

Molemmat vertailtavat kohteet esittelevät sävelvärejä käsittelevän metodin, mutta värit poikkeavat toisistaan.

Säveltavu	Helan väri	Urhon väri
ta - do	valkoinen	keltainen
re	oranssi	sininen
mi	vihreä	oranssi
vu - fa	sininen	indigon sininen
so	punainen	punainen
la	violetin harmaa	vihreä
ni - si	keltainen	lila

(emt. & Rinne 1963/64.)

Hela perustaa värinsä sävelten luonteisiin. Valkoinen perussävel sisältää kaikki värit, mollin perussävel on himmennetty valkoinen eli harmaa, dominantti on kiihkeän punainen ja subdominantti rauhoittavan sininen. (Hela 1953, 7.) Urhon mallissa kolmisoinnut I, IV ja V muodostuvat kahdesta pääväristä ja niiden yhdistelmästä syntyvästä väliväristä. Vierekkäiset sävelet re-mi, so-la ja si-do muodostavat puolestaan komplementtiväriparit (Tikkaoja 2012).

5.8.5 Käsimerkit

Säveltasojen ilmaisemiseen kehitettyjen käsimerkkien Hela (1952) toteaa toimivan motorisesti oppivien oppilaiden apuna sekä tarjoavan liikunnallisia virikkeitä. Melodia voidaan oppia pelkästään merkkien avulla ja niiden mainitaan myös helpottavan teoreettisen aineksen hahmottamista. Piirroksin esitetyt unkarilaisen havainnollistamismenetelmän käsimerkit poikkeavat ainoastaan fa-/vu-tavun osalta, joka liitteessä esitetään alaspäin osoittavalla etusormella, kun merkki alunperin on alaspäin osoittava peukalo. (Hela 1952, 342 sekä Urho 1988, 137.)

Hela suosittelee käyttämään käsimerkkejä motorisesti oppivien oppilaiden apuna ja esittelee liitteessä unkarilaisen metodin käsimerkit. Luentomuistiinpanoissa (1963/64) käsitellään unkarilaisen metodin lisäksi wieniläinen havainnollistamismenetelmä. Näiden lisäksi ”laulava käsi” mainitaan useaan kertaan sekä säveltason osoittaminen vaakasuoralla kämmenellä. Käsimerkeiksi voitaneen lukea myös nuottien” ilmakirjoitus”. (Rinne1963/64.)

5.8.6 Laululliset (lausunnalliset) iskualanimet

Liitteessä (1952) iskualanimin kuvataan erilaisia rytmejä helposti omaksuttavalla tavalla. Nimillä kuvataan rytmirakenteita sanojen tavukestoin, esimerkiksi kahden neljäsosan rytmi ilmaistaan sanalla ”as-ke”, neljäsosan ja kahden kahdeksasosan yhdistelmä sanalla ”hyp-py-ri” ja niin edelleen. Havainnollistamiseen on käytetty säkeitä ”Juhannus on meillä herttainen, kirkas taivas on sininen”, jotka iskualanimilla kuuluvat ”nelisävel askel askel täys, vauhti hyppyri askel jää”. Käytännön syistä on pyritty nimiin, jotka voidaan ilmaista pelkällä alkukirjaimella, jolloin edellä oleva esimerkki voidaan merkitä taululle ”n a a t, v h a j”. ”Vauhti”-iskualanimen sisältämä pisteellinen neljäsosa ja kahdeksasosanuotti suositellaan opetettavaksi neljäsosan ja kahden kahdeksasosan merkinnällä, jossa kaari yhdistää ensimmäisen ja toisen nuotin. Merkinnästä pyyhitään kaari ja jälkimmäisen nuotin varsi pois, ja pyyhityn nuotin pää jää pisteenä merkiksi edellisen nuotin perään. Liitteessä käsitellään erikseen tasajakoiset, kolmijakoiset ja tihennetyt iskualat. (Hela 1952, 342-344.)

Liitteessä tarjotaan iskualanimien käyttöä erilaisten rytmihahmojen omaksumisen helpottamiseksi. Luentomuistiinpanoissa (1963/64) näistä mainitaan ainoastaan yksi, neljän kahdeksasosanuotin muodostama ”nelisävel”. Sen sijaan liitteen esittelemä pisteellisen neljäsosan ja kahdeksasosan yhdistelmän opettamiseen ehdotettu menetelmä on kuvattu myös luennolla nelisävelharjoituksen yhteydessä. (Rinne 1963/64.)

5.8.7 Liikunta

Liitteen (1952) liikuntaosuus keskittyy iskualananimien tulkintaan kävelyn, juoksun tai hyppyjen avulla. Tärkeää on, että liikkeet seuraavat iskualoja täsmällisesti, vasen jalka aloittaa ja iskualanimet lausutaan tai lauletaan liikkeen aikana. Liikkeen nopeus noudattelee rytmin nopeutta siten, että neljäsosalle tulee kävelyaskel, kahdeksasosalle juoksuaskel, puolinuotille keinuva ja pisteelliselle neljäsosalle pitkä askel. Tauko ilmaistaan varpaille nousuna. Kuten iskualananimissä, myös liikunnassa rytmit on jaettu tasajakoiisiin, kolmijakoisiin ja tihennettyihin iskualoihin. Harjoituksiin voidaan liittää pyörimistä, eri suuntiin kulkemista, käsien ja vartalon liikkeitä sekä liikkumista ryhmissä kaanonin tapaan. Samoin voidaan ilmentää erilaisia säkeiden ja mielikuvien tulkintoja. (Hela 1952, 345-346.)

Muistiinpanoissa ei käsitellä rytmiliikuntaa iskualanimiin pohjautuvassa muodossa, kuten Hela sen esittää (Rinne 1963/64).

5.8.8 Äänenmuodostus ja artikulaatioharjoituksia

Liitteen (1952) harjoituksissa huomioidaan vaaleiden vokaalien tummennus sekä diftongien ääntäminen. Vokaaleista a, e, i ja ä vaativat erityishuomiota, ”jalostamista”. A:n tulee harjoituksissa lähestyä o:ta, e:n ja ä:n ö:tä sekä i:n y:tä. Liite esittelee Aksel Törnuddin laatimia melodisia harjoituksia, joissa kunkin sanat sisältävät pääsääntöisesti vain yhtä vokaalia. Täten esimerkiksi Y-harjoitus kuuluu ”Kylmyys yltyy, hyytyy hymyn syyt”. (Hela 1952, 346-347.)

Diftongien ääntämisen harjoitukset ohjaavat liitteen kirjoittajan näkemyksen mukaan tuohon aikaan yleisen väärän ääntämistavan korjaamiseen. Pääsääntönä on, että vokaaleja tavussa ei saa erottaa, vaikka tavu jakaantuisi useammalle kuin yhdelle sävellelle ja että avoimempi vokaali saa ääntiöparin sävelkeston. (Hela 1952, 348.)

Liitteessä on esitelty vokaalien ja diftongien ääntämisohjeita ja harjoituksia sangen yksityiskohtaisesti. Luentomuistiinpanoissa nämä mainitaan kerran muodossa ”konsonantit ja loppukirjaimet selvästi, vokaalit pyöreästi ja diftongit kapeasti”. (Rinne 1963/64.)

5.9 Koulusoitinten osuus vertailtavissa kohteissa

Sekä Kansakoulukomiteamietinnössä 1952 että sen liitteessä nro 8 koulussa käytettävät soittimet mainitaan ainoastaan ohimennen. Mietinnön mukaan laulunopetuksen lähtökohtana tulee olla musiikin sellaisenaan ja perustua kuulohavaintojen perusteella tapahtuvaan oppimiseen. Musiikki sellaisenaan käsittää laulun ja melodian, joskus soiton. Tekstistä ei käy ilmi, tarkoitetaanko soitolla tässä yhteydessä äänilevyiltä kuultua vai opettajan tai kenties oppilaan itsensä soittamaa musiikkia. Lausunto viittaa myös instrumenttien käytön harvalukuisuuteen laulutunneilla. (KKM 1952, 184.)

Korvakuulolaulun opiskeluun soittimien käyttö tuo mietinnön mukaan vaihtelua. Sävelkorvaltaan epävarma opettaja voi käyttää harmonia opetuksensa tukena, mutta parhaiten kyseinen soitin toimii säestysinstrumenttina. Havaintovälineenä opettaja voi hyödyntää sitä soittaen yhdessä oppilaiden kanssa. Viulu mainitaan laulunopetusta virkistävänä melodiasoitinena etenkin jos kyseessä on miesopettaja, jonka ääniala on oktaavia matalampi kuin lapsilla. (KKM 1952, 185.)

Ylimalkainen viittaus mahdollisiin rytmisoittimiin löytyy mietinnön esityksessä differentioimismahdollisuuksista, jossa todetaan, että tehtävät voidaan jakaa ryhmiin siten, että ”vain yksi ryhmä laulaa ja toiset ... soittavat mukana, ainakin rytmiä seuraten” ja että heikompikin oppilas voi yksilöllisenä tehtävänä ”soittaa” muiden mukana. (KKM 1952, 188.)

Musiikkitiedon ja –taidon yhteydessä mainitaan alaluokilla tutustuminen kaikkein yleisimpiin soittimiin sekä keskiluokilla erilaiset soitinlajit, etenkin säestyssoittimet. Oletettavaa on, että tarkoitus on perehtyä kyseisiin soitinryhmiin ainoastaan teoriassa, sillä vasta yläluokilla esityslauluston yhteydessä tuodaan esiin ”mahdollisuuksien mukaan soitinten käyttöä yhdessä

ja erikseen”. Yläluokilla neuvotaan myös nuottien aakkosnimien opetteluun yhteydessä käyttämään soitinta apuna. (KKM 1952, 188-189.)

Komiteamietinnön liitteessä nro 8 soittimen hyödyntäminen mainitaan ainoastaan siinä yhteydessä, että nuottilaulussa ei syystä tai toisesta päästä eteenpäin ilman apukeinoja. (Hela 1952, 339.)

Luentomuistiinpanoissa (Rinne 1963/64)soittimet ovat keskeisessä osassa. Niitä paitsi esitellään teoriassa, myös hyödynnetään käytännössä alaluokilta lähtien. Osa-alueita, joihin soittamista ei ole liitetty ovat

- virrenopetus
- laulunopetusmetodi
- alaluokkien sävelkorkeustajun koulutus ja kuuntelu
- kuoro
- 3. – 4.-luokan sanalliset rytmiharjoitukset
- säveltapailumetodit ja käsimerkit
- sävelvärit / säveltapailu

Muissa pääkohdissa soittimet ovat kiinteästi läsnä. Kaikkiaan soittimista ja niiden käytöstä on muistiinpanoista löydettävissä 39 kohtaa, joista 28 käsittelee rytmisoittimia, 5 melodiasoittimia sekä 6 kumpaakin ryhmää yhteisesti. Kokonaisluvuksi pyöristettynä 72% koulusoittimia koskevista muistiinpanoista liittyy rytmisoittimiin melodiasoitinten osuuden ollessa 13%. Loput 15% liittyvät joko molempiin tai asiayhteydestä ei ole pääteltävissä, kumpaa soitinryhmää tarkoitetaan. (Rinne 1963/64.)

Rytmisoittimia ohjeistetaan käyttämään ensimmäisen luokan syyspuolen lopulta lähtien, kunhan ensin on saavutettu niiden vaatimat motoriset taidot. Ensimmäinen soitin on kehärumpu, jonka soittamista opetellaan marssilaulun kuuntelun kera, myöhemmin tulevat palikat ja tamburiini laulun, ”kysymys-vastaus”-leikin, lorujen ja ketjurunojen yhteydessä. Toisella luokalla harjoituksia monipuolistetaan perus- ja erityisrytmiin, niiden yhtaikaiseen soittoon ja erilaisiin ostinorytmeihin sekä tamburiinin avulla tapahtuviin rytmilukuharjoituksiin. Keskiluokilla soittimistoon lisätään maracas, kulkuset, triangeli, kastanjetit, lautaset ja penaali. Edellä mainittujen lisäksi rytmisoittimilla väritetään lauluja, soitetaan säästysrytmejä, kaikurytmejä, rytmiviestejä sekä rytmikaanoneita. Sepittelyn osalta soittimia mainitaan voitavan käyttää varioivassa rytmiviestissä. Yhdysluokkien opetuksessa rytmisoitinten soittamista voidaan harjoitella pianon tai äänilevyjen tuella. Rytmisoittimien

käytössä painotetaan soitinnuksen säästeliäisyyttä. Niitä opastetaan käyttämään soittimen luonne huomioiden vain rytmikkäissä lauluissa eläytyen ja suurin liikkein. Kun kappaleessa on useita eri soitinryhmiä, jokaisella on oma rytmensä. Rytmit voidaan kirjoittaa Nacka-systeemin mukaisesti eri värein eri soittimille. Instrumenttitiedossa luentomuistiinpanot käsittelevät ainoastaan erilaisia lyömäsoittimia sen vuoksi, että kyseinen soitinryhmä on oppilaille jossain muodossa jo ennestään tuttu. (Rinne 1963/64.)

Melodiasoittimia otetaan käyttöön kolmannella luokalla. Nokkahuilua ja kellopeliä eli kilkkää ohjeistetaan käyttämään laulunopetuksen ja sävelkorkeustajun koulutuksen rinnalla, koska ”soittamalla opetettavat asiat kirkastuvat parhaiten jokaisen joutuessa olemaan aktiivinen”. Nokkahuilun soittoa muistiinpanoissa ei käsitellä tarkemmin, kellopelillä neuvotaan aloittamaan ainoastaan kahdella kielellä. Tällainen kellopeli voi toimia apuna sävelkorkeustajun harjoituksissa sekä sävelsaneluissa. Kolmannen luokan keväällä kieliä lisätään pentatoniseen asteikkoon saakka ja niillä harjoitellaan sävelaattojen avulla. (Rinne 1963/64.)

Kerhotoimintaa käsiteltäessä muistiinpanot mainitsevat nokkahuilut sekä Orff-soittimet, joista mainitaan kellopelit, ksylofonit, metallofonit, triangeli, kehärumpu ja palikat. Soitinten käytön perusteluina mainitaan helppous, halpuus, lapsenomaisuus, liikunnallisuus, rytmillisuus ja havainnollistavuus. Ne ovat myös askel soitinmusiikkiin, perehdyttävät yhteissoittoon, niillä voidaan tutkia musikaalisuutta, ne aktivoivat oppilaat sekä tuovat vaihtelua tunnille ja juhliin. Maaseutuharjoittelussa soittimia neuvotaan käyttämään, jos niitä on. Muistiinpanoissa myös ohjeistetaan, kuinka paljon soittimia kouluun tulisi hankkia. (Rinne 1963/64.)

6 PÄÄTÄNTÖ

Tässä työssä olen käsitellyt musiikin opetusoppia Helsingin väliaikaisessa opettajakorkeakoulussa 1960-luvun alkupuolella sekä koulusoitinten osuutta sinä. Tutkittavana ajankohtana musiikin opetusoppia Helsingissä opetti Ellen Urho, jonka luennoilla kirjoittamansa muistiinpanoaineiston opetusneuvos Matti Rinne ystävällisesti luovutti käyttööni. On huomattava, että tutkimukseni pohjautuu yhden henkilön tekemiin muistiinpanoihin tuolloisilta luennoilta ja hänen subjektiiviseen näkemykseensä opetetusta aineksesta.

Musiikinopetuksen suuntaviivoista Komiteamietintö 1952 ja Urhon luennoilla tarjoilema anti ovat pääasiassa yhdenmukaiset. Yleisissä kysymyksissä molemmissa tuodaan esiin laulutunnin virkistävä luonne, laulamisen perustuminen korvakuulolauluun sekä jokaisen oppilaan osallistuminen laulutunnin tehtäviin kykyjensä puitteissa. Erityiskysymyksissäkin vertailtavat aineistot ovat samoilla linjoilla. Laulujen valinnassa kehoitetaan suosimaan isänmaallisia ja maakuntalauluja sekä kansanlauluja, virsissä suomalaisten virsien tulee olla etusijalla. Aivan yhtä mieltä ollaan siitä, että iskelmät ja muut renkutukset eivät kuulu koulun laulutunnille. Hyvän musiikin kuuntelun tärkeys käy ilmi molemmista aineistoista.

Erojakin kuitenkin löytyy. Rytmien ilmaisussa liikunnalla Komiteamietinnössä 1952 suositellaan erilaisia kävelyjä, juoksuja ja hyppyjä, joita ei luentomuistiinpanoista löydy. Liikunta mainitaan muistiinpanoissa sen tarkemmin täsmentämättä, sen sijaan niistä löytyy lukuisia joukko rytmileikkejä, -viittomia sekä erilaisia rytmiharjoituksia soittimilla ja ilman. Soittimien osalta aineistot eroavat hyvin voimakkaasti, sillä Komiteamietinnössä 1952 ehdotetaan laulunopetuksen tueksi harmonia ja viulua, joita kumpaakaan ei muistiinpanoissa mainita. Sen sijaan koulusoittimet ja niiden käyttö muodostavat muistiinpanojen keskeisen sisällön. Äänenmuodostuksessa Komiteamietinnössä 1952 tuodaan esiin täysjännitteinen/ohennettu laulutapa, joita ei muistiinpanoissa käsitellä. Sepittelyä Komiteamietintö 1952 uskoo käytettävän muualla, muttei meillä, kun taas muistiinpanoissa

kehotetaan tarjoamaan lapsille mahdollisuus sävelmillä leikkimiseen, niiden keksimiseen ja sanoittamiseen. Oppimäärän pääkohdat eri luokka-asteilla ovat samansuuntaiset, joskin tälläkin osa-alueella suuri osa muistiinpanomateriaalista käsittelee koulusoittimia, jotka Komiteamietinnöstä 1952 puuttuvat tyystin.

Fil.tri. Martti Helan laatima Komiteamietinnön 1952 Liite n:o 8 ”*Laulunopetuksen erityiskysymyksiä*” on varsin yksityiskohtainen ja poikkeaa vertailtavasta luentomuistiinpanoaineistosta merkittävästi, vaikka yhtymäkohtiakin on. Opettajan malliesitys, oppilaiden hyräily, korvakuulo-oppiminen ja nuottikirjoituksen alkeet samoin kuin sanojen merkintätapa alkukirjaimin säkeittäin löytyvät molemmista aineistoista. Myöskin harjoitettavien sävelten määrä ja järjestys, lorujen käyttö harjoitusteksteinä sekä sepittely harjoitusten osana mainitaan molemmissa.

Liitteessä n:o 8 (Hela 1952) mainittu laulutavusto vaikuttaa keinotekoiselta eikä esiinny muistiinpanoissa. Sävelvärejä käyttävä metodi esitellään molemmissa, mutta värit poikkeavat toisistaan. Iskualanimiä tai niihin perustuvaa rytmiliikuntaa ei nelisäveltä lukuun ottamatta muistiinpanoissa mainita ja Liitteessä n:o 8 laajaa huomiota saavat äänenmuodostus- ja artikulaatioharjoitukset esiintyvät muistiinpanoissa vain ohimennen.

Merkittävimmin vertailtavat kohteet eroavat toisistaan soittimien osalta, joiden osuus luentomuistiinpanoissa on merkittävä, mutta jotka mietinnössä ja sen liitteessä mainitaan ainoastaan ohimennen. Vaikka tri Hela aikanaan oli kehittämässä kouluun soittimia, tuntuu hän luopuneen ajatuksesta, koska ei nosta koulusoittimia yhdeksi erityiskysymykseksi laatimassaan liitteessä ja mainitseekin soittimen ainoastaan kerran. Sitä tulee käyttää siinä tapauksessa, että laulussa ei ilman apukeinoja päästä eteenpäin. Kansakoulukomiteamietinnössä 1952 soittimista mainitaan harmoni ja viulu, joita ehdotetaan käytettäväksi opetuksen tukena tuomaan vaihtelua ja virkistystä. Lisäksi suositellaan perehtymistä yleisimpiin soittimiin, mutta tämä jää vain teoriatasolle. 1960-luvulla korkeakouluopetusta viitoittanut Seminaarilainsäädännön uudistuskomitean mietintökin mainitsee koulusoittimien käytön vain alkuopetukseen suuntautuneiden muihin linjoihin nähden ylimääräisen musiikinopetuksen yhteydessä. Luentomuistiinpanoissa koulusoittimet ovat keskeisessä osassa, etenkin rytmisoittimet. Soitinten varaan rakentuvat niin rytmikasvatus kuin sävelkorvakoulutuskin, ja soittimia käytetään monipuolisesti.

Tämän tutkimuksen kannalta keskeisessä roolissa ollut luentomuistiinpanoaineisto on siis yhden henkilön näkemys siitä, mitä luennoilla on opetettu. Toisen luennolla olleen henkilön muistiinpanot saattaisivat poiketa käsittelemästäni aineistosta, mutta uskon, että pääpiirteissään muistiinpanot näyttäisivät samalta. Tutkimuksen validiteettiin vaikuttaa myös se, että käsin kirjoitettujen muistiinpanojen puhtaaksikirjoituksessa ja tulkinnassa tutkija voi tehdä virheitä tai arvailla epäselviä kohtia. Tässä tapauksessa onnellista oli se, että saatoin varmistaa epäselväksi jääneitä asioita kirjoitusten terävän muistin omaavalta kirjoittajalta ja varmistaa sen, etten tarjonnut tutkimukseen mukaan omia tulkintojani.

Kirjoitin tähän tutkimukseen luentomuistiinpanot kokonaisuudessaan auki päälukuun 4 ja suurin osa kirjoitetusta aineistosta kelpasi myös osaksi vertailua. Hyvin lyhyinä, jopa irrallisina esiintyneet merkinnät ”kaanon” ja ”kuoro” sekä ylimalkaiset maininnat intervalleista ja sointuasteista jäivät vertailututkimuksessa käsittelemättä. Myös luentojen teoreettisen soitinesittelyn osuus vertailuista on vaatimaton, mutta se lukeutuu kokonaislaskelmiin soitinten osuudesta luentojen opetuksesta. Nämä seikat eivät mielestäni vähennä tämän tutkimuksen luotettavuutta.

Perehtyminen musiikin opetusopin opetukseen lähes viidenkymmenen vuoden takaa on ollut varsin mielenkiintoista. Paitsi muistiinpanot, myös keskustelut opetusneuvos Rinteen kanssa ovat olleet hyvin antoisia. Eräs keskusteluissa esiin noussut ja mielenkiintoa herättänyt seikka oli se, miten valtavan työmäärän etenkin taito- ja taideaineissa kuusikymmentäluvun opettajaopiskelijat joutuivat tekemään. Viikkotuntimäärät olivat isoja, opiskeluviikko kuusipäiväinen ja päivät pitkiä. Opetusneuvos Rinne muun muassa mainitsee käsityötuntien ajankohdan olleen tietynä päivänä kello 18-22. Musiikkia hän mainitsee opetetun seitsemän viikkotuntia, jonka päälle oma harjoittelu laulun, pianon ja harmonin osalta. Kaksivuotisen koulutuksensa aikana opiskelijat saavuttivat huomattavasti korkeamman taitotason kuin nykyiset luokanopettajaopiskelijat viidessä vuodessa keskimäärin. Jatkotutkimuksen aiheena voisi olla selvittää mitä kaikkea muuta opiskelijat 1960-luvulla tekivät ja joutuivat tekemään musiikillisen osaamisensa eteen sekä se, miten musiikinopetuksen vähentämisen vaikutukset ilmenevät nykyisten luokanopettajien työskentelyssä. Suomessa on vielä pieniä kouluyksiköjä, joissa ei ole musiikkiin pätevyitynyttä opettajaa, ja omassa työssäni pienellä paikkakunnalla olen pannut merkille, miten silminnähdyn huojentuneita luokanopettajat ovat,

jos nimenomaan musiikkia saadaan opettamaan joku, jolla on oppiaineen vaatimat taidot ja koulutus.

LÄHTEET

- Ekuri, S. (2008). *Laulutunnista musiikintuntiin. Koulumusiikin sukupolvet 1900-luvun kansa- ja peruskoulussa*. Jyväskylän yliopisto. Musiikin laitos. Pro gradu.
- Hela, M. (1917). *Laulu kansakouluopetuksen virkistysaineena*. Helsinki: Valistus.
- Hela, M. (1952). Laulunopetuksen erityiskysymyksiä. Liite n:o 8. Teoksessa *Kansakoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö. 1952. Osa 2. Varsinaisen kansakoulun opetussuunnitelma*. Helsinki: Valtioneuvosto, 336-348.
- Hela, M. (1953). Nuottilaulun ja musiikkiopin opettamisesta varsinkin kansakoulun keskiluokilla. Teoksessa Väänänen, J. (toim.) *Suomen laulunopettajain yhdistyksen vuosikirja 1953*. Helsinki: SLY:n julkaisuja, 3-14.
- Iisalo, T. (1991). *Kouluopetuksen vaiheita*. Keuruu: Otava.
- Ingman, O. (1955). *Opettajan musiikkioppi*. Porvoo: WSOY.
- Joensuun normaalikoulu. Opetussuunnitelma. Opetussuunnitelman lyhyt historia. [WWW-dokumentti 24.2.2012]. Saatavissa <http://jnor.joensuu.fi/index.php?86>.
- Jurva, J. (2007). *Soittimia kouluun – musiikinopetuksen kehitys 1950-luvulta peruskoulun alkuun oppikirjojen valossa*. Jyväskylän yliopisto. Musiikin laitos. Pro gradu.
- Jyväskylän yliopisto. Koppa. Tapaustutkimus. [WWW-dokumentti 20.3.2012]. Saatavissa <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/tapaustutkimus>.

- Jyväskylän yliopisto. Koppa. Vertaileva tutkimus. [WWW-dokumentti 20.3.2012]. Saatavissa <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/vertaileva-tutkimus>
- Kansakoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö. 1952. Osa 2. Varsinaisen kansakoulun opetussuunnitelma.* Helsinki: Valtioneuvosto.
- Kosonen, E. (2011). Kansakoulun lauluopetus 1960-luvulle saakka - perinteistä ammentaen, uudistuksia odottaen. *Musiikkikasvatus*, 14(2), 10-18.
- Kuikka, M. T. (2001). *Johdatus kasvatuksen historian tutkimukseen.* Keuruu: Otava.
- Lehtipuu, J. (2003). *Koulujen musiikinopetuksen murrosvaihe Suomessa. Ajanjakson 1952-1970 tarkastelua eräiden keskeisten vaikuttajien näkökulmasta.* Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatuksen osasto. Tutkielma.
- Linnankivi, M., Tenkku, L. & Urho, E. (1981). *Musiikin didaktiikka.* Jyväskylä: Gummerus.
- Linnankivi, M. & Tenkku, L. (1988). Musiikin didaktiikka. Teoksessa Linnankivi, M., Tenkku, L. & Urho, E. *Musiikin didaktiikka.* Juva: WSOY, 7-9.
- Linnankivi, M., Tenkku, L. & Urho, E. (1988). *Musiikin didaktiikka.* Juva: WSOY.
- Maasalo, A., Kuusisto, T. & Lehtonen, A. (1965). *Koraalikirja II.* Porvoo: WSOY.
- Metso, T. (2001). Erilaista ja tuttua. Koulu vanhempien koulumuistoissa. Teoksessa Tolonen, T. (toim.) *Suomalainen koulu ja kulttuuri.* Tampere: Vastapaino.
- Myllyntaus, T. (1995). Vertaileva tutkimus – yhteiskunnan peili. *Tieteessä tapahtuu* 13(1), 8-10. Saatavissa http://lmumunich.academia.edu/TMyllyntaus/Papers/1108357/Vertaileva_tutkimus_-_yhteiskunnan_peili (10.5.2012.)
- Nurmi, V. (1983). *Kasvatuksen traditio.* Juva: WSOY.
- Nurmi, V. (1989). *Kansakoulusta peruskouluun.* Juva: WSOY.
- Nurmi, V. (1995). *Suomen kansakoulunopettajaseminaarien historia.* Helsinki: OAJ.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004 : oppivelvollisille tarkoitettun perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, perusopetuksen valmistavan opetuksen opetussuunnitelman perusteet, lisäopetuksen opetussuunnitelman perusteet.* Helsinki : Opetushallitus.
- Pajamo, R. (2009). Laulusta tulee kansakoulun pakollinen oppiaine. Teoksessa Louhivuori, J., Paananen, P. & Väkevä, L. (toim.) *Musiikkikasvatus. Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen.* Vaasa: Suomen Musiikkikasvatusseura – FiSME r.y., 31-49.

- Piha, T. H. (1958). *Musiikkikasvatuksen vaiheita*. Helsinki: Valistus.
- Pukkila, J. & Rautio, M. (toim.) (1964). *Musiikkia oppimaan*. Helsinki: Fazer.
- Rautiainen, K-H. (2009). Laulunopetusmetodien kehityslinjoja. Teoksessa Louhivuori, J., Paananen, P. & Väkevä, L. (toim.) *Musiikkikasvatus. Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen*. Vaasa: Suomen Musiikkikasvatusseura – FiSME r.y., 51-65.
- Rautio, M. (1959). *Rytmiikasvatus ja kouluosoittimet*. Helsinki: Fazer.
- Rinne, M. Haastattelu 17.10.2011.
- Rinne, M. (1963/64). Luentomuistiinpanot Helsingin opettajakorkeakoulun musiikin opetusopin luennoilta 1963-1964.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_5.html (10.5.2012.)
- Salomaa, J. E. (1954). *Koulukasvatusoppi*. Porvoo: WSOY.
- Seminaarilainsäädännön uudistamiskomitean mietintö. 1960*. Helsinki. Valtioneuvosto.
- Sidoroff, T. (2008). *Laulunopetuksesta musiikinopetukseksi – Suomen koulujen musiikkikasvatuksen murrosvaihe aikalaisten kirjoituksissa vuosina 1952-1973*. Sibelius-Akatemia. Musiikkikasvatuksen osasto. Tutkielma.
- Silius, K. (2005). *Sisällönanalyysi*. [WWW-dokumentti 20.3.2012]. Saatavissa
http://matwww.ee.tut.fi/hmopetus/hmjatkosems04/liitteet/JOS_hypermedia_Silius15040_5.pdf
- Sonninen, A., Räisänen, M. & Naukkarinen, O. (1961). *Laulan ja soitan. Koulun musiikkikirja oppikouluja varten*. Helsinki: Otava.
- Suomi, H. (2009). Opetussuunnitelma ja muuttuva musiikinopetus. Teoksessa Louhivuori, J., Paananen, P. & Väkevä, L. (toim.) *Musiikkikasvatus. Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen*. Vaasa: Suomen Musiikkikasvatusseura – FiSME r.y., 67-89.
- Suominen, R. (1954). Kouluosoittimista. Teoksessa Väänänen, J. (toim.) *Suomen laulunopettajain yhdistyksen vuosikirja 1954*. Helsinki: SLY:n julkaisuja, 45-47.
- Syväoja, H. (2004). *Kansakoulu – suomalaisten kasvattaja. Perussivistystä koko kansalle 1866-1977*. Juva: PS-kustannus.

- Tenkku, L. (1981). Musiikin opetusmenetelmien kehittyminen 1800-luvulla. Teoksessa Linnankivi, M., Tenkku, L. & Urho, E. *Musiikin didaktiikka*. Jyväskylä: Gummerus, 39-47.
- Tenkku, L. (1988). Musiikinopetuksen lähtökohdat. Teoksessa Linnankivi, M., Tenkku, L. & Urho, E. *Musiikin didaktiikka*. Juva: WSOY, 10-36.
- Tikkaoja, O. (2012). *Minä, kuva ja kulttuuri. Kuvanrakentamisen keinot. Väri*. [WWW-dokumentti 19.3.2012]. Saatavissa http://opinnot.internetix.fi/fi/muikku2materiaalit/lukio/ku/ku1/02_kuvan_rakentamisen_keinot/03_vari_teoria?C:D=hNlw.gXZh&m:selres=hNlw.gXZh
- Urho, E. (1957). Orffin oppeihin tutustumassa. Teoksessa Väänänen, J. (toim.) *Suomen laulunopettajain yhdistyksen vuosikirja 1957*. Helsinki: SLY:n julkaisuja, 5-12.
- Urho, E. (1988). Laulaminen. Teoksessa Linnankivi, M., Tenkku, L. & Urho, E. *Musiikin didaktiikka*. Juva: WSOY, 122-161.
- Uusikylä, K. & Atjonen, P. (2000). *Didaktiikan perusteet*. Juva: WSOY.
- Vainio, A. (1936). *Oppilassoitin laulutunneilla*. Porvoo: WSOY.
- Vainio, A. (1937). *Uudistuspyrkimyksiä poikien musiikkikasvatuksen alalla*. Kotka: Tekijä.

LIITTEET

Metsän laulajaiset

Liite 1

Metsän laulajaiset
Heikki Klemetti

1. Näin met-sän hal-ki vies-ti soi: nyt lau-la-jai-set
on! Ja soit-ti-mi-aan soit-ta-jat vi-rit-tää kun-to-
hon. 2. Ne rai-kui-lee, ne kai-kui-lee, ne soit-taa, rie-muit-
see, ja viu-lut soi, ja hui-lut soi, ja met-sä vastai-lee.

3. On tiklivarpu lahjakas
ens viulun soittaja,
ja ystävänsä peipponen
säestää toisella.

4. Mut laulajatar satakiel'
nyt tenhoo laulullaan,
ja hamppuvarpu huilullaan
puhalletta innoissaan.

5. Klaneettia rastas soittelee
ja korppi bassoa,
niin että metsä vapisee
sen synkkää soittoa.

6. On rummunlyöjä käkönen,
kas, kiuru lentelee
ja kaiken luonnon riempksi
ilmoissa laulelee.

7. Ja tikka johtaa soittoa,
on vallan innoissaan.
Hän tahtia nyt tarkkaan lyö
pitkällä nokallaan.

8. Mut jänö kulkee kummissaan,
kun luonto laulaa, soi,
nyt hyttysetkin surisee
ja metsä huminoi.

Uutisleipä

Liite 2

Uutisleipä

Kertoen *Immi Hellén* Ahti Sonninen

1. Kuules, kuinka mah-ta-vas-ti Myl-ly-kos-ki pau-haa.
Myl-lyn-ki- vet rat-toi-sas-ti mei-dän jy-vät jau-haa.

2. Äiti leipoo uutisleivän,
uunissa se paistuu.
Oi, niin ihmeen makealta
uutisleipä maistuu.

3. Loppui isän ynnä äidin
leipähuolet, suru.
Siunaa, rakas taivaan Isä,
joka leivän muru!

Georg Schnéevoigt (1872–1947), prof., orkesterinjohtaja, sellisti.
Sen isä oli saksalaissyntyinen muusikko. S. opiskeli Helsingissä sekä monissa
Saksan musiikkikeskuksissa, Brysselissä ja Wienissä. Toimi erittäin menestyk-
sellisesti orkesterinjohtajana Tukholmassa, Oslossa, Malmössä, Kiovassa, Mün-
chenissä, Hollannissa ja Amerikassa sekä ennenkaikkeaa Helsingissä (Kaupungin-
orkesteri). Taiturimainen ja mukaansatempaava kapellimestari.

Kirvesmiehet

Liite 3

MI-FA, HI-DO
29

Kirvesmiehet F-DUURI

Maija Konllinen Suomal. kansansävelmä

1. Suu-riks po-jat vart-tu-vat, voi-mat y-hä kart-tu-vat.
Ja he i-sän to-ve-rei-na kaikkiin töi-hin tot-tu-vat.

2. Miehen alut reippahat
kirvesvarteen tarttuvat,
valkolastuin lennellessä
tuvat, ladot laittavat,

3. Pelota ei pakkaset,
tuiskut, tuulet, satehet.
Höylät suihkaa, kirveet kolkkaa,
ain on mielet iloiset.

Pyörät

Liikkuvasti Sov. A.S.

Kastanjetti

1. Pie - ni pyö - rä kiep - pu - aa tas - ku - kel - los - sa,
 niin ett' a - jan ku - lus - ta kaik - ki tie - don saa,
 Pie - nen pyörän käy - des - sä kel - lo - si ei saa vai - e - ta.

Tik - ke, tik - ke, tik - ke, ta, tik - ke, ta, tik - ke, ta,
 tik - ke, tik - ke, tik - ke, ta, tik - ke, tik - ke, ta.

2. Rukinpyörä kuitenkin vähän suuremp' on,
 pyöri vauhdiss' ympäri kerran toisenkin.
 Pyöri, pyöri, pyöräsein, niin että
 kauniin langan saan.
 Surrur rurrur rurrur ru, surrur ru surrur ru,
 surrur rurrur rurrur ru, surrur rurrur ru.

3. Myllynpyörä sittenkin kaikkein suurin on,
 jyvät jauhaa jauhoiksi, valkeiksi,
 hienoiksi.
 Myllär posket jauhossa istuvi kaikess'
 rauhassa.
 Lippe lippe lippe lap, lippe lap,
 lippe lap,
 lippe lippe lippe lap, lippe
 lippe lap.

Postiauto

Liite 5

200

Postiauto

Nopenasti

Ingrid Hancken

Ingrid Hancken

1. Au - to on tul - lut pos - ti - a tuo - den, kan - ta - jat työ - hön
Kir - jei - tä pal - jon, haus - ko - ja tiet sen laukkuihin nyt jo

tr

Bäikkä

1. 2.

jou - tu - kaa! pan - na saa, Hel - sin - gis - tä, Rau - mal - ta,

Naan - ta - lis - ta, Kar - jaal - ta kir - jei - tä haus - ko - ja,

kir - jei - tä pal - jon. Kyl - lä - pä lau - kut ne täyt - tyy.

tr

205

Näitkö

Reippaasti *Suom. Matilda Sirkkola* Felix Körling sov. A.S.

1. Näit - kö kis - si - mir - ri - ä, mir - ri - ä, mir - ri - ä ?

Turk - ki sen on silk - ki - ä, turkki silk - ki - ä.

Mi - au, mi - au, kis kis kis kis kis kis kis.

Mi - au, mi - au, kis kis kis kis kis.

2. Näitkö pikku Moppea, Moppea, Moppea
Kieli ei sen putoa, ei se putoa.
Mrrr mrrr vouvouvouvouvouvou
Mrrr mrrr vouvouvouvouvou

3. Näitkö pikku possua, possua, possua?
Neuvo sille muotia, neuvo muotia!
Uui uui nöfnöfnöfnöfnöfnöfnöf.
Uui, uui, nöf-nöf-nöf-nöf-nöf

4. Näitkö pientä pukkia, pukkia, pukkia?
Parta on kuin herroilla, on kuin herroilla.
Mää-ä mää-ä mäkmäkmäkmäkmäk mä
Mää-ä mää-ä mäkmäkmäkmäk.

Jenny Lind (1820—1887), ruotsalainen laulajatar. L. oli vuosiatansa ilmiömäisin laulutaitelija; häntä kutsuttiin »Ruotsin satakieleksi». Opiskeli Ruotsissa ja Italiassa, antoi konsertteja kaikkialla Euroopassa, vieraili myös oopperoissa. Teki vv. 1850—1852 laajan konserttimatkan Amerikkaan, jossa ansaitsemastaan omaisuudesta lahjoitti puolet jaettavaksi Ruotsin köyhille. Lopetti laulamisen v. 1870, 50-vuotiaana.

Suutarin laulu

Liite 7

Suutarin laulu
Suom Martti Haavio

Martti Räsänen

Lautaset

1. Näin suu - ta - ri - Kal - le lyö au - tu - rat al - le
2. Hän nau - laa ja hak - kaa ja ras - vaa ja lak - kaa ja

mi - nun ken - kii - ni ai - - - - na : pa
huo - let hän - tä ei pai - - - - na:

pam - pam - pam, pa pa pa pa pa pam, pa
pam - pam - pam, pa pa pa pa pa pam.

Oravasatu

Liite 8

Oravasatu

Keuyesti *Hilja Haahki* Martti Häisänen

1. O - li - pa pikkuinen o - ra - van - poi - ka ko - tos - na kum - se -
 las - sa. Pitkät sen korvat ja pörröinen häntä pys - ty - nä keikku -
 mas - sa. O - sa - si hyppi - ä puus - ta puuhun, kuori - a kä - py - jen
 siementä suuhun. Oksilla mukana siskot ja veikot leik - kissä vilk - ka - has - sa.

Tam -
 buriini